

GRATIS

Friese Orgelkrant 2024

Het Vermeulen-orgel (1935/1978) in de Koepelkerk te Leeuwarden.

(Foto: Peter van der Zwaag)

30 jaar Organum Frisicum

De 26e editie van de Friese Orgelkrant is verschenen! Het is de Stichting Organum Frisicum opnieuw gelukt om deze bijzondere krant aan u te presenteren. De schrijvers van interessante artikelen over orgels en organisten, de redactie, en vooral ook onze adverteerders, samen hebben we weer voor een mooie krant gezorgd. Met natuurlijk de Friese Orgelagenda als centraal onderdeel.

Vorig jaar vierden we een klein jubileum met de 25e uitgave van de krant.

Dit jaar bestaat onze Stichting Organum Frisicum 30 jaar! Dat willen we gaan vieren. En niet alleen met onze vernieuwde website.

In het bestuur stelden we vast dat er een vaste reeks van activiteiten is ontstaan in die 30 jaar. De voorjaarsexcursie, de najaarsexcursie, Oargelpaad, de orgelfietstocht in de zomer en natuurlijk de Friese Orgelkrant. Dat is de basis van ons werk. Daarnaast hebben we in die afgelopen 30 jaar enkele boeken en cd's uitgegeven, konden we met kleine bijdragen een aantal orgelrestauraties ondersteunen en werken we aan projecten om kinderen kennis te laten maken met het orgel.

Ons jubileumjaar zal in het teken staan van de traditionele onderdelen van ons werk. Maar we hebben daarbij dit jaar wel gekozen voor een mix van wat minder bekende en heel bekende orgels in onze provincie.

Tijdens de voorjaarsexcursie klinken de orgels in Woudsend en Sneek. We eindigen dan in de Martinikerk, die vorig jaar volledig nieuw is ingericht. De orgelfietstocht, op 27 juli, gaat langs de kerken en orgels van Nijland en Burgwerd en eindigt in de Martinikerk van Bolsward.

De najaarsexcursie op 28 september staat in het teken van een aantal mooie orgels in Leeuwarden. En we besteden daarbij aandacht aan ons jubi-

leum. Het wordt dus een excursie met een aantal feestelijke onderdelen. We werken nog aan de invulling van die dag. Op onze website zal binnenkort meer te lezen zijn over deze dag. We hopen natuurlijk op een groot aantal deelnemers.

We hopen ook dat de concerten die overal in de provincie worden georganiseerd goed bezocht zullen worden. Dat is niet altijd vanzelfsprekend meer. Als bestuur proberen we, bijvoorbeeld in overleg met de Stichting Alde Fryske Tsjerken en het platform Fryske Monumente-Organisaasjes, meer aandacht voor kerken, orgels en muziek te krijgen. We zijn dan ook blij met het initiatief in de gemeente Waadhoeke waar in de gemeenteraad wordt gesproken over aandacht voor het klinkend erfgoed. We zien dat dit ook in andere gemeenten wordt opgemerkt.

Het bestuur van Organum Frisicum zet zich met hart en ziel in om de orgels in Fryslân de belangstelling te geven die ze verdienen. Maar we zien ook dat er binnenkort enkele bestuursleden zullen vertrekken. Ik hoop dat we ons bestuur weer kunnen versterken met nieuwe leden die de schouders onder dit belangrijke werk willen zetten. Daar hoeft u geen uitstekende organist voor te zijn. Dat zijn onze artistieke adviseurs immers wel.

Wanneer u wilt meedenken over 'het Friese orgel' in al zijn facetten en ook zin hebt in het meewerken van onze activiteiten, meld u dan aan! Op de website vindt u alle contactgegevens.

Ik wens ons allen een prachtig orgelseizoen!

Fred Veenstra
Voorzitter

STICHTING

30 JAAR

ORGANUM FRISICUM

- het Friese Orgel -

Voorjaarsexcursie naar Woudsend en Sneek

De Voorjaarsexcursie start in Woudsend. Daar bezoeken we twee kerken. Vervolgens gaat de tocht naar Sneek, waar eveneens twee kerken bezocht worden.

Woudsend

Dit dorp met rond de 1500 inwoners, ligt in het hart van het Friese merengebied en was tot in de 19e eeuw vrijwel alleen over water bereikbaar. Dankzij de gunstige ligging aan belangrijke vaarverbindingen ontwikkelde het dorp zich tot een handels- en scheepvaartnederzetting en groeide het in de loop van de 20e eeuw uit tot een watersportplaats. Woudsend heeft een lange lijst aan rijksmonumenten, waaronder de beide kerken die we vandaag bezoeken, en het oude dorp is sinds 1980 beschermd dorpsgezicht.

De naam Woudsend wordt voor het eerst genoemd in 1337, het jaar waarin er een klooster van de orde van de Karmelieten gesticht wordt. Het was een klein klooster met ongeveer 20 geestelijken die zich richtten op praktische zielzorg en onderwijs. In 1580 kwam met de reformatie een eind aan het kloosterleven en alle bezittingen vervielen aan de staat. De prior bleef nog tot 1593 in het inmiddels tot een ruïne geworden klooster wonen, waarna het werd afgebroken. Het enige tastbare dat nu nog aan het klooster herinnert is een rode zandsteen die in 1916 werd opgegraven, met aan de voorkant een Petrusfiguur en aan de achterkant Maria met het kindje Jezus. De steen bevindt zich momenteel in het Fries Museum.

Karmelkerk

Toen vanaf 1580 protestantse diensten gehouden werden in de kloosterkerk was deze reeds oud en vervallen. In 1660 kwam er daarom een nieuwe kerk, maar die moest 177 jaar later ook alweer worden afgebroken. In 1837 werd de eerste steen gelegd van de huidige 'waterstaatskerk', die de naam van het klooster bleef dragen. De neoclassicistische kruiskerk heeft een middenrisaliet met dorische zuilen en een zware houten bovenbouw met een koepeltorentje. Het interieur is meerdere keren ingrijpend veranderd. Het plantsoen voor de kerk, het Âld Tsjerkhôf, was tot 1933 het kerkhof van Woudsend.

Het orgel

Twee jaar nadat de nieuwe kerk in gebruik werd genomen werd een orgel geplaatst door orgelmaker J.C. Scheuer uit Zwolle. Scheuer bouwde in totaal vier orgels in Friesland, waarvan het grootste in de doopsgezinde kerk in Sneek staat. Vorig jaar tijdens de najaarsexcursie hebben we het Scheuer-orgel in Holwert nog kunnen beluisteren.

In Woudsend kwam een tweeklaviers orgel met vrij pedaal. Vanwege de beperkte ruimte was er geen plaats voor een rugwerk en om die reden werd gekozen voor een klein bovenwerk. Het brede front kan verklaard worden door de aanwezigheid van het vrije pedaal, dat te danken is aan de adviseur, de heer S.W. Velds, organist van de Martinikerk

te Sneek, die daar een warm voorstander van was.

Een eeuw later was een grondige restauratie van het orgel noodzakelijk. Firma Bakker & Timmenga, die inmiddels gerund werd door Bernard Timmenga kwam met een uitvoerig plan voor restauratie en ombouw van het orgel, waarbij het klavier van de achterkant van het orgel naar de zijkant zou verhuizen. Gezien het hoge bedrag werd ook gevraagd om een offerte voor een geheel nieuw orgel. Ook orgelmaker J. de Koff & Zoon uit Utrecht werd om een offerte gevraagd, maar uiteindelijk werd voor Bakker & Timmenga gekozen, die een nieuw orgel voor de kerk mochten bouwen voor het bedrag van 6300 gulden. Het hoofdwerk van het Scheuer-orgel werd overgeplaatst naar Kollumerpomp, maar belandde later in de hervormde kerk te Gasselte. Het bovenwerk kwam terecht in de Witte Kerk te Hemrik.

Het nieuwe orgel bestond, evenals zijn voorganger, uit twee klavieren en een vrij pedaal. In 2016 werd het orgel grondig gerestaureerd door Bakker & Timmenga. Bernard Timmenga beschouwde dit orgel in Woudsend als zijn mooiste instrument.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-f3): Bourdon 16', Prestant 8', Holpijp 8', Octaaf 4', Octaaf 2', Mixtuur III-V sterk, Cornet III sterk discant, Trompet 8'

Nevenwerk (C-f3): Roerfluit 8', Quintadeen 8', Viola di Gamba 8', Voix Celeste 8', Fluit Harmonique 4', Nasart 3', Woudfluit 2'

Pedaal (C-d1): Subbas 16', Violon 8', Octaaf 4'

Speelhulpen: Manuaalkoppel, Pedalkoppel, Tremulant (nevenwerk)

Sint-Michaëlkerk

De Sint-Michaëlkerk is de enige bewaard gebleven schuilkerk in Fryslân en de oudste rooms-katholieke kerk in de provincie. Nadat het klooster verdwenen was bleef een deel van de boeren in de omgeving clandestien kerken in boerderijen, maar in 1648 werd Woudsend een statie met een vaste priester in een eigen huis. Vanaf 1790 mochten katholieken (en ook doopsgezinden) weer eigen kerken bouwen, zij het onder strenge voorwaarden. In Woudsend kwam in 1792 een schuilkerk met o.a. de volgende beperkingen: geen toren, geen orgel, geen opvallende ramen, het gebouw moest ommuurd worden en de zuidzijde van de muur moest door klimop aan het zicht onttrokken worden. Toen dankzij een liberale grondwet

in 1848 de laatste beperkingen voor katholieken werden opgeheven, verdwenen de meeste schuilkerken en werden er nieuwe gebouwd. In Woudsend is de schuilkerk echter bewaard gebleven. In 1933 werd de schuilkerk verlengd en kwam er ook een toren met een klok. De kerk was in de eerste jaren eenvoudig ingericht, maar werd in de loop van de jaren verrijkt met schilderijen uit verschillende periodes, acht neogotische heiligenbeelden van gips en twaalf gebrandschilderde ramen. Het altaar en de gemarmerde houten altaartombe met elementen in Lodewijk XVI-stijl zijn nog uit de bouwtijd overgebleven.

Het orgel

Orgelmakers Albertus van Gruisen & Zonen bouwden in totaal twaalf eenklaviers orgels, maar van deze collectie is helaas niet veel overgebleven. Een uitzondering hierop is het volkomen onaangetaste orgel van de hervormde kerk te Hichtum uit 1795. Het orgel in Woudsend, gebouwd in 1811, neemt ook een bijzondere positie in: het is het enige schuilkerkorgel dat nog op de oorspronkelijke locatie staat. Dit is mede te danken aan het feit dat de kerk niet is vervangen, maar vanuit de oude schuilkerk is uitgegroeid tot een volwaardige katholieke kerk. Het orgel onderging in de 20e eeuw veel wijzigingen, ook in de dispositie. In 2011 werd het echter geheel gerestaureerd door orgelmakerij Pels & Van Leeuwen en kreeg daarbij zijn oorspronkelijke dispositie weer terug.

Dispositie:

Manuaal (C-f3): Prestant 8', Viool di Gambe 8' discant, Holpijp 8', Octaaf 4', Quint 3', Flûte d'Amour 4', Octaaf 2', Tertiaan 1³/₅, Mixtuur III-IV sterk

Het Albertus van Gruisen-orgel (1811) in de Sint-Michaëlkerk te Woudsend.

(Foto: Johan Sjoukema)

Sneek

Al in de Romeinse tijd wordt het gebied waar nu Sneek ligt bewoond. In de 3e eeuw hebben de bewoners het gebied tijdelijk verlaten, maar vanaf de 8e eeuw is het steeds bewoond geweest. Sneek is ontstaan op een zandige oeverwal in een veengebied. Op die zandophoging werd rond het jaar 1000 een houten kerkje gebouwd en geleidelijk ontstond er een kleine nederzetting met de naam Ter Snake, wat 'gelegen op een landtong' betekent.

Toen in de 13e eeuw diverse vaarten en grachten in de omgeving van het dorp met elkaar verbonden werden, lag Sneek aan vaarroutes naar onder andere Stavoren, Bolsward, Leeuwarden en Dokkum. Sneek groeide uit tot een handelsplaats.

In 1462 stichtten de Kruisbroeders in Sneek het klooster Jeruzalem. De Kruisbroeders was een kloosterorde die na de kruistochten in de 12e en 13e eeuw in Europa is

ontstaan. Een jaar later, in 1463, werd ook een vrouwenklooster gesticht in Sneek, het Groendijk- of Olijfbergklooster. Het klooster was omgracht. Op exact dezelfde locatie is nu de Joodse begraafplaats. In het klooster woonden vanaf ongeveer 1474 zusters van de derde orde van Sint Franciscus, de zgn. Grauwe Begijnen.

Van de kloosters is niets meer over; wel van de bekende Waterpoort, icoon van de stad. De Waterpoort werd dertig jaar na de kloosters gebouwd, rond 1492, tegelijk met de stadswal rond de stad. De poort diende om de toegang tot de stad over water te kunnen afsluiten. Sinds 1613 heeft de poort geen militaire functie meer en is toen verbouwd tot sierpoort. Vanaf dat moment heeft de Waterpoort in grote lijnen het uiterlijk wat ze nu nog steeds heeft.

Martinikerk

Terug naar de landtong waar het allemaal begon. Op de plek waar het eerste kerkje gebouwd werd rond het jaar 1000, staat nu nog steeds een kerk: de Martinikerk. De kerk is genoemd naar de beschermheilige van de stad, de Heilige Maarten van Tours, in de volksmond meestal Sint Maarten genoemd. De huidige kerk dateert van 1498. Het Romaanse westfront had oorspronkelijk drie torens. In 1681 stortte het front in, inclusief de middelste toren. De andere twee torens werden afgebroken. De zwaar beschadigde kerk werd weer opgebouwd, maar de torens niet. De plaatsen waar de torens stonden zijn op het oude kerkhof zichtbaar gemaakt door een verhoogde plek.

In 1580 ging de kerk over in protestantse handen. Het interieur versoberde: altaren en beelden gingen eruit, het orgel mocht niet meer gebruikt worden. In de 17e eeuw is de kerk wel weer wat 'aangekleed' met schilderstukken en tekstborden en ook het orgel werd weer gebruikt voor het begeleiden van de gemeentezang. Maar tijdens de Bataafse omwenteling (1795), onderdeel van de Bataafse Revolutie (1794-1799) werden de gebrandschilderde ramen vervangen door helder glas en de 'voornamen' rouwborden en familiewapens op de banken werden verwijderd.

Bijzonder is het carillon van de Martinikerk. Het is het omvangrijkste van Friesland, meer dan 4 octaven. De geschiedenis van het carillon gaat terug tot de tweede helft van de 16e eeuw. Toen hing er in een dakruiter op de Martinikerk een kleine voorslag, die automatisch door middel van een speeltrommel de uurslag aankondigde. Deze voorslag bestond uit negen klokjes. Rond 1712 werden het veertien klokken, in 1771 zesentwintig, nu in een koepel op de kerk, in 1955 drie octaven en in 1970 vier octaven. In 1998 vond er een uitgebreide renovatie plaats, waarbij de beiaard met 1 basklok en twee kleine discantklokjes werd uitgebreid tot 50 klokken.

Het Schnitger/Van Dam-orgel (1711/1898) in de Martinikerk te Sneek.

(Foto: Peter van der Zwaag)

Het Bakker & Timmenga-orgel (1938) in de Karmel te Woudsend.

(Foto: Orgelmakerij Bakker & Timmenga)

Het carillon is in Es gestemd in evenredig zwevende temperatuur.

Bob van der Linde, organist van de Martinikerk, is sinds zomer 2023 tevens stadsbeiaardier van Sneek.

Het orgel

In de Martinikerk werd in de jaren 1710-1711 op de scheiding tussen het schip en het koor van de kerk op een nieuwe galerij een orgel gebouwd door de beroemde orgelmaker Arp Schnitger. Het orgel had een hoofdwerk, rugwerk, borstwerk en een vrij pedaal. Het was in die tijd het grootste en modernste orgel in Friesland.

Voor orgelliefhebbers en orgelkenneren is een Schnitger-orgel niet alleen een begrip, het roept ook direct een bepaald orgeltype en klankbeeld op. Wat de verschijningsvorm betreft klopt het Schnitgerbeeld in Sneek. Wat de klank betreft is dat anders.

Na de bouw van het orgel is in de loop der jaren de dispositie flink gewijzigd. In 1898 werd het orgel verbouwd door de orgelmakers Van Dam. Pijpwerk en laden van rugwerk en borstwerk werden verwijderd. Er kwam een groot bovenwerk in een zwelkast voor in de plaats. Die zwelkast had twee posities: open of dicht. Het wekte wel de suggestie dat het orgel een drieklaviersinstrument was. Ook de windvoorziening werd vernieuwd. Het uitgangspunt bij deze verbouwing was het orgel zoveel mogelijk geschikt te maken voor de moderne concertpraktijk, zoals bijvoorbeeld samenwerking met solisten. Het klonk meer als een 'symfonisch' orgel of romantisch orgel dan een Schnitger-orgel. Bij verschillende restauraties werd het principe van het Van Dam-concept gehandhaafd. In 1925 werd het tot dan aanwezige Schnitger-pedaal verwijderd en vervangen door een pneumatische pedaal met zinken pijpwerk. Ook in de jaren 1986-1988 werd bij de restauratie het Van Dam-concept uit 1898 nog gerespecteerd. Wel werden er nieuwe laden en pijpwerk in Schnitger-factuur gemaakt voor het rugwerk en het pedaal. De restauratie werd uitgevoerd door de firma Bakker & Timmenga te Leeuwarden.

In 2011 is door dezelfde firma groot onderhoud aan het orgel gepleegd, waarbij onder andere de oude discant van de Prestant 8' weer opnieuw is aangesloten. Dit register is momenteel één van de weinige origineel bewaard gebleven frontprestanten van Arp Schnitger! Verspreid over 11 registers bleven ongeveer 550 pijpen van Schnitger bewaard waaronder bijna alle frontpijpen.

Het Van den Heuvel-koororgel.

(Foto: Peter van der Zwaag)

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3):

Bourdon 16'	1832
Prestant 8'	1710
Holpijp 8'	1710
Violon 8'	1898
Octaaf 4'	1710
Fluit 4'	1710
Quintprestant 3'	1898
Octaaf 2'	1710
Mixtuur II-III st.	1710
Cornet III st.	1898
Trompet 8'	1913

Rugwerk (C-g3):

Roerfluit 8'	1885
Quintadeen 8'	1885
Prestant 4'	1710/1988
Roerfluit 4'	1885
Nasard 3'	1988
Octaaf 2'	1988
Sexquialter II st.	1988
Dulciaan 8'	1988
Tremulant	

Zwelwerk (C-g3):

Salicionaal 8'	1898
Roerfluit 8'	1898
Quintadeen 8'	1898
Viola da Gamba 8'	1898
Salicet 4'	1898
Flute Harmonique 4'	1898
Quintfluit 3'	1710
Woudfluit 2'	1710
Carillon II st.	1710
Hobo 8'	1943
Vox Humana 8'	1852
Tremulant	

Pedaal (C-d1):

Prestant 16'	1710/1988
Subbas 16'	1988
Octaaf 8'	1988
Gedekt 8'	1885
Octaaf 4'	1988
Bazuin 16'	1988
Trompet 8'	1988
Claron 4'	1988

Koppelingen: HW-RW, HW-ZW, Ped-HW, Ped-RW
Toonhoogte: a1 = 466 Hz
Temperatuur: Evenredig zwevende stemming

Bij de verbouwing van de kerk in 2023 is er ook onderhoud aan het orgel gepleegd. Orgelbouwer Bakker & Timmenga heeft dit onderhoud uitgevoerd. Het folie op de pijpen in de pedaaltoeren is daarbij vervangen. Ook zijn enkele gecorrodeerde conducten van het pedaal vervangen.

Koororgel

Bij de verbouwing van de kerk is er een elipsvormige groene aanbouw gerealiseerd met een centrale ontmoetingsruimte en een aantal zalen. Ook aan de binnenzijde van de kerk is een en ander verbouwd en toegevoegd. Zo is er nu een groter podium dat meer geschikt is voor muziekuitvoeringen. En het koororgel heeft een gunstiger plek gekregen in de kerk waardoor het beter ingezet kan worden waarvoor het bedoeld is.

Het koororgel werd in 1985 in gebruik genomen. Het is gebouwd door J.L. van den Heuvel uit Dordrecht naar een ontwerp van de beroemde Franse orgelbouwer Cavallé-Coll. Cavallé-Coll publiceerde in 1889 (voor de wereldtentoonstelling in Parijs) 'Orgues de tous modèles'. Het orgel dat onder nummer 8 in deze lijst staat is voor Van den Heuvel het voorbeeld geweest voor het koororgel in Sneek. Bij Cavallé-Coll was het een klein eenklaviers orgel met zes stemmen. Door Van den Heuvel zijn enkele wijzigingen aangebracht ten opzichte van het originele ontwerp. Er werden een Montre 8' alsmede een Soubasse 16' voor het Pédale toegevoegd (laatstgenoemde werd geplaatst in 1996). Het gehele binnenwerk staat in een 'Boîte Expressif' (zwelkast) opgesteld, zoals ook Cavallé-Coll dat bij kleinere instrumenten

vaak deed.

Een leuke connectie tussen Cavallé-Coll en Sneek is dat zijn werkplaatsvoorman Piet Veerkamp (1849-1923) geboren en getogen was in Sneek.

Alle materialen en onderdelen zijn nauwkeurig uitgevoerd in de stijl van Cavallé-Coll. De kas is van massief (gerookt) eikenhout en voorzien van een waslaag. De mechanieken zijn niet ingevoerd. De balg voor de windvoorziening is uitgevoerd met een dubbele vouw en voorzien van een harmonicakanaal vanaf het bovenblad naar de onderkant van de windlade. Het pijpwerk wordt gekarakteriseerd door een hoog tingehalte.

Hoewel het orgel in november 1985 werd opgeleverd, is het pas op 27 mei 1986 officieel in gebruik genomen door organist en adviseur Dirk S. Donker.

Dispositie:

Manuaal (C-g3): Montre 8' (C-B Flûte); Flûte 8' (b); Flûte Harmonique 8' (d); Bourdon 8' (b/d); Voix céleste 8' (vanaf c); Prestant 4'; Doublette 2'; Basson 8' (b); Hautbois 8' (d)

Pédalier à tirasse (C-d1): Soubasse 16'

Tirasse (= pedalkoppel)
Expressiontrede
Winddruk: 90 mm WK
Al het pijpwerk van het manuaal, uitgezonderd de Montre, is in een zwelkast geplaatst.

Sint-Martinuskerk

In één zin: De Sint-Martinuskerk in Sneek is de rooms-katholieke, driebeukige, neogotische, pseudo-basilikale kruiskerk, ontworpen door architect Pierre Cuypers, en gewijd aan Martinus van Tours.

Het gebouw, dat in 1872 in gebruik is genomen, is onvoltooid gebleven: een dominerende toren aan de westzijde ontbreekt.

De mooie gebrandschilderde ramen zijn gemaakt door het bekende atelier F. Nicolas en Zonen. Cuypers werkte veel samen met dit glasatelier, dat uitgroeide tot de grootste onderneming op dit gebied.

De Sint-Martinuskerk van Sneek is in haar architectonische vormentaal en haar aankleding geënt op de 13e-eeuwse Franse gotiek, met referenties aan de laat-romaanse architectuur van Rijn- en Maasland. Maar er is ook aangesloten bij de inheemse architectuur van de noordelijke provincies, bijvoorbeeld in de brede bundelpijlers en in de baksteenpolychromie en gebakken profielstenen. De venstergroepen zijn weer Engels geïnspireerd. Kortom, hier is sprake van een 'virtuoos eclecticisme'.

In de verdere architectuurgeschiedenis heeft de kerk een rol gespeeld door middel van de architect Nicolaas Molenaar, geboren in Sneek in 1850. Als jonge opzichter was hij nogal onder de indruk gekomen van het project in zijn geboortestad. In het werk van Molenaar keren steeds motieven terug die refereren aan zijn sensationele jeugdervaringen in de bouwonderneming van zijn leermeester Cuypers in Sneek. (De meeste kerken van Molenaar zijn inmiddels verdwenen.)

Het orgel

Het orgel, gebouwd door Maarschalkerweerd en opgeleverd in 1891, bevindt zich boven de ingang van de kerk. Voor de orgelkas staat de losstaande speeltafel. Een Barker-machine helpt de bespeler van het orgel bij het openen van de ventielen in de windlade. Het orgel heeft 27 registers, verdeeld over Hoofdwerk, Zwelwerk en Pedaal. Zes van de 27 registers zijn tongwerken.

De bouw van het orgel werd mogelijk dank zij een legaat van een parochiaan. Van het onvoorstelbaar grote bedrag dat de kerk werd geschonken werd onder andere het orgel gebouwd voor f11.500. Het orgelfront

is vlak, in een terughoudende neogotische vorm uitgevoerd. Vermoedelijk was dat omdat de kerk op het moment van oplevering van het orgel nog niet voltooid was; de eerste travee en een hoge toren moesten nog gebouwd worden. De westgevel van de kerk was slechts een voorlopige, evenals de 'koor- en orgelzolder'. Nog steeds staat de voorlopige westgevel er en ook het orgel staat waarschijnlijk nog in een voorlopige 'simpele' orgelkas.

In het concept van het orgel zijn vooral Franse invloeden te herkennen (speeltafel, Barker-machine), maar het klankbeeld is Maarschalkerweerd.

Sinds 1940 werden er verschillende plannen ontwikkeld om het orgel te veranderen en in 1963 heeft de kerk zelfs geprobeerd het orgel te verkopen. In 1968 is het orgel gerepareerd door Vermeulen uit Alkmaar. In 1965-1967 restaureerde Flentrop Orgelbouw uit Zaandam het. Frits Haaze, organist van de kerk, schrijft dat het klankbeeld nu heel interessant is, met bijvoorbeeld een boventoonrijke Prestant 8' en Octaaf 4' als basis voor de Mixtuur; met een wat rondere klank van Quint 3' en Octaaf 2'; die mooi aansluit bij de Cornet.

Jan Jongepier noemt in zijn boek 'Vijf eeuwen Friese orgelbouw' het orgel een monumentaal instrument, het belangrijkste romantische orgel van Noord Nederland.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-f3): Bourdon 16'; Prestant 8'; Roerfluit 8'; Violon 8'; Octaaf 4'; Fluit Dolce 4'; Quint 3'; Octaaf 2'; Mixtuur III-V sterk; Cornet V sterk; Fagot 16'; Trompet 8'

Bovenwerk (C-f3): Holpijp 8'; Flute Harmonique 8'; Viola di Gamba 8'; Vox Celeste 8'; Flute Octaviant 4'; Quint 3' (vanaf c0 + 1³/₅); Flageolet 2'; Basson Hobo 8'; Vox Humana 8'; Tremulant

Pedaal (C-d1): Prestant 16'; Subbas 16'; Octaafbas 8'; Fluit 4'; Bazuin 16'; Trombone 8'

Speelhulpen: Koppels HW-BW, Ped-HW, Ped-BW; Superoctaafkoppel HW, Suboctaafkoppel HW-BW; Combinatietrede Hoofdwerk; Crescendotrede Bovenwerk

RIEMKE DIJKSTRA & SIETSE VAN DER HOEK

Het Maarschalkerweerd-orgel (1891) in de Sint-Martinuskerk te Sneek.

(Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Activiteiten 2024

Dit artikel geeft een kort overzicht van de activiteiten die op de rol staan voor 2024. Uitgebreidere informatie is te vinden in artikelen elders in deze krant.

Voorjaarsexcursie, 6 april 2024

Het excursie seizoen 2024 start in Woudsend, een plaats waarvan de plaatsnaam voor het eerst in 1337 wordt genoemd in de stichtingsdocumenten van het Karmelklooster aldaar. Aan dat klooster herinnert nu praktisch niets meer; wel de naam van de uit 1837 stammende neoclassicistische kruiskerk: de Karmelkerk.

Behalve deze Karmelkerk bezoeken we in Woudsend ook de Sint-Michaëlkerk. Het is de enige bewaard gebleven schuilkerk in Fryslân en tevens de oudste rooms-katholieke kerk in de provincie.

In de Karmelkerk luisteren we naar het door orgelmaker J.C. Scheuer uit Zwolle geplaatste orgel en in de Sint-Michaëlkerk kunnen we genieten van een orgel dat in 1811 gebouwd is door de orgelmakers Albertus Gruisen en Zoonen.

Van Woudsend gaan we naar Sneek. Ook deze plaats kent een kloostergeschiedenis. In 1462 stichtten de Kruisbroeders in Sneek het klooster Jeruzalem. Een jaar later kwam daar een vrouwenklooster bij, het Groendijk- of Olijfborgklooster van de zogenoemde Grauwe Begijnen.

De Martinikerk in Sneek was oorspronkelijk een katholieke kerk, maar ging in 1580 over in protestantse handen, zoals overal in Friesland. De katholieken bleven echter actief, onder andere in de zorg voor armen en wezen, en kregen vanaf begin 18e eeuw (weer) een erkende status. Sinds 1872 beschikken ze over een driebeukige, neogotische, pseudo-basilicale kruiskerk, die net als de Martinikerk, gewijd is aan Martinus van Tours.

In de Martinikerk is in 1710-1711 op de scheiding tussen het schip en het koor van de kerk op een galerij een orgel gebouwd door orgelmaker Arp Schnitger. Aan het klankbeeld van dit orgel is in de loop van de tijd wel iets veranderd. Verder horen we 'het belangrijkste romantische orgel van Noord-Nederland' (aldus Jan Jongepier), het Maarschalkerweerd-orgel in de Sint-Martinuskerk aan de Singel.

Oargelpaad, 6 juli t/m 7 september 2024

Dit evenement beslaat in totaal tien zaterdagmiddagen. Het stelt amateurorganisten in de

gelegenheid om gedurende 30 minuten orgels in de provincie Fryslân te bespelen. Op verschillende zaterdagen kan dat in verschillende regio's. De regio-indeling zorgt ervoor dat de reistijden tussen de verschillende orgels niet groot zijn, waardoor het aantrekkelijker is om meerdere orgels op een zaterdag te bespelen. Oargelpaad is gekoppeld aan het Tsjerkepaad, zie www.tsjerkepaad.nl. Voor verdere informatie, inschrijving en kosten zie elders in deze krant en de website www.organumfriscum.frl (onder Activiteiten > Oargelpaad > Voor organisten).

Orgelfietstocht, 27 juli 2024

Dit jaar fietsen we langs de dorpen Nijland en Burgwerd en de stad Bolsward. Het dorp Nijland (in 1230: Nova Terra) is niet op een terp ontstaan; dat is bijzonder in deze omgeving. Het oudste deel van het dorp vinden we rond de nederlands-hervormde kerk, waarin een in 1840 opgeleverd orgel van Willem van Gruisen staat.

Burgwerd is (wel) ontstaan op een terp. Het ligt aan de Bolswardertrekvaart, die dwars door het dorp loopt. Het maakt Burgwerd tot één van de mooiste dorpen van Fryslân (volgens mooistedorpen.nl). In de kerk van Burgwerd voltooide Schwartzburg in 1735 een eenklaviers orgel.

De fietstocht eindigt bij de Martinikerk in Bolsward, waar het goed bewaarde Hinsz-orgel uit 1781 bespeeld zal worden. Bolsward is (zelfs) ontstaan op een drietal terpen, waarvan die waarop de Martinikerk staat de oudste is. Bolsward kent veel bezienswaardigheden, zoals de oude binnenstad met grachtjes, het stadhuis, de ambachtelijke distilleerderij 'De Stiekeme Stoker' (Oenema Fryske Bearenburch) en vele andere rijksen gemeentemonumenten.

Deelnemen aan de orgelfietstocht is gratis. Na de laatste orgelbespeeling in Bolsward kunt u uw gift geven in de collecte bij de uitgang. De jaarlijkse orgelfietstocht is een samenwerkingsproject met de Stichting Tsjerkepaad, zie www.tsjerkepaad.nl. We hopen op mooi weer en veel deelnemers.

Open Monumentendag, 14 september 2024

Al een paar jaar organiseren we op Open

Het Schwartzburg-orgel (1735) in Burgwerd.

(Foto: Peter van der Zwaag)

Monumentendag samen met Stichting Alde Fryske Tsjerken 's middags een aantal orgelbespeelingen. Het zijn informele concerten van circa een half uur met laagdrempelige toegankelijke muziek in historische Friese kerken. De concerten worden gegeven door studenten van verschillende conservatoria. Zij doen zo concertervaring op en maken kennis met historische orgels in prachtige oude kerken in Fryslân, en de 'toevallige bezoekers/voorbijgangers' zien niet alleen, maar horen ook het historisch erfgoed.

Vorig jaar maakten we combinaties van kerk en orgel plus een ander monument in de nabijheid van de kerk, bijvoorbeeld een state of stins of een molen of iets dergelijks. Helaas was het in 2024 extreem warm weer en trok Openmonumentendag minder bezoekers dan we hadden verwacht.

Bij het ter perse gaan van deze krant is nog niet bekend welke kerken en orgels (met orgelbespeelingen om 14.00 en 15.30 uur) en eventuele andere monumenten 'in the picture' staan. Check dus te zijner tijd de websites van www.organumfriscum.frl en www.aldefrysketsjerken.nl en kijk naar de 'Eropuit-agenda' in de plaatselijke kranten in Fryslân.

Najaarsexcursie, 28 september 2024

Deze excursie belooft iets bijzonders te worden. We vieren het 30-jarig bestaan van onze stichting. Dat doen we in Leeuwarden. 's Morgens bezoeken we de Pelikaankerk en de Dominicuskerk en 's middags is er een feestelijke bijeenkomst in de voormalige Koepelkerk, thans in gebruik als theater. De Koepelkerk is door haar Byzantijnse uitstra-

ling een bijzonder gebouw in Leeuwarden. Overigens is de Pelikaankerk dat ook: het is een voorbeeld van kubistisch expressionisme of de Amsterdamse School met een persoonlijke touch van architect Egbert Reitsma. In de kerk is het orgelbalkon met het in 1932 door Valckx en Van Kouteren gebouwde orgel gesitueerd boven het liturgisch centrum.

De Dominicuskerk is een driebeukige kruiskerk uit 1937. De kerk bezit twee orgels: een bescheiden Van Dam-orgel uit 1920 met 6 registers, afkomstig uit de hervormde kerk van Tijnje, en een orgel gebouwd door Valckx en Van Kouteren met daarin opgenomen het hele binnenwerk van het in 1866 gebouwde Adema-orgel van de voorgaande Dominicuskerk. Bij de overplaatsing in 1937 is er nogal wat veranderd c.q. gemoderniseerd aan het orgel.

Van harte welkom bij de Najaarsexcursie en ons jubileumfeestje! Voor aanmelding voor de Najaarsexcursie: zie te zijner tijd www.organumfriscum.frl.

Voorjaarsexcursie, 5 april 2025

De eerste excursie voor het volgende seizoen staat al in de planning. Op dit moment staat nog niet definitief vast waar we dan heen gaan, maar het wordt zeker weer de moeite waard. En op 5 april verschijnt de 27e editie van de Friese Orgelkrant. Noteer de datum alvast!

Een mooi orgeljaar 2024 gewenst.

SIETSE VAN DER HOEK, secretaris

Orgelfietstocht op 27 juli 2024

Dit jaar gaat de orgelfietstocht van Nijland via Burgwerd naar Bolsward, naar kerken die meedoen aan Tsjerkepaad. Het is de samenwerking van Stichting Organum Friscum met Stichting Tsjerkepaad die elk jaar leidt tot een succesvolle concertmiddag op de laatste zaterdag van juli. In 2023 telden we zestig tot tachtig aanwezigen in de drie kerken die we toen aandeden. Nog wel wat meer deelnemers hadden de fraaie fietsroute mogen afleggen en de auto laten staan. Natuurlijk kunt u met de auto gaan, maar de fietsroute wordt met zorg uitgestippeld met nuttige informatie door kenners van de regio die de mooiste routes kennen.

Onze organist die dag, Jochem Schuurman, is enthousiast over de orgels die door hem bespeeld kunnen worden: drie orgels van drie orgelbouwers waaronder één van de grootste en mooiste van Fryslân.

Nijland

We beginnen om 13.30 uur in de Nicolaaskerk van Nijland. Het orgel werd in 1840 gebouwd door Willem van Gruisen uit Leeuwarden. In de loop der jaren waren er diverse herstelwerkzaamheden en restauraties die het orgel niet altijd ten goede kwamen. Waaronder ook wijzigingen in de dispositie.

In 1982 werd de oorspronkelijke dispositie hersteld met herplaatsing door orgelmakerij Bakker & Timmenga van eerder verwijderd pijpwerk. Jan Jongepier fungeerde daarbij als adviseur. Tegelijk met de kerkrestauratie vond in 2008 nóg een uitgebreide en grondige restauratie van het instrument plaats, eveneens onder adviseurschap van Jan Jongepier. Het orgel werd toen in originele staat teruggebracht.

Burgwerd

Zo'n 20 minuten fietsen brengt ons naar Burgwerd, naar de Johanneskerk. Van ± 14.30-15.00 uur bespeelt Jochem Schuurman hier het orgel van Johann Michaël Schwartzburg. Het werd in 1736 opgeleverd en op 24 juni van dat jaar in gebruik genomen. De orgelkas en de borstwering hebben een rijke barokversiering. In 1948 werd het instrument gerestaureerd en uitgebreid met een tweede manuaal en vrij pedaal door Flentrop uit Zaandam. Van 2010 tot 2012 is het orgel door die orgelbouwer grondig gerestaureerd en teruggebracht in de oorspronkelijke staat met één klavier en een pedaal. Ook waren de oudste verflagen terug te vinden en is het orgel geschilderd in deze kleuren. Het orgel heeft nu de klank en de

uitstraling terug van 1736. In het koor staat een door Pels & Van Leeuwen gerestaureerd huisorgel van Gebr. Adema (Leeuwarden) uit circa 1861.

Bolsward

Om ongeveer 15.30 uur sluiten we af met één van de bekendste en fraaiste kerkorgels van Friesland, het in 1781 gebouwde Hinsz-orgel van de Martinikerk in Bolsward. Het verving een orgel uit 1539, dat in 1634 door Antony Verbeek was vernieuwd, maar "...voor den Kerkdienst ongeschikt was geworden...". Het nieuwe orgel kreeg 34 registers, verdeeld over hoofdwerk, rugwerk en vrij pedaal. In 1861 werd het orgel door Van Dam uitgebreid met een bovenwerk. De laatste restauraties, in 2002 van de windladen en een deel van de speel- en registermechanieken en in 2015/2016 (door Flentrop van de balgen, de balgenkamer, de windkanalen, de orgelkas, de speeltafel, de tot dan toe nog niet gerestaureerde onderdelen van de speel- en registermechanieken en het pijpwerk, zorgden ervoor dat vanaf 2016 het orgel weer in volle glorie tot klinken gebracht kon worden.

Het Van Gruisen-orgel (1840) in de Nicolaaskerk te Nijland.

(Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

KEIMPE VAN DER WAL

Feestelijke jubileumexcursie

De najaarsexcursie van Organum Frisicum is op zaterdag 28 september. Deze excursie belooft iets bijzonders te worden. We vieren die dag het 30-jarig bestaan van onze stichting. De excursie zal plaatsvinden in Leeuwarden. 's Morgens bezoeken we de Pelikaankerk en de Dominicuskerk en 's middags is er een feestelijke bijeenkomst in de voormalige Koepelkerk, thans in gebruik als theater.

De Pelikaankerk

Ook in 2011 was er een excursie van Organum Frisicum naar de Pelikaankerk, toen vanuit de gedachte dat de kerk wellicht gesloten zou worden. In ruim 10 jaar is de situatie veranderd. De kerk wordt nog wekelijks gebruikt en het Valckx & Van Kouteren-orgel is onlangs gerestaureerd en op zondag 14 mei 2023 weer feestelijk in gebruik genomen. De kerk is een ontwerp van de architect Egbert Reitsma, die meerdere kerken heeft ontworpen waaronder de 'kathedraal' te Andijk. De stijl van Reitsma doet denken aan de Amsterdamse School maar heeft ook invloeden van de architect Dudok. Egbert Reitsma was naast architect ook beeldhouwer en schilder. Achter de kansel zijn zes gebrandschilderde glas-in-loodramen van zijn hand over de zes scheppingsdagen en 28 ramen in de zijmuren van het koor. Deze hebben wereldlijke voorstellingen met een verschil tussen oud en nieuw.

Het prachtige ensemble van kerk, preekstoel en orgel in de Pelikaankerk.

(Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Het Valckx & Van Kouteren-orgel

Architect Reitsma ontwierp ook het orgelfront, zodat het een geheel is geworden met het gebouw. Om de symmetrie te behouden zijn er ook enkele loze pijpen in het front opgenomen. Het Valckx & Van Kouteren-orgel is uit 1932, hetzelfde jaar als de oplevering van het kerkgebouw. Een periode die voor de orgelbouw als een 'vervalperiode' te boek staat. Het is echter wel een monument uit deze periode en omdat het om een gaaf be-

waard instrument gaat is het een goed voorbeeld van de klankvoorstelling van orgelmakers van die tijd.

Het orgel is in 2023 gerestaureerd door orgelbouwer Nico van Duren. Op de website van de Pelikaankerk wordt over de restauratie het volgende geschreven:

"Alle 1236 orgelpijpen moesten worden nagekeken. Alle membranen moesten worden verwijderd en de loden pijpjes eronder moesten worden uitgeboord om te worden vervangen. (Een membraan wordt via een pijpje van lucht voorzien vanuit een zg. windlade. De lucht tilt een kegeltje onder de pijp omhoog en laat de pijp spreken.) Omdat grote pijpen 2 membranen hebben moesten meer dan 1600 membranen worden verwijderd en vervangen. Het orgel was door de slechte staat van de membranen en loden pijpjes ook traag geworden, omdat de lucht niet goed doorstroomde. Alle pijpen werden grondig nagekeken. Op de tongwerken werd de corrosie verwijderd. Omdat het orgel nu toch onder handen werd genomen - en op advies van de orgeladviseurs - werd besloten in het orgel opnieuw de Vox Celeste aan te brengen. Hiervoor moest een nieuwe windlade gemaakt worden. Het orgel telt nu 21 registers."

Op de website van de Pelikaankerk staan ook enkele foto's van het restauratieproces.

Dispositie:

Manuaal I (C-g3): Bourdon 16', Prestant 8', Flûte Harmonique 8', Roerfluit 8', Octaaf 4', Octaaf 2', Mixtuur-Cornet III-V sterk, Trompet 8'.

Manuaal II (C-g3): Vioolprestant 8', Violdigamba 8', Holpijp 8', Roerfluit 4', Woudfluit 2', Sexquialter II sterk, Basson-Hobo 8', Tremolo.

Pedaal (C-f1): Subbas 16', Zacht Gedekt 16' (transm.), Fluitbas 8', Cello 8', Fagot 16'.

Koppels: I-II, I-II 16'; I-II 4'; I+I 4'; II+II 4'; P-I, P-II, P-P 4'.

Speelhulpen: 1 vrije combinatie, 5 vaste combinaties, Generaal Crescendo, Automatisch piano-pedaal, Tongwerken af.

De Sint-Dominicuskerk

De ochtend wordt voortgezet in de Sint-Dominicuskerk. Deze rooms-katholieke kerk is gebouwd tussen 1935 en 1937. Architecten waren H.C.M. van Beers en A. Witteveen uit Leeuwarden. De bouwstijl is die van de Delftse School, het traditionalisme: daarbij wordt gebruik gemaakt van materialen zoals hout, natuursteen en baksteen. Er is duidelijk een relatie met de bouwhistorie in de regio. De kerk is gebouwd met lokaal gebakken kloostermoppen. Ook het ontwerp is gebaseerd op de bouwvorm van een basiliek. De pilaren zijn zo geplaatst dat er aan de zijkant een procesiegang is ontstaan en een ruim breed middenschip.

In de kerk zijn bezienswaardigheden aanwezig. Zo is er bij de ingang een Mariakapel een devotiebeeld uit omstreeks 1510, oorspronkelijk uit de kathedrale Sint-Vituskerk van Oldehove. Voor een verdere rondleiding in de kerk, eventueel na het concert, is er een brochure aanwezig in de kerk met uitgebreide informatie.

Het Adema-orgel

De Sint-Dominicuskerk heeft twee orgels. Het hoofdorgel is in oorsprong een Adema-orgel opgeleverd in 1866 door de Leeuwarder orgelmakers Gebr. Adema voor de oude Sint-Dominicuskerk in het centrum van Leeuwarden. Dit was het grootste orgel sinds de oprichting van de firma in 1855. Het orgel had 23 stemmen verdeeld over een hoofdwerk en een onderpositief en pedaal. In 1922 werden er door fa. Adema wijzigingen aangebracht. Op het hoofdwerk kwam een nieuwe Trompet 8' en op het onderpositief een Salicionaal 8', tevens werd het onderpositief in een zwelkast geplaatst. In 1932 is het orgel naar de nieuwe Sint-Dominicuskerk verplaatst door Valckx & Van Kouteren. Daarbij heeft het orgel een nieuw kas gekregen met kenmerken van de

kunststroming 'De Stijl' en is het tevens uitgebreid met een electro-pneumatische tractuur en 4 registers. Windladen en pijpwerk van Adema zijn weer hergebruikt. Wel wordt de intonatie sterk gewijzigd door het afzagen van alle expressions. Daarnaast worden op de gereserveerde slepen op het hoofdwerk een Quintadeen 8' en op het pedaal een Trombone 16' geplaatst. Van de Salicionaal 8' uit 1922 is een Prestant gemaakt en van de Fernfluit 8' uit 1866 is weer een Salicionaal gemaakt. De oorspronkelijke orgelkas is in 1940 in de kerk van Ferwert geplaatst. Verder zijn er een Voix Caelestis 8', een Quint 2 2/3' en een Terts 1 3/5' bijgeplaatst. De Cornet op het hoofdwerk is uitgebreid met 8'-koor.

In de jaren tachtig zijn de windlades gerestaureerd. De restauratie in 2018 is gericht op het functioneren van de speeltafel. Daarbij werd de karakteristieke uitstraling gerespecteerd maar het binnenwerk van de speeltafel, de bedrading, aan de eisen van de tijd aangepast.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3): Bourdon 16', Prestant 8', Viola 8', Roerfluit 8', Quintadeen 8', Octaaf 4', Fluit 4', Quint 3', Octaaf 2', Mixtuur III-IV sterk, Cornet V sterk (d), Trompet 8' (b/d).

Bovenwerk (in zwelkast) (C-g3): Prestant 8', Salicionaal 8', Voix Caelestis 8', Holpijp 8' (b/d), Gemshoorn 4', Roerfluit 4', Quint 3', Gemshoorn 2', Terts 1 3/5', Hobo 8'.

Pedaal (C-f1): Subbas 16', Octaafbas 8', Viola 8', Open Fluit 4', Trombone 16'.

Koppels: HW-BW, Ped-HW, Ped-BW.

Het Adema-orgel (1866) in de Sint-Dominicuskerk te Leeuwarden.

(Foto: Peter van der Zwaag)

CONCERTPROGRAMMA STICHTING ORGEL FRANEKER 2024

www.orgelfraneker.nl

Zaterdag 25 mei, 20.00 uur

Openingsconcert Leeuwarder Kamerkoor o.l.v. Eduardo López Cabello, Marit Broekroelofs (cello) en Jochem Schuurman (orgel), entree € 15,-.

Zaterdag 8 juni, 14.00 uur

Orgelfietstocht Minnertsga, Sexbierum en Franeker; Organisten: Gerrit de Vries (Sexbierum) en Jochem Schuurman (Minnertsga en Franeker), entree: € 15,-. Kaartverkoop bij de start in de kerk van Minnertsga.

Woensdag 19 juni, 15.00 uur

Marktconcert door Jochem Schuurman, entree vrij, collecte na afloop.

Zaterdag 29 juni, 20.00 uur

Avondconcert door Gerrie Meijers, entree € 10,-.

Woensdag 10 juli, 15.00 uur

Marktconcert door Maarten Wilmink, entree vrij, collecte na afloop.

Zaterdag 20 juli, 20.00 uur

Avondconcert door Jochem Schuurman, entree € 10,-.

Woensdag 31 juli, 15.00 uur

Marktconcert door Annemiek Zeldenrust, entree vrij, collecte na afloop.

Zaterdag 10 augustus, 20.00 uur

Avondconcert door Theo Jellema, entree € 10,-.

Woensdag 21 augustus, 15.00 uur

Marktconcert door Jochem Schuurman, entree vrij, collecte na afloop.

Zaterdag 31 augustus, 20.00 uur

Slotconcert (Bachconcert) door Jochem Schuurman, entree € 10,-.

Van Dam-orgel

Het tweede orgel in de Dominicus is een koororgel. Gebouwd door N.V. orgelfabriek P. van Dam, voor de voormalige hervormde kerk in Tijnje. Het mechanische orgel heeft 6 stemmen. Opvallend is het front; een catalogusfront in Engelse stijl.

Dispositie:

Manuaal (C-g3): Prestant 8', Holpijp 8', Violon 8', Octaaf 4', Roerfluit 4', Octaaf 2'.

Pedaal (C-d1): Aangehangen.

De lunch kunt u op eigen gelegenheid gebruiken in het centrum van Leeuwarden. Het middagedeelte begint om 13.30 uur in het Koepeltheater.

Het Koepeltheater

Het Koepeltheater, voorheen de Koepelkerk, is door haar Byzantijnse uitstraling een bijzonder gebouw in Leeuwarden. De Koepelkerk werd in 1923 als gereformeerde kerk gebouwd naar een ontwerp van de architect Tjeerd Kuipers. De bouw van de Koepelkerk was een gedurfd ontwerp en verbaasde menigeen. De toegepaste stijl is een mengeling van art deco en Byzantijnse architectuur. Het kerkgebouw heeft een vijfzijdige plattegrond. De grote met koper bedekte koepel is tienzijdig. Door het ontwerp met drie vleugels is op een kleine ruimte een groot gebouw gerealiseerd met 1100 zitplaatsen. Zowel in- als uitwendig is de kerk in hoge mate ongewijzigd. De kroonluchter valt op door de vorm van een koningskroon, dit vanwege het feit dat in 1923 het 25-jarig regeringsjubileum was van koningin Wilhelmina. De tienzijdige koepel heeft afwisselend korte en lange zijden, die respectievelijk drie en vier vensters hebben. De twee wanden ter weerszijden van het liturgisch centrum hebben elk drie

Het Vermeulen-orgel (1935/1978) in de Koepelkerk te Leeuwarden. (Foto: Peter van der Zwaag)

klimmende rondboogvensters, gevuld met gebrandschilderd glas-in-lood, waarop afgebeeld het zegel van de Gereformeerde Kerk van Leeuwarden met de tekst uit Openbaring 5: "Zie, de leeuw uit de stam van Juda heeft overwonnen" en het wapen van koningin Wilhelmina met de jaartallen 1898 en 1923. Daarnaast komen nog enkele symbolen voor, waarvan een zandloper en een uil herkenbaar zijn. De roosvensters hebben in het centrum afbeeldingen van respectievelijk de zon, de maan en de sterren. Eén van de sterren is extra groot met een sterke lichtflits, de Ster van Bethlehem.

Het Vermeulen-orgel

Eveneens als in de Pelikaankerk plaatste Valckx & Van Kouteren in 1926 een orgel in de Koepelkerk. Dit orgel is in 1976 afgebroken waardoor het orgel in de Pelikaankerk een bijzonder exemplaar is geworden. Het

orgel in de Koepelkerk werd vervangen door een orgel dat in 1935 voor de Heilig Hartkerk in Tilburg was gebouwd. Adviseur hierbij was de Belgische organist en componist Flor Peeters. Het orgel is een product van de 'Orgelbeweging', een stroming die zich onder invloed van Albert Schweitzer in het begin van de 20e eeuw heroriënteert op de barok ten behoeve van vernieuwingen in de orgelbouw. In de dispositie is dat te zien doordat de klankopbouw van het orgel vanuit de klassieke opbouw van vulstemmen is gecombineerd met romantische registers wat volgens Jan Jongepier tot een 'compromis-orgel' heeft geleid. Zeker ook door de electro-pneumatische tractuur. Voor de plaatsing in 1977 is een neobarokke orgelkas gebouwd, waarop drie beeldengroepen staan, die oorspronkelijk zijn gemaakt in 1790 voor het orgel van de hervormde kerk te Heerenveen. Het is een uitbeelding van Geloof, Hoop en Liefde.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3): Prestant 16', Octaaf 8', Open Fluit 8', Salicionaal 8', Holpijp 8', Octaaf 4', Fluit 4', Quint 2 2/3', Octaaf 2', Sifflet 2', Terts 1 3/5', Mixtuur IV-VI sterk, Cornet V sterk, Dulciaan 16', Trompet 8'.

Positief (C-g3): Bourdon 16', Prestant 8', Flûte Harmonique 8', Gemshoorn 8', Octaaf 4', Sexquialter II sterk, Scherp IV sterk, Kromhoorn 8', Tremulant.

Zwelwerk (C-g3): Prestant 8', Viola di Gamba 8', Voix Celeste 8', Roerfluit 4', Dwarsfluit 4', Nasard 2 2/3', Woudfluit 2', Lariogot 1 1/3', Cymbel IV sterk, Trompet 8', Basson-Hautbois 8', Clairon 4', Tremulant.

Pedaal (C-f1): Prestant 16', Subbas 16', Zacht Gedekt 16', Quint 10 2/3', Octaaf 8', Gedekt 8', Octaaf 4', Ruispijp III sterk, Bazuin 16', Trompet 8', Clairon 4'.

Koppels: Hoofdwerk - Positief, Hoofdwerk - Zwelwerk, Positief - Zwelwerk, Pedaal - Hoofdwerk, Pedaal - Positief, Pedaal - Zwelwerk.

Na de orgelpresentatie is er nog een verrassend feestelijk jubileumprogramma onderdeel.

De jubileumexcursie staat onder leiding van de artistieke adviseurs van de Stichting: Bob van der Linde, Jochem Schuurman en Peter van der Zwaag.

GJILDERT VAN DER VELDE
& FRED VEENSTRA

Dertig jaar Stichting Organum Frisicum

'De Stichting Organum Frisicum is opgericht om het organiseren en bezoeken van orgelconcerten in Friesland door alle mogelijke publicitaire activiteiten te stimuleren en te bevorderen. Eén van de middelen die de stichting daartoe wil aanwenden is de jaarlijkse uitgave van een seizoenagenda met orgelevenementen', aldus een brief aan alle plaatselijke orgelcommissies in Fryslân in november 1994. Wat daaruit is voortgekomen heeft u nu in handen: de Friese Orgelkrant.

De eerste orgelagenda, 'van passietijd tot en met kerst', verscheen in 1995. Het was een eerste officiële presentatie van Stichting Organum Frisicum.

Ergens in het voorjaar van 1994 had Theo Jellema contact gezocht met Johan Sjoukema, en later vroegen zij ook Otto Roelofs, om te onderzoeken hoe het unieke en rijke Friese orgelbezit meer in de publiciteit

kon worden gebracht. Ook kleine dorpen bezitten vaak verrassend authentieke en goed klinkende orgels. Het uitbrengen van een overzicht van wat er allemaal in Fryslân te doen is op het gebied van orgelconcerten

was dan ook de belangrijkste doelstelling van de nieuw opgerichte stichting. In oktober 1994 passeerde bij notaris Jelsma in Harlingen de oprichtingsakte.

Behalve de orgelagenda organiseerde Organum Frisicum ook vanaf het begin orgelexcursies en vanaf juli 2011 ook jaarlijks een 'orgelfietstocht'. In het voorjaar van 1995 werd het uitbrengen van de eerste orgelagenda – aangeboden aan gedeputeerde Jaap Mulder – al direct gecombineerd met een bezoek aan de kerken van Mantgum, Jorwerd en Weidum. Jan Jongepier had de beschrijving van de orgels voor zijn rekening

genomen en Theo Jellema bespeelde de orgels. En nog steeds, anno 2024, vindt de presentatie van de Orgelkrant plaats tijdens de Voorjaarsexcursie. Op de foto hieronder is de uitreiking van de Friese Orgelkrant in 2012 te zien (op 31 maart). De krant werd door voorzitter Otto Roelofs in de kerk van Sexbierum uitgereikt aan burgemeester Fred Veenstra (van Franekeradeel). Fred Veenstra is nu voorzitter van het bestuur van Organum Frisicum.

Otto Roelofs, één van de bestuursleden van het eerste uur, vertelde dat al gauw na september 1994 ook Geert van der Heide

Oud-voorzitter Otto Roelofs aan de klavieren van het Walcker-orgel van de Dom van Riga. (Foto: archief Otto Roelofs).

Uitreiking van het eerste exemplaar van de Friese Orgelkrant 2012 door voorzitter Otto Roelofs aan burgemeester Fred Veenstra (toen van Franekeradeel) in de kerk van Sexbierum.

Jan Jongepier en Theo Jellema tijdens de Voorjaarsexcursie op 2 april 2005 in Tzum.

(Foto: Ad Fahner)

en Siebe Reiding aantraden bij het voorbereiden van de oprichting van Organum Frisicum, later gevolgd door Ad Fahner en Jan Jongepier. Theo Jellema werd adviseur. Theo was in eerste instantie de drijvende kracht achter Organum Frisicum. Hij kende Johan Sjoukema en die kende Otto Roelofsen weer, onder andere via de voetbalclub Leeuwarder Zwaluwen waar ze wel samen speelden; en Otto was inmiddels organist in andere andere Midlum en Harlingen (en dat is hij nog steeds). Ook administratrice Jannie de Vries is al heel lang betrokken bij Organum Frisicum.

Otto vertelde dat Jan Jongepier ooit eens gezegd heeft dat de provincie Fryslân het dichtst 'beorgelde' gebied ter wereld is als het om historische orgels gaat. (In Fryslân hebben we alleen al 280 rijksmonumentale orgels; Groningen heeft er 137 en Drenthe 47.) Logisch dat we mensen daarvan bewust moeten maken en deze orgels ook moeten laten horen!

Om mensen enthousiast te maken voor Organum Frisicum moesten steeds meer mensen bereikt worden. De broers Foppe en Luuk Duursma hebben daarin een belangrijke rol gespeeld. Zij bouwden een website waarop intussen een schat aan informatie te vinden is, mooie historische opnamen van orgelbespelingen te horen zijn, en een up to date overzicht van orgelactiviteiten in te zien is. Donateurs kregen en krijgen nog altijd korting op deelname aan excursies en krijgen de Orgelkrant thuisgestuurd (als ze niet op de Voorjaarsexcursie aanwezig zijn). Het zoeken van nieuwe bestuursleden gebeurde aanvankelijk vooral onder bekenden (organisten en deelnemers aan de excursies). Nu zoeken we meer op basis van profielen: waaraan hebben we behoefte? Zo zoeken we nu bijvoorbeeld iemand die goed ingevoerd is in het aanboren van subsidies en het aanvragen daarvan. Belangrijk was ook de komst van jonge nieuwe adviseurs: Jochem Schuurman, Peter van der Zwaag en Bob van der Linde.

Op de vraag wat voor Otto Roelofsen hoogtepunten uit de eerste (twintig) jaren van Organum Frisicum waren, antwoordde hij: het jaarlijks uitreiken van de Friese Orgelkrant aan de burgemeester van de gemeente

waarin we met de Voorjaarsexcursie te gast zijn. Nooit weigerde een burgemeester! Maar het mooiste hoogtepunt was de uitreiking van het eerste exemplaar van het door Jan Jongepier geschreven boek 'Vijf eeuwen Friese Orgelbouw' tijdens het 10-jarig bestaan van de Stichting (in 2004) aan Commissaris van de Koningin, Ed Nijpels, in de Grote Kerk van Leeuwarden.

Jan Jongepier was van grote betekenis voor Organum Frisicum, als orgelkenner, begenadigd verteller en als organist en improvisator.

Organum Frisicum werkt al heel lang samen met de Stichting Alde Fryske Tsjerken en Stichting Tsjerkepaad bij het organiseren van onder andere 'Oargelpaad' (orgelspeelmiddagen), de orgelfietstocht en (sinds enkele jaren) orgelbespelingen op Openmonumentendag. Ook participeren we de laatste jaren in diverse Fryske platformen.

Het doel, de missie van Organum Frisicum is in de loop van de jaren niet veranderd, wel iets verbreed. In 'Het orgel blijft jubelen; beleidsplan van de Stichting Organum Frisicum - het Friese orgel 2020-2025' staat nadrukkelijk dat we meer willen en moeten opkomen 'voor de betekenis en het belang van het Friese orgel in algemene zin. Orga-

Johan Sjoukema wordt geridderd door loco-burgemeester Sjoerd Feitsma. (Foto: Ad Fahner)

Overhandiging van het eerste exemplaar van het jubileumboek 'Vijf eeuwen Friese orgelbouw' aan Commissaris der Koningin Ed Nijpels in 2004. (Foto: archief Organum Frisicum)

Onderonsje van adviseurs Jan Jongepier en Theo Jellema tijdens de excursie op 5 april 2008. (Foto: Ad Fahner)

num Frisicum zal zich meer inzetten voor het onder de aandacht brengen, het versterken en het stimuleren van de rijke orgelcultuur in algemene zin in Fryslân.' Dat dit nog niet zo gemakkelijk is, wordt steeds weer ervaren. Herhaaldelijk wordt de stichting 'overvallen' door berichten van kerken die aan de erediensdienst onttrokken worden, gesloten worden en/of te koop komen, en wat gebeurt er dan met het orgel? Wordt het nog bespeeld en onderhouden? Wordt erfgoed wat dreigt te verdwijnen gedocumenteerd (middels beschrijving, foto's en geluidsregistratie)? 'Het is belangrijk op de monumentaliteit en de kwaliteit van de vele Friese orgels te blijven wijzen.' Deze laatste zin schreef Otto Roelofsen al in zijn artikel in de Orgelkrant van 2014, bij het vierde lustrum van de stichting.

Wat Organum Frisicum het laatste decennium ook opgepakt heeft, zijn activiteiten voor kinderen. Zo werd op 13 september 2013 de kindervoorstelling 'Het orgel van Grauw' georganiseerd. In de Grote Kerk van Leeuwarden verzamelden zich in twee rondes zo'n 200 leerlingen van vijf basisscholen. In de concertvoorstelling vertelde Bastiaan Smit het verhaal van Orgelsofietje. Het Müllerorgel, bespeeld door Gonny van der Maten, zorgde voor de juiste sfeer bij het verhaal. Bastiaan en Gonny boeiden de kinderen moeiteloos ruim een half uur. Soms was het erg spannend. Dat kwam vooral door heel geheimzinnige klanken van het orgel. De kinderen hebben genoten.

Ook in 2015, 2019, 2022 en nu in 2024 werd en wordt het orgel gepromoot onder de jeugd. In 2015 zijn jeugdvoorstellingen georganiseerd voor in totaal zo'n 800 leerlingen in Leeuwarden, Dokkum, op Ameland en in De Knipe. Er werd een uitgebreide lesbrieff gemaakt, inclusief linkjes naar internetsites (door onder anderen bestuurslid Keimpe van der Wal in samenwerking met de Máxima School in Leeuwarden) en een powerpoint-presentatie. In 2019 wordt voor bijna 200 leerlingen in Dokkum 'Polle de orgeljongen' opgevoerd. In 2022 deden drie basisscholen in Leeuwarden mee met een 'doe-orgel-project' dat afgesloten werd met een bezoek aan kerk en orgel van de Evangelisch-Lutherse gemeente in Leeuwarden. Een soortgelijk pro-

ject loopt nu in Sneek en omgeving.

Een bijzonder 'event' was het aansluiten bij het Leeuwarder thema 'prinses Maria Louise' op Open Monumentendag in 2015. Organist Bernard Winsemius speelde onder andere improvisaties over melodieën uit 'De Friese Lusthof' van J.J. Starter (1621).

In 2016 is de beroemde organist Liuwe Tamminga uit Bologna (Italië) uitgenodigd voor het Open Monumentendagconcert. Het trok een uitzonderlijk groot aantal bezoekers.

Omdat Leeuwarden (samen met Valetta op Malta) in 2018 culturele hoofdstad van Europa is, bruist het overal in de stad en de provincie van culturele en artistieke activiteiten. Natuurlijk springt Organum Frisicum hierop in en organiseert – samen met plaatselijke stichtingen – een unieke concertenreeks: de Bach-estafette; een serie orgelconcerten langs de 'grote' orgels van Fryslân: Leeuwarden, Franeker, Harlingen, Sneek en Bolsward. Het idee en het vele (jarenlange) voorbereidende werk dankt Organum Frisicum aan met name Johan Sjoukema. Theo Jellema speelt het eerste concert in de Grote Kerk in Leeuwarden voor circa 400 bezoekers!

Het jaar daarop, in 2019, bestaat Stichting Organum Frisicum 25 jaar. Ter gelegenheid daarvan wordt een jubileumboek uitgebracht: 'Orgelbouw na 1945 in Friese kerken', geschreven door Theo Jellema. Ook wordt na 25 jaar tijdens een feestelijke bijeenkomst in de Waalse kerk afscheid genomen van Johan Sjoukema (op 8 november).

De jaren 2020 en 2021 worden gedomineerd door de coronapandemie. In 2020 gaat alleen het concert in de Grote Kerk van Leeuwarden (van Tjeerd van der Ploeg uit Schagen) door. In 2021 wordt de Voorjaarsexcursie online aangeboden. Jochem Schuurman en Peter van der Zwaag maakten een video-opname die via de website of via YouTube te bekijken was (en is). Ook het Zomerconcert en de Orgelfietstocht zijn daar terug te kijken. Eindelijk kan tijdens de Najaarsexcursie van 2021 de honger naar orgelconcerten weer gestild worden. Dat vertaalt zich in zo'n 110 deelnemers aan de excursie in Leeuwarden.

Bij het 20-jarig bestaan van Organum Frisicum zei iemand: 'Als je met iets begint, weet je nooit of het van blijvende aard is.' En wellicht hebben de mannen van het eerste uur in 1994 dat ook gedacht. In 2014 wordt na 20 jaar geconcludeerd dat de stichting haar bestaansrecht inmiddels ruimschoots bewezen heeft. Nu, in 2024 blijkt de missie van Organum Frisicum actueler dan ooit. Wie anders komt op voor het rijke bezit aan orgels in Fryslân?

SIETSE VAN DER HOEK,
met dank aan Otto Roelofsen
en Keimpe van der Wal

‘Eigenlijk moet elke organist kerkmuziek studeren’

Dubbelinterview met Johan Smit en Rianne Meinardi

‘Ons plekje. Johan en Rianne’ staat op het bordje naast de voordeur. Ze doen samen open. Wat een warm welkom! We gaan aan de eetkamertafel zitten en voordat we er erg in hebben zitten we al volop in het gesprek over hun werk in Leeuwarden. Veel vragen hoef ik niet te stellen, ze vertellen wel. Vooral Johan heeft veel te vertellen en doet dat met een aanstekelijk enthousiasme. Later in het gesprek blijkt dat hij al 3 à 4 jaar voor de lokale omroep in Wapenveld - de plaats waar hij opgroeide - een sportprogramma presenteert of verslag langs de lijn doet. ‘Dat laatste is het allerleukste’. Hij doet dit nog steeds! ‘Dat doet hij echt heel goed’, zegt Rianne. Ik geloof het meteen.

Johan Smit

Johan Smit is opgegroeid in Wapenveld. Daar deed hij ook zijn eerste ervaring op als kerkorganist en als begeleider van een aantal koren. Hoewel hij nu in Leeuwarden woont, speelt hij nog altijd zo'n 15 à 20 diensten in Wapenveld. Meestal twee op één zondag in verband met de reistijd.

Na de middelbare school studeerde Johan eerst commerciële economie en ging daarna werken in die sector. Toen uitzicht kwam op een betere baan vroeg Johan zich af of hij carrière wilde maken in de commerciële wereld of wilde hij toch liever de muziek in? Hij bezocht een open dag van het conservatorium in Groningen en maakte de overstap naar de opleiding Docent Muziek (voorheen Schoolmuziek) met daarbij zoveel mogelijk orgelstudie. Op die orgelstudie legt hij veel nadruk. Het lesgeven op scholen tijdens stages kon hem niet echt bekoren. En zodra de studie Hoofdvak Orgel binnen bereik kwam, pakte hij die op, hoewel hij Docent Muziek nog moest afronden. In het tweede jaar van zijn orgelstudie deed hij in Utrecht kerkmuziek erbij. ‘Dat was echt helemaal geweldig! Eigenlijk moet iedereen kerkmuziek studeren. Je leert zoveel over kerkgeschiedenis, liedgeschiedenis, harmoniseren, improviseren, over katholieke traditie en protestantse traditie.’

Vanaf 2020 is Johan kerkmusicus in de protestantse gemeente te Meppel en organist van diverse kerkelijke gemeentes in Epe en Wapenveld. Verder dirigeert hij het christelijk mannenkoor De Dorpelwachters uit Wapenveld en is begeleider van het Agricola Consort uit Groningen.

Tot zover even de voorgeschiedenis van Johan.

*Doe geen dingen
waar je geen
plezier uit haalt*

Rianne Meinardi

In hetzelfde jaar waarin Johan startte met de opleiding Docent Muziek, startte ook Rianne Meinardi met die opleiding, alleen dan met piano. Rianne ontdekte toen ze in de vierde klas van de middelbare school zat, dat er op het conservatorium een opleiding Docent Muziek bestond. Vanaf dat moment was het haar doel die opleiding te volgen. Lesgeven vond ze leuk. Ook wel spannend (ze lag er wel eens wakker van en was van tevoren altijd heel zenuwachtig), maar het gaf haar ‘een wereld aan energie. Ik leefde helemaal op. Ik vond het heel leuk.’

Tijdens haar studie zong ze in een a capellakoor. Hierdoor, en door de koorklas en dirigerlessen van Louis Buskens op het conservatorium, ‘ontdekte ik dat ik zingen ook heel leuk vond, en ook het dirigeren. Dat ging mij best goed af. Toen ik klaar was met Docent Muziek was ik 21. Jong nog, dus toen ben ik nog koördirectie gaan studeren.’

Gedurende haar studie ging Rianne ook kerkdiensten begeleiden op piano. Al gauw werd ze dirigent van de cantonij in Vries, in Drenthe. ‘Het was mijn eerste koor. Daar ben ik begonnen als kerkmusicus. Ik wist er wel wat van; mijn vader is kerkmusicus en dan krijg je er best wel wat van mee en ik kom uit

een liturgische traditie, dus ik wist wel een beetje wat ik aan het doen was.’

Circa een jaar later vraagt Jaap de Kok, interim-cantor van de Grote Kerk in Leeuwarden, aan Johan Smit – ze studeren allebei orgel in Groningen – of hij iemand weet die de leiding van de cantonij over kan nemen. Johan wijst op Rianne. Ze neemt de cantonij over. Rianne is nu bezig haar opleiding koördirectie en de kerkmuziekopleiding af te ronden.

*Als er een paar mensen zijn die zingen,
dan gaat de rest ook wel meedoen*

Kerkmusicus

Johan: ‘Ik heb eerst twee jaar in Meppel als kerkmusicus gewerkt, 5 uur in de week. Ik speelde zeker de helft van de diensten en leidde de cantonij. Ik had een goede fluitist en trompettist met wie wat extra's gedaan kon worden. Op papier 5 uurtjes, maar in de praktijk veel meer. Maar ik was allang blij dat ik in de kerkmuziek wat werk had. Dat vond ik fijn. Na twee jaar ben ik gestopt in Meppel en werd kerkmusicus in Goutum, een prachtige plek, een mooi orgel, de liturgie is fijn, men zingt uitstekend. Ik vond het heerlijk om daar te zijn. Maar ik moest daar stoppen, want ik had werk te veel.’

Binnen een half jaar na de benoeming in Goutum volgde die bij de Sint-Vitusparochie in Leeuwarden. Rianne vertelt: ‘Ik werkte al in Leeuwarden, in de Grote Kerk. Toen zagen we een keer een vacature online staan voor de Sint-Vitusparochie. Johan heeft daarop gereageerd, maar hoorde niets. Hij zat net in Goutum en wilde wat meer werk in het Noorden. Tijdens een oecumenische viering waar het koor van de Grote Kerk en het koor van de katholieke kerk zongen, kwam de vacature weer ter sprake.’

Johan: ‘Toen is het balletje gaan rollen en werd een baan voor 18 uur aangeboden: organist plus directie van alle vijf parochiekoren. We wilden dit samen wel oppakken,

mits we zelf een verdeling van de werkzaamheden mochten maken. Dat mocht.’

Muziektheoriedocent

En even later volgde nog een verrassing.

Johan: ‘Toen ik net benoemd was bij de Sint-Vitusparochie vroeg men van het conservatorium in Groningen of ik wilde solliciteren voor muziektheoriedocent. Ik had in het vierde jaar van mijn studie wel eens laten blijken daar belangstelling voor te hebben. Ik solliciteerde en werd aangenomen en ben nu één van de nieuwe muziektheoriedocenten. Ik geef muziekgeschiedenis en solfège.’

Johan geniet enorm van zijn taken en functies. Vanuit deze luxepositie zegt hij nu: ‘Ik heb ervan geleerd: doe geen dingen waar je geen plezier uit haalt.’

Koördirectie

Rianne: ‘Naast mijn werk in de Grote Kerk en het kinder- en jeugdkoor van de Sint-Vitusparochie heb ik nog twee andere koren:

één in Ten Boer en de Leeuwarder Bachvereniging. En ik ga met mijn eindexamen het Magnificat van Bach doen. Ik ben dat aan het voorbereiden. Ik ben nu bezig het orkest te regelen. Dat is heel veel werk.

Na het afstuderen lopen die koren wel door, maar ik zou wel graag wat meer in de pr van het jeugd- en kinderkoor willen steken, dat die wat meer bekendheid krijgen in Leeuwarden. Het is gratis, dus in feite kun je gratis muziekles krijgen. Dat is heel mooi, maar mensen moeten wel weten dat het er is! Iedereen is welkom. Ze zongen de afgelopen jaren ook mee met de Matthäus in Bolsward. Dit jaar hebben het kinder- en jeugdkoor aan een voorstelling van Holland Opera meegeewerkt. Dat zijn best leuke dingen.

Rianne vindt lesgeven op scholen heel leuk. Ze heeft niet voor niets bewust gekozen voor Docent Muziek. ‘Ik ben een jaar vakleerkracht geweest op twee scholen in Drenthe. Dat vond ik superleuk. Dus dat zou ik er misschien ook nog wel bij willen doen.’

Na de zomer neemt Rianne de directie van meer koren van de Sint-Vitusparochie onder haar hoede.

Twee protestantse kerkmusicici

Hoe is het om als van huis uit protestantse kerkmusicus die functie te vervullen in de katholieke kerken van Leeuwarden?

Rianne: ‘Een groot verschil tussen de pro-

testantse kerk en de katholieke kerk is het verschil in autonomie. Bij ons in de katholieke kerk bepaal je als kerkmusicus alles: jij maakt een liturgie en die stuur je naar de pastoor. Dat is anders dan in veel protestantse kerken.’

Johan: ‘In het algemeen is de houding van de katholieke kerkganger passiever dan van de protestant. Ze reageren langzaam, zingen bijna niet mee, zeker niet als iets onbekend is. In de protestantse kerk wordt veel meer meegezongen, zelfs bij onbekende liederen.’ Johan zou in de katholieke kerk de parochianen wel wat meer mee willen hebben, veel meer samen doen; dat kennen de katholieken niet zo.

Johan: ‘De pastoor van Leeuwarden verbaasde zich erover hoe katholiek wij spelen. Ingetogen en met de juiste kleur. Als ik vrij speel, speel ik graag een beetje in de Franse stijl. Dat vond ik ook wel een beetje de kick om te laten zien dat ik dat best kan.’

Johan heeft z'n draai wel gevonden in de katholieke kerk; hij vindt het heerlijk. Het volk zingt spontaan het Rorate Caeli mee, a capella. Dat weer wel. Prachtig!

‘Met advent speelde ik in de protestantse kerk mooie kerstmuziek bijvoorbeeld van Bach, maar die ruimte was er niet zo in de katholieke kerk.’ Ook moet Johan nog wennen aan het idee dat door sommige mensen zijn zorgvuldig gekozen muziek tijdens bijvoorbeeld de offerande als ‘wachtmuziek’ wordt ervaren en dat men liever heeft dat het koor zingt of dat er samenzang is. Orgelmuziek wordt dus anders gewaardeerd dan koormuziek.

Van twee kerken naar één?

Er is sprake van dat de Bonifatiuskerk in Leeuwarden over een paar jaar dichtgaat.

Rianne: ‘De koren gaan wel door. Als de Bonifatius dichtgaat, blijft de Dominicus open.’

Johan: ‘Ik vind de Dominicus ook een prachtige kerk. De lichtinval door de ramen is schitterend. Het is spijtig als één van de kerken dicht moet.’

Rianne: ‘Voor het aanzien van je kerk in de stad is de Bonifatius een belangrijke kerk. Als je het hebt over de katholieke kerk, denk je meteen aan de Bonifatius. Veel mensen kennen de Dominicus niet. De Bonifatius is zichtbaar.’

Johan: ‘De Bonifatius is woensdags open en als ik er woensdagmiddag kom voor de koorrepetitie, lopen er altijd mensen in de kerk; er zijn altijd bezoekers. De kerk heeft een enorme aantrekkingskracht. Maar er zijn ook heel veel dingen waarom de kerk wel gesloten zou moeten worden. Veel parochianen zullen erg gehecht zijn aan de kerkgebouwen. Voor ons persoonlijk is dat anders.’ Johan is vooral erg gecharmeerd van het koororgel van de Bonifatius (Cavaillé-Coll). ‘Dat is zo'n pareltje. We hebben de luxe dat we in beide kerken twee orgels hebben, waardoor we in beide kerken goed onze kerkmuzikale dingen kunnen doen.’

Plannen, ambities

Rianne: ‘Ik hoop vooral op nieuwe aanwas van het kinder- en jeugdkoor, maar zeker het kinderkoor. Dat zou ik wel wat willen uitbouwen.’

Johan: ‘Dat geldt ook voor de volwassenkoren. Maar die staan niet onder druk, al houdt het niet over. En ik zou wel willen dat de gemeente wat meer gaat zingen. Ik ben als organist ook voorzanger, en dat vind ik wel leuk om te doen, maar ik heb het gevoel dat men bijna niet meezingt. En dan kom ik na de viering beneden en zeggen de mensen: Wat heb jij weer mooi gezongen vandaag.’

Rianne: ‘Aswoensdag werd er goed gezongen. 't Was ook goed bezet. En mensen zeggen wel dat ze het fijn vinden dat wij ons actief omdraaien en er uitnodigend voor staan. Het scheelt ook wanneer er mensen van de koren in de kerk zitten. Als er een paar men-

Voor en na de dienst wil je wel graag iets goeds spelen, en daarvoor moet je je orgelspel goed en actief onderhouden

sen zijn die zingen, dan gaat de rest ook wel meedoen.'

Johan: 'De overdracht van ons werk in de Sint-Vitusparochie is echt supergoed geweest; heel dienstbaar, heel meedenkend, meegaand. Dat is bij organisten wel eens anders; dat ze elkaar de ruimte niet gunnen, zeg maar. De samenwerking met collega-organisten is heel goed en ook met de predikanten, bijvoorbeeld van de Grote Kerk, en de voorgangers in de Sint-Vitusparochie. Het helpt dat je een goede band met elkaar hebt.' Rianne: 'Maar het zijn ook kerken, gemeentes die in muziek investeren.'

Johan doet veel koorbegeleiding, bijvoorbeeld bij cantatediensten, en hij voelt zich

heel erg kerkmusicus. 'Maar er liggen bergen muziek die ik nog heel graag zou willen spelen. Ik moet er echt de tijd voor hebben. Dus komende zomer een paar grote concerten spelen, daar kom ik gewoon niet aan toe met het werk dat ik nu heb. Ik moet voor elke week muziek uitzoeken en dat minimaal vier weken van tevoren, want je moet het ook nog instuderen, dat is gewoon veel werk. En dat wil ik allemaal heel graag goed doen, zeker het eerste jaar. Dan heb ik nog mijn theorielessen op het conservatorium en ze willen graag dat ik nog muziektheorie ga studeren... Dan kom ik niet toe aan heel veel spelen, terwijl ik dat superleuk vind, en het in zekere zin ook wel mis. Ik heb het geluk dat ik goed kan improviseren, dus als ik moet spelen in Wapenveld of in Groningen – ik ben ook organist in de Martinikerk daar – dan gaat het begeleiden moeiteloos. Voor en na de dienst wil je wel graag iets goeds spelen, en daarvoor moet je je orgelspel goed en actief onderhouden.'

Tot slot

Johan en Rianne zouden graag de drempels voor het zingen en bespelen van het orgel willen wegnemen. 'Kom vooral zingen. Ga vooral orgelspelen, en als dat niet hip genoeg is, is piano natuurlijk ook prima. Maar speel vooral! En als je eenmaal begint, als je drie minuten bezig bent, merk je hoe fijn het is en je bent alle sores van de dag kwijt.'

SIETSE VAN DER HOEK

Als je eenmaal begint, als je drie minuten bezig bent, merk je hoe fijn het is en je bent alle sores van de dag kwijt

RONDOM BACH
2024

met stadsorganist **THEO JELLEMA**

11 mei	Leeuwarden, Waalse Kerk
15 juni	Jelsum, Sint-Genovevakerk
17 augustus	Wirdum, Sint-Martinuskerk
21 september	Koarnjum, Nicolaaskerk
12 oktober	Jorwert, Redbadtsjerke
2 november	Leeuwarden-Huizum, Dorpskerk
30 november	Leeuwarden, Lutherse Kerk

Aanvang: 15.00 uur
Toegang: gratis (collecte)

Activiteiten van de KVOK-afdeling Fryslân in 2024

De Koninklijke Vereniging van Organisten en Kerkmusici (KVOK) is een landelijke vereniging van beroeps- en amateurorganisten en kerkmusici.

De doelstellingen van de vereniging zijn:

- * Bevordering van het gebruik van het orgel, het orgelspel en de orgelcultuur in het algemeen;
- * Bevordering van het peil en de waardering van de Kerkmuziek;
- * Bevordering van een goede opleiding voor organisten en kerkmusici;
- * Behartiging van de rechtspositie van de leden.

De KVOK heeft als tijdschriften *Het Orgel* (www.hetorgel.nl) en *Muziek & Liturgie* (www.muziekenliturgie.nl). Daarnaast verschijnt iedere maand de digitale nieuwsbrief *NotaBene*. In juni verschijnt de *ZomerAgenda*, met een overzicht van orgelconcerten in Nederland (zie: www.kvok.nl). Geïnteresseerd in een proefabonnement? Zie: www.kvok.nl/proefabonnement/

De KVOK-afdeling Fryslân organiseert jaarlijks drie studiemiddagen. Dit jaar zijn dat de volgende:

Zaterdag 23 maart (13.30-16.30 uur): studiemiddag in de Bordena-kerk (hervormde kerk) van Vrouwenparochie. Onderwerpen: het Van Dam-orgel (1844), gerestaureerd in 2022 door Orgelmakerij Bakker & Timmenga (mechanische deel) en Orgelmakerij Reil uit Heerde (pijpen en intonatie). Adviseur was Theo Jellema. Daarnaast zullen Hans Reil (directeur van Orgelmakerij Reil) en orgeladviseur Theo Jellema een lezing houden over perspectieven voor de orgelbouw en orgelcultuur.

Zaterdag 18 mei: dagexcursie naar de Wester- en Zuiderkerk van Enkhuizen. In 2020 werd begonnen met de bouw van een nieuw orgel in de oude Niehoff-kas van de Westerkerk door Verschueren Orgelbouw. Naar verwachting zijn in mei naast het bovenwerk (2021) het hoofdwerk en pedaal ook gerealiseerd. 's Middags staat het orgel van de Zuiderkerk op het programma.

Zaterdag 5 oktober (13.30-16.00 uur): studiemiddag in de Sixtuskerk van Sexbierum. Organist Gerrit de Vries zal het in 2009-2011 door Orgelmakerij Mense Ruiters gerestaureerde en door twee Duitse orgelbouwers uitgebreide Bakker & Timmenga-orgel (1924) demonstreren met muziek van Bruckner. Jelle Rollema zal composities van Margaretha Christina de Jong laten horen.

De activiteiten zijn toegankelijk voor leden en niet-leden. Voor meer informatie en opgave kunt u terecht bij de secretaris: Jelle Rollema, jf.rollema@gmail.com, tel. 0515-521261.

Van Stichting Alde Fryske Tsjerken

Sinds 1 januari mag ik werken voor de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Gepland is het niet, maar tot nog toe heb ik elke week één van onze kerken bezocht. Zes weken, zes kerken. Steeds omdat er actueel wat te beleven viel. Een driehonderdjarig jubileum bijvoorbeeld. Of een vertrouwelijk gesprek over een (nog) vertrouwelijke kwestie (bent u al nieuwsgierig?).

Als dit zo doorgaat, heb ik al onze kerken ergens in het eerste kwartaal van 2025 gehad. Wanneer zal ik 'in functie' al onze orgels live hebben gehoord? Tot dusver zijn het er welgeteld nul. Zes weken, geen orgels. Het is niet de bedoeling dat dát zo doorgaat...

Toch ging een van de eerste berichten die ik in mijn mailbox ontving, al vóór 1 januari,

over orgels. Een prachtig bericht, afkomstig van een van onze vele donateurs. Een fraaie extra gift. Bestemd voor één of meer van onze orgels. Daar zit muziek in!

ATZE JAN DE VRIES
Directeur Stichting Alde Fryske Tsjerken

Het 'pijploze orgel' in de Van Harenskerk te Sint Annaparochie. Tijd voor een reconstructie?

In 1966 leerde ik mijn (latere) echtgenote kennen. Zij woonde op de Oudebultdijk onder Sint Annaparochie. Samen bezochten we regelmatig de kerkdiensten in dit fraaie kerkgebouw. Triest om boven bij het orgel de plaats te zien waar ooit de organist zat, midden voor het orgel. Dichtgezette registergaten, de lessenaar en de ruimte waar de klaviatuur hoort te zitten getuigen daar nog van. In die tijd werd het instrument aan de zijkant bespeeld. Een losse speeltafel met registerwippers en dergelijke. Nu is die ook verdwenen en vervangen door een elektronicum en hangen er luidsprekers in de kas in plaats van pijpen. Hieronder eerst een kort overzicht van de orgelhistorie van de drie 'Parochies'.

Sint Jacobiparochie

In 1652 schonk de rijke boer Willem Dirk Arjens uit de Westhoek het geld voor een orgel in de toenmalige Kruiskerk. Wellicht gebouwd door de in de directe omgeving (Berlikum) wonende orgelmaker Willem Meinerts. Aan dit orgel is later gewerkt door onder andere Jan Harmens, Schwartzburg en Spoorerman. Na de sloop van de oude en de bouw van de nieuwe imposante kerk naar een ontwerp van de Leeuwarder architect Thomas Romein bouwde de orgelmaker Luitje Jacob van Dam dit instrument om naar de huidige staat. In 1845 werd het in gebruik genomen. Het in 1988 gerestaureerde instrument bevat nog altijd veel 17e- en 18e-eeuws pijpwerk.

Vrouwenparochie

Eind januari 1844 werd in de dorpskerk van Vrouwenparochie een nieuw orgel in gebruik genomen. Dit eveneens door Luitje Jacob van Dam vervaardigde instrument was het eerste orgel in dit sobere kerkgebouw. Na de herstelling en uitbreiding in 1943 is het fraaie instrument nu weer teruggebracht naar de oorspronkelijke staat (zie ook het artikel van adviseur Theo Jellema elders in deze krant).

Sint Annaparochie

Van het oudste orgel (1727) in de voormalige gemeente Het Bildt resteren alleen nog kas en frontpijpen in de Van Harenskerk. Jarenlang is aangenomen dat dit orgel vervaar-

digd was door de Leeuwarder orgelmaker Johann Michaël Schwartzburg. Onderzoek door Jan Jongepier bracht aan het licht dat Johannes Radeker de maker moet zijn geweest. Radeker was een tijdlang leerling van Arp Schnitger en knecht bij Christian Müller tijdens de bouw van het orgel in de Grote- of Jacobijnerkerk te Leeuwarden. Het Stannebuurster instrument was, zoals nog steeds op het rugschot te lezen is, een geschenk van grietman Willem van Haren en zijn echtgenote Rixt van Andreae.

Het bezat volgens Knock (1788) de volgende dispositie: Prestant 8', Holpijp 8', Octaaf 4', Octaaf 2', Gemshoorn (2'?), Flageolet (1'?), Mixtuur, Sexquialter, Trompet 8' en Vox Humana 8'. De klavieromvang was C-c3, er was geen pedaalklavier aanwezig.

De windvoorziening bestond uit drie spaanbalgen. Het fraaie snijwerk aan de kas en van het rugschot is zeer waarschijnlijk van de hand van de Leeuwarder beeldhouwer Jacob Sydes Bruinsma die in dezelfde periode werkzaam was aan het Müller-orgel in die stad en Radeker ongetwijfeld gekend heeft.

Tussen 1735 en 1775 was het onderhoud in handen van Schwartzburg en diens opvolger Pieter de Vries. In 1786 herstelde Johannes Spoorerman uit Franeker het klavier en de balgen terwijl in 1792 Albertus van Gruisen een reparatie uitvoerde. In 1844 zijn er plannen om het orgel te repareren en bij de tijd

De plaats van de voormalige klaviatuur.

(Foto: Ad Fahner)

te brengen. Luitje Jacob van Dam maakt op verzoek van de kerkvoogden een rapport met aanbevelingen (wilde men in Sint Anna niet achterblijven bij Vrouwbuurt en Sint Jacob?).

vernieuwd. De dispositie werd veranderd. De kas werd rechtgezet maar bleef op haar plaats. Voor de reparatie van de balgen was in mei 1848 reeds 200 gulden betaald. Al met al kwamen de kosten uit op 1285,80 gulden.

“krijschend en gillend, als zongen ze een klaaglied over de verwoesting die hier over alles is gegaan”

De orgelkas in Sint Annaparochie.

(Foto: Ad Fahner)

Lambertus II van Dam – vader Luitje Jacob was inmiddels overleden – levert enkele jaren later (1847?) op verzoek van de kerkvoogden drie plannen in:

- reparatie van het bestaande orgel en het waterpas zetten van de orgelkas;
- reparatie, dispositiewijziging, verplaatsing naar voren, een nieuwe windlade en klavier van 54 toetsen. Het klavier zou aan de zijkant komen. De orgelkas zou naar voren geschoven en verlaagd worden zodat tevens de balgen verder naar voren konden worden verplaatst, verder van de oostmuur af. Het probleem was namelijk de 'dampheid' van deze vochtige buitenmuur. Het rugschot zou tegen de balustrade komen te hangen. In verband met de verzakking en verschuiving van de kas stelde de orgelmaker voor om ook de drie pilaren onder de galerij naar voren te verplaatsen;
- Een nieuw tweeklaviers orgel bestaande uit hoofdwerk en bovenwerk van in totaal 14 stemmen met gebruikmaking van goed oud pijpwerk en de blaasbalgen voor 2850 gulden (minus 500 gulden voor het oude orgel).

Men kiest voor een mix van plan A en B. Het contract wordt getekend op 9 september 1848. Er kwam een nieuwe windlade die een klavieromvang van C-f3 mogelijk maakte. In de vier tussenvelden werd het labiumverloop van V-vormig veranderd in een vrij vlak verlopende dalende en stijgende lijn. Het blinderingsnijwerk in deze velden werd

Op 22 juli 1849 bespeelde R. Frank uit Leeuwarden het orgel bij de ingebruikname en 's middags nogmaals bij een concert ten bate van de armen. Een halve eeuw later stonden kerkgebouw en orgel er jammerlijk verwaarloosd bij. De richtingstrijd had haar tol geëist. In een bedelbrief ten bate van het kerkherstel d.d. november 1897 worden kerk en orgel als volgt beschreven: "Geen stoel in het ruim is bruikbaar en wie de krakende en zuchtende blaasbalg in beweging brengt, jaagt stofwolken omhoog uit de open orgelpijpen en hoort de hangende toetsen jammerlijke toonen voortbrengen, krijschend en gillend, als zongen ze een klaaglied over de verwoesting die hier over alles is gegaan".

In 1897/98 is met veel moeite (er kwamen giften uit heel Nederland) het kerkgebouw gerestaureerd. Het orgel werd door de firma Bakker & Timmenga voor een bedrag van fl. 160,- hersteld. In 1927 deed ds. J.P. Snoep zijn intrede als predikant van deze gemeente. Hij heeft geijverd voor vernieuwing van het orgel. Oktober 1927 voert hij besprekingen met Johannes Vaas, de directeur van de NV Van Dam. Eind november verschijnt Vaas op een gezamenlijke vergadering van kerkenraad en kerkvoogdij. Restauratie van het bestaande orgel moet fl. 1900,- kosten. Een geheel nieuw instrument fl. 3600,-. Men wil de oude kas behouden en het oude 'binnenwerk' levert fl. 490,- op, zodat de prijs uiteindelijk wordt vastgesteld op fl. 2775,-. Een maand later besluit men nog twee koppelin-

De speeltafel uit 1928.

(Foto: Ad Fahner, augustus 1973)

gen bij te bestellen voor fl. 120,-. De ingebruikname vond plaats op donderdag 28 juni 1928. Ds. H.W.M. Hupkes jr. uit Zwaagwest-einde verzorgde 'zang en orgel', zo is te lezen in de notulen. De notulist besluit met de woorden: "Moge dit nieuwe orgel voor vele geslachten medewerken tot verheffing van den zorg in den dienst des Woords en der Sacramenten". Enkele weken later wordt het

orgel gekeurd door niemand minder dan Jan Zwart. Deze stelt enige veranderingen voor "welke door Van Dam zullen worden uitgevoerd", zo schrijft de notulist. Tot slot besluit men op 2 januari 1929 een koperen gedenkplaatje in de nieuwe 'binnenbouw' te monteren met datum der stichting etc.

De N.V. Orgelfabriek P. van Dam te Leeuwarden stond onder leiding van Johannes Vaas, maar was eigendom van de familie Dekker te Goes. In werkelijkheid kwam het nieuwe binnenwerk uit de werkplaatsen van Dekker in Goes. Het nieuwe pneumatische speeltuig kreeg acht registers op het manueel en één pedaalstern, plus de nodige speelhulpen. Twee jaar na de nieuwbouw nam ds. Snoep op 9 maart 1930 afscheid van Sint Annaparochie wegens vertrek naar Nijehaske. "De in grooten getale opgekomen gemeente beluisterde met ontroerde aandacht de laatste prediking van den geachten leraar".

In 1932 leent men fl. 332,- bij notaris Timmer om een orgelmotor aan te schaffen. In 1935 wordt er 15 gulden betaald aan orgelmaker De Koff uit Utrecht om het orgel te onderzoeken. In datzelfde jaar was ook fl. 45,45 betaald aan Jan van der Blik, de nieuwe directeur van de NV Van Dam, voor een reparatie en fl. 30,- voor het stemmen. Viel het instrument wellicht tegen? Hoe het ook zij, men blijft bij de firma Van Dam.

De door de notulist in 1928 geuite wens dat

het orgel "vele geslachten" mee zou gaan kwam niet uit. Veertig jaar later was het instrument 'tot op de draad' versleten. In 1981 kwam het definitieve einde en werd de orgelkas leeggehaald. Organoloog Victor Timmer uit Leek ontdekte ooit in een geschriftje van de fa. Dekker dat materiaal afkomstig van het oude Stannebuurster orgel door deze orgelmakers was verwerkt in een 'nieuw' orgel voor de chr. geref. kerk in De Krim (Ov.). In 1980 werd het daar vervangen door een nieuw orgel van orgelbouwer Reil uit Heerde die het oude innam. Historische onderdelen (acht reeksen pijpen) bleven gelukkig bewaard en wachten nog steeds op een reconstructie van het Radeker/Van Dam-orgel te Sint Annaparochie. In 2027 is het drie eeuwen geleden dat het orgel in gebruik is genomen en honderd jaar dat het verdween. Een mooie aanleiding om eens na te gaan denken over een reconstructie. Het kost een paar centen, maar 'dan hewwe je oek wat!' De fraaie kerk en orgelkas verdienen dat!

AD FAHNER

Bij het schrijven van dit artikel heb ik gebruik gemaakt van het adviesrapport geschreven door Jan Jongepier in 1997; het artikel geschreven door Victor Timmer (Een rehabilitatie voor Radeker?) in het blad van de St. Alde Fryske Tsjerken nr. 8, juni 2013; en het archief van de Hervormde kerk van St. Annaparochie, aanwezig in Tresoar (Toegang 244-03).

Zeven concerten 'Rondom Bach'

Nu een onder auspiciën van Historische Vereniging Aed Levwerd drie jaar lopende serie orgelconcerten is afgerond waarin uitsluitend muziek van Johann Sebastian Bach geklonken heeft, speelt stadsorganist Theo Jellema in 2024 een reeks van zeven concerten waarin Bach en zijn muzikale omgeving centraal staan.

Doordat de kwaliteit van het werk van Johann Sebastian Bach zo hoog is, horen we vaak enkel zijn muziek.

Maar uiteraard had hij een muzikale omgeving. Hij had heel veel componerende familieleden en uiteraard had hij leerlingen (die zelf ook weer leerlingen hadden). En dan waren er ook mensen van wie hijzelf direct of indirect geleerd had. Hoven en kerken in Thüringen en Saksen hadden musici in dienst. Er was voortdurend behoefte aan nieuwe muziek. Dát is de culturele context waarin de composities waarnaar we nu nog luisteren ontstond.

Rode draad van deze serie van zeven concerten zijn zes orgelsonates van Carl Philipp Emanuel Bach, de tweede zoon van Johann Sebastian Bach, een grote beroemdheid in zijn dagen, die met zijn faam zijn vader overvleugelde. Deze zes orgelsonates werden geschreven voor prinses Amalia van Pruisen, die ze op haar luxueuze tweeklaviers orgel zelf kon spelen. De stijl is modern, preklassiek; Johann Sebastian lijkt heel ver weg.

Elk van de zeven concerten belicht ook een andere componist uit Bachs omgeving. In het eerste concert is dat Wilhelm Friedemann, de oudste zoon van Johann Sebastian. Hij slaagde er veel minder goed in dan zijn jongere broer om zich los te maken van zijn vader en een eigen stijl te vinden. Maar in sommige composities bereikt hij een heel hoog niveau. De vier fuga's die op het openingsconcert klinken, óók gecomponeerd voor Amalia van Pruisen, zijn er voorbeelden van.

Het tweede concert biedt ruimte aan een favoriete leerling van Johann Sebastian Bach, Johann Ludwig Krebs. In zijn grote werken is hij een epigoon, die het niveau van zijn voorbeeld niet bereikt. Op het kleine orgel van Jelsum wordt de schijnwerper natuurlijk gericht op zijn kortere werken, die een heel eigen charme hebben.

Op het derde concert, in Wirdum, klinken een paar Fantasieën van Georg Philipp Telemann. Hij en Johann Sebastian waren goed bevriend. Telemann was peetvader van Bachs tweede zoon; beiden dragen daarom ook dezelfde tweede voornaam.

Op Concert IV in Koarnjum wordt de schilderachtige Biblische Sonate over David en Goliath van Johann Kuhnau gespeeld. Kuhnau was Bachs voorganger in het ambt van Thomascantor in Leipzig. Kuhnau overleed in 1722. Bach trad daar in 1723 aan.

In het concert in Jorwerd is plaats ingeruimd voor Johann Pachelbel. Hij heeft lang in Erfurt gewerkt en was daarmee een centrale figuur in het Thüringse muziekleven. Johann Sebastian woonde, jong wees geworden, een paar jaar bij zijn oudste broer, die ook musicus was en leerling van Pachelbel.

Friedrich Wilhelm Marburg, 'co-starring' in het zesde concert, schreef een theorieboek over het componeren van fuga's, waarin Johann Sebastian nog een beetje over de schouder meekijkt. In zijn eigen composities is meer invloed van Carl Philipp Emanuel te beluisteren, aan wie hij dan ook sommige van zijn werken opdroeg.

In het slotconcert staan composities van Johann Christian Kittel op de lessenaar. Kittel had als jonge man enig onderricht van Bach genoten en bleef daar zijn leven lang aan refereren, ofschoon zijn stijl maar weinig Bach-invloed verraadt.

De zeven concerten beginnen en eindigen met werken uit Bachs Wohltemperierete Klavier. De grote meester zelf mag niet ontbreken!

THEO JELLEMA

ORGELMAKERIJ REIL B.V.

Postweg 50b Heerde
8181 VJ Heerde
Tel. 0578 691676
info@reil.nl
www.reil.nl

Samenspel Stichting Tsjerkepaad - Stichting Organum Frisicum

Uit de titel is al duidelijk dat er samenwerking is tussen Stichting Tsjerkepaad en Stichting Organum Frisicum. Een mooi voorbeeld is de jaarlijkse orgelfietstocht op de laatste zaterdag in juli. Iedere jaar gaan we langs 3 kerken en steeds is er in iedere kerk een half uur orgelconcert door een bekende organist. Vorig jaar betrof het een tocht vanuit Wolvega (concert in de PKN kerk "Op de Hoogte") naar Steggerda (concert in PKN kerk) en terug weer langs de Lindevallei naar Wolvega (concert in de RK H. Franciscuskerk). Tussen deze kerken steeds een fietstocht van ongeveer 10 km. Waarom is dit typisch een goede samenwerking tussen Organum Frisicum en Tsjerkepaad? Wel: de orgelfietstocht trekt veel publiek met verschillende verwachtingen die elkaar aanvullen en niet beconcurreren. Orgelliefhebbers zijn van de partij, maar ook de mensen die speciaal komen voor de bezichtiging van de historische kerken. De bespelingen zijn niet te lang voor de laatstgenoemde groep, maar ook lang genoeg voor de echte muzikelliefhebbers. En ook de fietstocht door het landschap heeft zijn bekoring. Ik heb de indruk dat deze combinatie door zeer velen wordt gewaardeerd! Zo zijn er meer activiteiten die we gezamenlijk kunnen uitvoeren, zoals het Oargelpaad.

Dit jaar beleeft Tsjerkepaad het 20e seizoen. Wij hebben kunnen constateren dat samenwerking logisch is omdat er gezamenlijke belangen zijn. Om nog een belangrijk punt te noemen: het beschermen en behouden van historische gebouwen met daarin veelal waardevolle orgels. In dit jubileumjaar willen wij van Tsjerkepaad ook weer speciale aandacht schenken aan onze kerken met alles wat daarbij hoort. Het thema is 'Rondjes om de Kerken'. Beide stichtingen kunnen een belangrijke rol spelen in wat zo mooi 'bezingingstoerisme' heet. Vele vrijwilligers zullen weer mensen ontvangen in de kerken.

Om meer te weten te komen over allerlei activiteiten en welke kerken meedoen, verwijzen wij u naar onze website: www.tsjerkepaad.nl. Wij hopen ook in 2024 weer vele bezoekers te mogen begroeten en wensen Organum Frisicum hetzelfde toe.

JAN VAN DER MEER,
lid kerngroep Tsjerkepaad

Friese Orgelagenda 2024

APRIL

ORGELEXCURSIE

Zaterdag 6, voorjaarsexcursie, start in Woudsend, we bezoeken daar de Karmelkerk en de Sint-Michaëlkerk, hierna gaan we naar Sneek, naar de Martinikerk en de Sint-Martinuskerk aan de Singel. De algehele leiding is in handen van Peter van der Zwaag, die ook de orgels zal bespelen, samen met Bob van der Linde.

Zaterdag 6, Drogeham, Maranathakerk (CGK), 20.00 uur: Martin Mans
Zaterdag 6, Leeuwarden, Vrije Evangelische Gemeente, 19.30 uur: Jaap Sake Heeringa (Unieke orgel improvisatie over het Bijbelse scheppingsverhaal)
Zaterdag 6, Wiuwert, Nicolaaskerk, 15.15 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Bezichtiging Mummiekelder en tentoonstelling in de kerk)
Vrijdag 12, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Martin Mans
Zondag 21, Heerenveen, Heilige Geestkerk, 15.30 uur: Fedde Tuinstra, m.m.v. het Saxofoonorkest o.l.v. Karl Veen
Zondag 21, Heerenveen, Heilige Geestkerk, 16.00 uur: Fedde Tuinstra m.m.v. het Saxofoonorkest o.l.v. Karl Veen
Zondag 21, Mantgum, Mariakerk, 16.00 uur: Take Beukema en Lieuwe van der Meer, clavichord

MEI

Vrijdag 3, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra
Vrijdag 3, Sneek, Martinikerk, 12.30 uur: Bob van der Linde (lunchconcert)
Donderdag 9 (Hemelvaartsdag), Raerd, Laurentiuskerk, 15.30 uur: Jochem Schuurman (koffieconcert)
Donderdag 9 (Hemelvaartsdag), Bolsward, Martinikerk, 16.00 uur: Harm Hoeve
Vrijdag 10, Sneek, Martinikerk, 12.30 uur: Bob van der Linde (lunchconcert)
Zaterdag 11, Leeuwarden, Waalse kerk, 15.00 uur: Theo Jellema (eerste concert Rondon Bach)
Vrijdag 17, Sneek, Martinikerk, 12.30 uur: Bob van der Linde (lunchconcert)
Zaterdag 25, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Leeuwarder Kamerkoor o.l.v. Eduardo Lopez Cabello m.m.v. Marit Broekroelofs, cello en Jochem Schuurman
Zondag 26, Oudega (SWF), Ankertsjerke, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Oudega, ontdek een stukje van dit mooie plekje)
Zondag 26, Heerenveen, Heilige Geestkerk, 15.30 uur: Peter van der Zwaag
Vrijdag 31, Sneek, Martinikerk, 12.30 uur: Bob van der Linde (lunchconcert)

JUNI

Zaterdag 1, Drogeham, Maranathakerk (CGK), 20.00 uur: Harm Hoeve
Maandag 3, Hoorn (Terschelling), Sint Janskerk, 20.00 uur: Anna Karpenko
Vrijdag 7, Balk, It Breahús, 20.00 uur: Bob van der Linde
Vrijdag 7, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy
Vrijdag 7, Kimswerd, Laurentiuskerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra m.m.v. Jan Vermaning, trompet
Zaterdag 8, fietstocht naar Minnertsga, Sexbierum en Franeker. Entree 15 euro. Kaartverkoop bij de start in de kerk van Minnertsga. Als het voor u niet mogelijk is te fietsen, is het ook mogelijk de tocht met de auto af te leggen. Nazit om 17.00 (op eigen gelegenheid) bij Grand Café de Doelen, naast de kerk te Franeker.
Zaterdag 8, Minnertsga, Meinardskerk, 14.00 uur: Jochem Schuurman
Zaterdag 8, Sexbierum, Sixtuskkerk, 15.15 uur: Gerrit de Vries
Zaterdag 8, Franeker, Martinikerk, 16.15 uur: Jochem Schuurman
Zaterdag 8, Fietstocht naar Boksum, Bears en Jorwert i.s.m. Stichting Alde Fryske Tsjerken

Zaterdag 8, Boksum, Sint-Margarethakerk, 13.30 uur: Sebastiaan Schippers m.m.v. Ilse Terpstra, dwarsfluit
Zaterdag 8, Bears, Mariakerk, 14.45 uur: Sebastiaan Schippers m.m.v. Ilse Terpstra, dwarsfluit
Zaterdag 8, Jorwert, Redbadtsjerke, 16.00 uur: Sebastiaan Schippers m.m.v. Ilse Terpstra, dwarsfluit
Zaterdag 8, Vlieland, Nicolaaskerk, 20.30 uur: Eeuwe Zijlstra m.m.v. Jan Vermaning, trompet
Zondag 9, Makkum, Van Doniakerk, 15.30 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de Van Doniakerk)
Zaterdag 15, Jelsum, Sint-Genovevakerk, 15.00 uur: Theo Jellema (tweede concert Rondon Bach)
Zondag 16, Heerenveen, Heilige Geestkerk, 15.30 uur: Theo Jellema
Woensdag 19, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman (Marktconcert)
Vrijdag 21, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Auke de Boer m.m.v. Klaas van Slageren, baroktrombone (Passacaglia Rheinberger)
Vrijdag 21, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Veronique van den Engh
Zaterdag 22, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Hannes Minnaar
Vrijdag 28, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Rien Donkersloot (Improvisatie)
Zaterdag 29, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Gerrie Meijers
Zondag 30, Holwerd, Sint Willibrorduskerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Een bijzondere ontmoeting)

JULI

Maandag 1, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Bob van der Linde
Dinsdag 2, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jan Hage en Jos van der Kooy (improvisatie concert)
Woensdag 3, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: Klaske Deinum (inloopconcert)
Vrijdag 5, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Henk Verhoef
Vrijdag 5, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Harm Hoeve en Noortje van Middelkoop, panfluit
Vrijdag 5, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Gwendolyn Toth (USA)

Oargelpaad in Fryslân op de zaterdagsmiddagen van 6 juli t/m 7 september

Een groot aantal orgels in Fryslân kunnen worden bespeeld. Kijk voor nadere informatie elders in deze krant of op de website www.organumfriscum.nl

Zaterdag 6, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Peter van der Zwaag
Maandag 8, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan-de-Singel, 20.00 uur: Mark Heerink
Dinsdag 9, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman en Peter van der Zwaag
Woensdag 10, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Maarten Wilmink (Marktconcert)
Donderdag 11, Kollumerzwaag, Grutte Tsjerke, 20.00 uur: Martin Mans
Vrijdag 12, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Peter van der Zwaag
Vrijdag 12, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Bauke Reitsma (Passacaglia Bach)
Zaterdag 13, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Euwe & Sybolt de Jong (cd-presentatie)
Zondag 14, Witmarsum, Koepelkerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Gedachten van Menno)
Maandag 15, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Maurits Bunt
Dinsdag 16, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Olivier Penin (FR)
Woensdag 17, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Pieter Dirksen
Woensdag 17, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: Feike Dijkstra (inloopconcert)
Vrijdag 19, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Michaël Verniers

Vrijdag 19, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Lucas Jan Schoonbeek
Vrijdag 19, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Kees Nottrot
Vrijdag 19, Sint Nicolaasga, Sint Nicolaaskerk, 20.00 uur: Martin Mans
Zaterdag 20, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 16.00 uur: Erwin Wiersinga
Zaterdag 20, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman
Maandag 22, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan-de-Singel, 20.00 uur: Theo Jellema
Dinsdag 23, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Minne Veldman
Vrijdag 26, Leeuwarden, Waalse Kerk, 12.30 uur: Wietse Ouwéjan
Vrijdag 26, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Arie Goud m.m.v. Trio Opus 3 Ineke van Slageren, fluit en Hans Oosterhoff, hobo

ORGELFIETSTOCHT

Zaterdag 27: orgel(fiets)toertocht (per eigen vervoermiddel). Start om 13.30 uur in de hervormde kerk van Nijland, vervolg om 14.45 uur in de protestantse kerk van Burgwerd. Het slotconcert is om 16.00 uur in de Martinikerk van Bolsward. Jochem Schuurman zal voor u de orgels bespelen. Het is uiteraard niet verplicht per fiets deze orgeltocht te doen. Wie met een ander vervoermiddel zich wil verplaatsen, is natuurlijk even welkom.

Zaterdag 27, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 22.00 uur: Peter van der Zwaag (Bachnachtconcert)
Maandag 29, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Masako Honda
Dinsdag 30, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy
Woensdag 31, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Annemiek Zeldenrust (Marktconcert)
Woensdag 31, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Niels-Jan van der Hoek
Woensdag 31, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: Roelof van Luit

AUGUSTUS

Vrijdag 2, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Albèrt Driessen
Vrijdag 2, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Henk de Vries
Maandag 5, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan-de-Singel, 20.00 uur: Sneekweekconcert met Peter van der Weide en Frits Haaze en gasten
Dinsdag 6, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: David Briggs (USA)
Woensdag 7, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Léon Berben
Vrijdag 9, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 12.30 uur: Johan Smit
Vrijdag 9, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Andries Bogerd
Zaterdag 10, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Theo Jellema
Maandag 12, Hoorn (Terschelling), Sint Janskerk, 20.00 uur: Andries Bogerd
Maandag 12, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Diederik Blankesteijn
Dinsdag 13, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Marco den Toom
Woensdag 14, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Cees van der Poel
Woensdag 14, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Francesca Ajossa
Woensdag 14, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: Jan Bruin (inloopconcert)
Vrijdag 16, Leeuwaden, Sint-Bonifatiuskerk, 12.30 uur: Johan Smit en Julia Baas, altviool
Vrijdag 16, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Gijsbert Kok
Zaterdag 17, Wirdum, Sint-Martinuskerk, 15.00 uur: Theo Jellema (derde concert Rondon Bach)
Maandag 19, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan-de-Singel, 20.00 uur: Maarten Wilmink
Dinsdag 20, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Gert van Hoef
Woensdag 21, Franeker, Martinikerk, 15.00 uur: Jochem Schuurman (Marktconcert)

Woensdag 21, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Toon Hagen
Vrijdag 23, Leeuwarden, Waalse Kerk, 12.30 uur: Peter van der Zwaag
Vrijdag 23, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Sander van den Houten
Zondag 25, Buitenpost, Mariakerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Simmer yn de Alde Wite)
Maandag 26, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Bob van der Linde
Dinsdag 27, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Kees Nottrot
Woensdag 28, Easterein, Martinikerk, 19.30 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Het verhaal van het doksaal)
Woensdag 28, Langweer, Dorpskerk, 20.00 uur: Wim Dijkstra
Woensdag 28, Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 20.00 uur: Peter van der Zwaag (verzoekprogramma)
Woensdag 28, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: nog niet bekend
Vrijdag 30, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Peter van der Zwaag
Vrijdag 30, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Jos van der Kooy
Zaterdag 31, Franeker, Martinikerk, 20.00 uur: Jochem Schuurman (Bachconcert)

SEPTEMBER

Dinsdag 3, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Martin Mans
Vrijdag 6, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Evan Bogerd
Vrijdag 6, Harlingen, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe Zijlstra
Zaterdag 7, Leeuwarden, Koepeltheater, 16.00 uur: Martin Zonnenberg
Zaterdag 7, Leeuwarden, Koepeltheater, 20.00 uur: Leendert Verduijn, m.m.v. Mieke Glasbergen, piano en Fries Kamerorkest
Zondag 8, Minnertsga, Meindardskerk, 16.00 uur: Peter van der Zwaag en Simon Bouma m.m.v. Mirjam Beumer, zang en Judith Oost, cello
Maandag 9, Sneek, Sint-Martinuskerk-aan-de-Singel, 20.00 uur: Margreeth C. de Jong
Woensdag 11, Workum, Sint Gertrudiskerk, 20.00 uur: Sietze de Vries
Vrijdag 13, Dokkum, Grote of Martinuskerk, 20.00 uur: Arie Goud en Auke de Boer (musico per due organi)

Open Monumentendag

Zaterdag 14 september: i.s.m. Stichting Alde Fryske Tsjerken een aantal orgelbespelingen in historische Friese kerken door studenten van verschillende conservatoria. Dit jaar wordt de opzet echter iets anders en combineren wij de orgelbespelingen met een rondleiding in een van deze prachtige monumentale kerken en een bezoek aan een ander monument in de buurt van de kerk.

Zaterdag 21, Koarnjum, Nicolaaskerk, 15.00 uur: Theo Jellema (vierde concert Rondon Bach)
Zondag 22, Heerenveen, Heilige Geestkerk, 15.30 uur: Mark Heerink
Zondag 22, Rypstsjerk, Protestantse kerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Het verhaal van Age's porselein)
Vrijdag 27, Damwoude (Damwâld), Benedictuskerk, 20.00 uur: Auke de Boer m.m.v. Klaas van Slageren, baroktrombone (Pascuini, Homilius, Mozart en Wagenseil)

ORGELEXCURSIE

Zaterdag 28 september: najaarsexcursie We vieren het 30-jarig bestaan van onze stichting. Dat doen we in Leeuwarden. 's Morgens bezoeken we de Pelikaankerk en de Dominicuskerk en 's middags is er een feestelijke bijeenkomst in de voormalige Koepelkerk, thans in gebruik als theater.

OKTOBER

Vrijdag 4, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Minne Veldman

Zaterdag 5, Drogeham, Maranathakerk (CGK), 20.00 uur: Jan Peter Teeuw

Zaterdag 12, Jorwert, Redbadtsjerke, 15.00 uur: Theo Jellema (vijfde concert Rndom Bach)

Zaterdag 12, Mantgum, Mariakerk, 20.00 uur: Minne Veldman

Zondag 13, Drachten, Grote Kerk, 16.00 uur: Ensemble Aparte m.m.v. Arjen Jongsma, marimba, Eeuwe Zijlstra/piano, Jan Verma-ning, trompet en Anita Jongerman, viool

Vrijdag 18, Huizum, Dorpskerk 17.00 uur: Auke de Boer m.m.v. Klaas van Slageren, baroktrombone

Zaterdag 19, Bolsward, Martinikerk, 20.00 uur: Evert van de Veen

Zondag 20, Stavoren, Nicolaaskerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en De klokkentoren van Stavoren)

NOVEMBER

Vrijdag 1, Drachten, Grote Kerk, 20.00 uur: Eeuwe de Jong & Sybolt de Jong

Zaterdag 2, Leeuwarden, Dorpskerk Huizum, 15.00 uur: Theo Jellema (zesde concert Rndom Bach)

Zaterdag 9, Sneek, Martinikerk, 16.00 uur: Gert van Hoef

Zaterdag 9, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Arjan Breukhoven, m.m.v. Stedelijk Muziek-korps Sneek

Zaterdag 9, Drogeham, Maranathakerk (CGK), 20.00 uur: Evert van de Veen

Zondag 10, Stiens, Sint Vituskerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Verhalen uit de Sint Vituskerk in Stiens)

Zaterdag 30, Leeuwarden, Lutherse Kerk, 15.00 uur: Theo Jellema (zevende concert Rndom Bach)

DECEMBER

Zondag 1, Heeg, Haghakerk, 15.00 uur: Simon Bouma en Judith Oost, cello (O CIELO en Het geheime erfgoed van de Haghakerk)

Zaterdag 7, Heeg, Haghakerk, 20.00 uur: Jacob Schenk, m.m.v. Fries Kamerorkest en Mannenkoor op Urk

Zondag 15, Drachten, Grote Kerk, 16.00 uur: Roder meisjeskoor o.l.v. Sonja de Vries en Sietze de Vries

Donderdag 26 (Tweede Kerstdag), Bolsward, Martinikerk, 15.00 uur: Martin Mans

Donderdag 26 (Tweede Kerstdag), Leeuwarden, Grote of Jacobijnerkerk, 15.00 uur: Peter van der Zwaag

Zomeravond Beiaardconcerten 2024

Vrijdag 21 juni, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Joost van Balkom

Vrijdag 28 juni, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Rien Donkersloot

Vrijdag 5 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Henk Verhoef

Woensdag 3 juli, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Bob van der Linde

Vrijdag 12 juli, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Bauke Reitsma

Woensdag 17 juli, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Kasia Piastowska (PL)

Woensdag 31 juli, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Peter Bray (AU)

Vrijdag 9 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Auke de Boer

Woensdag 14 augustus, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Claire Janezic (USA)

Vrijdag 16 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Gijsbert Kok

Vrijdag 23 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Sander van den Houten

Woensdag 28 augustus, Sneek, Martinikerk, 20.00 uur: Wim van den Broeck (BE)

Vrijdag 30 augustus, Dokkum, Stadhuis, 19.00 uur: Marc van Eyck

Beiaardconcerten Dokkum

Het stadhuis van Dokkum aan de Zijl herbergt een sprankelend carillon met 49 klokken van Koninklijke klokkengieterij Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel wat mag gerekend worden tot de fraaiste instrumenten van ons land, wat nog wordt versterkt door de fraaie ligging in de binnenstad. De meeste (gast)beiaardiers

verzorgen ook aansluitend het orgelconcert in de Grote- of Martinuskerk om 20.00 uur. Geschikte luisterplekken zijn er rondom het stadhuis en langs het water en terrasjes te vinden. Uniek zijn de 'schaats' banken, voor het stadhuis, het keerpunt van de elf-steden-tocht. Door het jaar heen wordt het carillon wekelijks bespeeld op de vrijdagavond van 19.00 tot 20.00 uur door stadsbeiaardier Auke de Boer. Via de balie van het stadhuis is het mogelijk om verzoeken voor beiaardspel in te dienen of a.deboer@noardeast-fryslan.nl

Beiaardbespelingen Sneek door stadsbeiaardier Bob van der Linde

• Zomertijd: vrijdag en zondag van 12.00-12.30 uur

• Wintertijd: vrijdag van 12.00-12.30 uur

• Gedurende het jaar flexibel op feest- en herdenkingsdagen en speciale gelegenheden.

Concerten net over de Friese grens:

Donderdag 18 juli, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Adriaan Hoek

Donderdag 1 augustus, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Evan Bogerd

Donderdag 15 augustus, Smilde, Koepelkerk, 20.00 uur: Gert van Hoef

International Martini Organ Competition Groningen (IMOCG)

Naast de competitie zijn er concerten, masterclasses en een excursie o.l.v. Theo Jellema. Info en tickets: www.imocg.nl

Zondag, 28 juli, Groningen, Martinikerk, 15.00 uur: Openingsconcert Leo van Doeselaar, Erwin Wiersinga en 'Les Cornets Noirs'

Maandag 29 juli, Loppersum, Petrus & Pauluskerk, 10.00-13.00 uur & 15.00-18.00 uur: eerste ronde **dag 1**

Dinsdag 30 juli, Groningen, Martinikerk, 10.00-13.00 uur & 15.00-18.00 uur: eerste

ronde **dag 2**

Woensdag 31 juli, Niezijl, Kerkhuis, 9.30-12.00 uur: masterclass improvisatie door Sietze de Vries

Woensdag 31 juli, Groningen, Nieuwe Kerk, 13.00-15.30 uur: masterclass door Leo van Doeselaar (Schumann, Mendelssohn, Brahms)

Woensdag 31 juli, Groningen, Martinikerk, 20.00 uur: juryconcert Bernard Focroulle, Monica Melcova, Vincent Thévenaz

Donderdag 1 augustus, Groningen, Martinikerk, 9.30-12.00 uur, masterclass door Ville Urponen

Donderdag 1 augustus, Groningen, Pelstergasthuiskerk, 13.00-15.30 uur: masterclass door Erwin Wiersinga

Donderdag 1 augustus, Groningen, Akerk, 16.00-18.00 uur & 20.00-22.00 uur, halve finale

Vrijdag 2 augustus, excursie Groninger Ommeland o.l.v. Theo Jellema

Vrijdag 2 augustus, Groningen, Martinikerk, 9.30-12.30 uur: masterclass door Vincent Thévenaz; 14.00-17.00 uur: masterclass door Bernard Focroulle

Vrijdag 2 augustus, Groningen, Akerk, 20.00 uur: juryconcert Matthias Havinga, Ville Urponen

Zaterdag 3 augustus, Groningen, Martinikerk, 9.30-12.00 uur: masterclass door Monica Melcova

Zaterdag 3 augustus, Groningen, Akerk, 14.00-17.00 uur: masterclass door Matthias Havinga

Zaterdag 3 augustus, Groningen, Martinikerk, 20.00 uur: FINALE CONCOURS

Concerten in 2025

Zaterdag 18 januari, Lemmer, Tsjerke oan it Dok, 16.00 uur: Gert van Hoef

Zaterdag 18 januari, Lemmer, Tsjerke oan it Dok, 20.00 uur: Minne Veldman

Zaterdag 8 februari, Stavoren, Nicolaaskerk, 16.00 uur: Leendert Verduijn

Zaterdag 8 februari, Stavoren, Nicolaaskerk, 20.00 uur: Gert van Hoef

Zaterdag 22 maart, Parrega, Sint Johannes de Doperkerk, 20.00 uur: Harm Hoeve

F.J. Cirk

Sinds 1970

Belastingadviseur-Administrateur

Lid Register Belastingadviseurs
Persoonlijke thuiservice door heel Nederland

**Particuliere aangifte op papieren
formulieren nog steeds mogelijk!!
ondernemers digitaal**

**Postbus 86
1780 AB Den Helder
Tel. 0223-637689
b.g.g. 61 85 33**

**Res. de Garst 28
1785 RK Den Helder**

2024

Carillonbespeling 12:00 tot 12:25
Orgelbespeling 12:30 tot 13:00

Vrijdag 3 mei Bob van der Linde
Vrijdag 10 mei Bob van der Linde
Vrijdag 17 mei Bob van der Linde
Vrijdag 31 mei Bob van der Linde

**LUNCH
CONCERTEN**

GRATIS TOEGANG, COLLECTE NA AFLOOP

Orgelmakerij Bakker & Timmenga houdt na 143 jaar op te bestaan

Het afgelopen jaar werd bekendgemaakt dat er helaas een einde is gekomen aan de firma Bakker & Timmenga, een orgelmakerij die van 1880 tot 2023 in Leeuwarden gevestigd was en een bedrijf dat vooral in onze provincie, maar ook daarbuiten, tientallen nieuwe orgels bouwde, restaureerde en onderhield. Kwaliteit heeft bij de firma altijd hoog in het vaandel gestaan. Sinds december 2005 droeg zij het predicaat 'Hofleverancier'.

Het wapenschild ten teken dat Bakker & Timmenga zich hofleverancier mag noemen.

(Foto: Peter van der Zwaag)

Het orgel is een instrument met een rijke traditie. Traditie zien we ook in orgelmakerijen. Dat zijn dan ook vaak geen eendagsvliegen, maar ze worden van generatie op generatie doorgegeven (al is dat niet altijd letterlijk van vader op zoon of dochter). Zo startte Adema's Kerkorgelbouw in 1855, begon Verschuieren Orgelbouw in 1891 en gaat de geschiedenis van Flentrop Orgelbouw terug tot 1904. Deze drie bedrijven bestaan thans nog steeds. In Fryslân zijn de Van Dams recordhouder: zij waren van 1779 tot 1927 vanuit Leeuwarden actief, vier generaties gedurende 148 jaar. Maar vijf jaar minder lang was het bedrijf van Bakker & Timmenga in de Friese hoofdstad gevestigd, 143 jaar van 1880 tot de overname eind 2023.

Ad Fahner publiceerde in deze krant in 2005, ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van het bedrijf, een belangwekkend artikel. Daaraan ontleen ik het volgende overzicht.

1880: Op 18 december richten Fokke Bakker (1842-1904) en Arjen Timmenga (1854-1920) in Leeuwarden een nieuwe orgelma-

kerij op. Fokke Bakker was bij Hardorff in de leer geweest. In 1877 had hij zich zelfstandig gemaakt. Behalve orgelmaker was hij organist van de Doopsgezinde Kerk in Leeuwarden. Arjen Timmenga was in 1870 als orgelmakersknecht in dienst getreden bij Hardorff tijdens de bouw van het orgel van Easterein. Daarna is hij in de leer geweest bij Adema, bij Flaes en bij Witte. Kort voor 1880 werkt hij een tijdje zelfstandig.

1901: Nadat Fokke Bakker zich uit de zaak heeft teruggetrokken, berust de leiding alleen bij Arjen Timmenga.

1913: Na achtereenvolgens gevestigd geweest te zijn op verschillende adressen verhuist de orgelmakerij naar Kleine Kerkstraat 25 in de Leeuwarder binnenstad. Gedurende bijna één en een kwart eeuw zal het bedrijf op dit adres gevestigd blijven.

1919: Arjen Timmenga draagt de leiding van het bedrijf over aan zijn zoon Bernard Timmenga.

1960: Op 1 mei wordt de zaak overgedaan aan Wopke Yedema (1928-1998) en Harm Pieter Dam (1935-1998).

1985: H.P. Dam verlaat het bedrijf, dat door-

gaat onder leiding van W. Yedema. 1991: W. Yedema wordt opgevolgd door zijn zoon A. A. (Bert) Yedema.

Onmiddellijk vanaf de bouw van het eerste orgel in 1880 voor de kerk van Westernijtsjerk hebben de orgels van Bakker & Timmenga een eigen identiteit. In de vormgeving van de fronten tonen zij de invloed van Adema, in de organisatie van het inwendige zijn Hardorff-principes aanwijsbaar, in de klankgeving hebben ze aspecten gemeen met de orgels van Flaes. De makelij munt uit door heel grote degelijkheid. Uit de wijze waarop deze elementen en eigenschappen gecombineerd worden, resulteert het eigene van deze instrumenten. Het is opmerkelijk hoeveel ze verschillen van de Van Dam-orgels. Waar Van Dam altijd nog de verbinding behoudt met het klassieke klankkarakter en een zekere elegantie bewaart, lijkt bij Bakker & Timmenga de volheid van toon een belangrijke prioriteit te zijn. Maar het is zeker niet het enige aandachtspunt. Wie bereid is te luisteren en te experimenteren met registercombinaties, kan op het éénklaviers orgel uit 1903 in Sijbrandaburen met vier achtvoets-registers, drie viervoets-registers en één tweevoet zijn hart ophalen. De grootste orgels werden gebouwd voor kerken buiten Fryslân. Van de Friese instrumenten is het orgel van Spannum één van de grotere. De laat-romantische totaalklank is indrukwekkend (en kan, als ingrepen uit 1959 ongedaan worden gemaakt, nog indrukwekkender worden).

De voorzichtige moderniteit die de beginperiode van het bedrijf kenmerkt, maakt onder het bewind van Bernard Timmenga plaats voor onversneden conservatisme. Waar in binnen- en buitenland de vertrouwde mechanische tractuur werd opgegeven ten gunste van pneumatiek en electropneumatiek, bleef Timmenga op een enkel uitstapje na trouw aan de mechanische traditie. Eén van zijn grotere Friese orgels, gebouwd in 1938 in Woudsend (een instrument waar hij zelf bijzonder tevreden over was), wijkt technisch in niets af van wat een halve eeuw eerder gewoonte was. Ook de grote soliditeit was gebleven! Resultaat van deze positionering is geweest dat het bedrijf in de jaren vijftig, die in de orgelwereld gekenmerkt werden door grote vernieuwingen, geen rol van betekenis meer speelde.

Daarin kwam onmiddellijk verandering toen Dam en Yedema het bedrijf in 1960 overnamen. Al dadelijk bleken de door hen gebouwde orgels up-to-date te zijn. In hun leerjaren bij Mense Ruiters hadden de jonge orgelmakers kennisgemaakt met neobarokke bouwprincipes en neobarokke klankgeving. Dat ze hun lessen goed geleerd hadden, bewezen ze in een aantal overtuigende één- en tweeklaviers instrumenten die in de jaren zestig tot stand kwamen, direct ook buiten de eigen provincie (Leeuwarden Opstandingskerk, 1966, 2 klavieren en vrij pedaal; Den Haag Marcuskerk, 1968, 1 klavier en vrij pedaal). Ook met restauraties legde het verjongde bedrijf eer in. Te noemen zijn onder meer de in de jaren zestig uitgevoerde restauraties van de Van Dam-orgels van Aldeboarn (1779) en Langweer (1784) en daarna de prestigieuze opdrachten de grote orgels van Kampen (Bovenkerk, Hinsz 1743) en Leeuwarden (Grote Kerk, Müller 1727) te restaureren (restauraties voltooid 1975, resp. 1978).

Gaandeweg kwam binnen het bedrijf het accent steeds meer op restauratie te liggen. In 1982 kwam met de voltooiing van een orgel voor de Hervormde Kerk van Surhuisterveen een einde aan de reeks door de firma gebouwde nieuwe orgels. Dit fraaie instrument bewijst dat de stijlmogelijkheid van neobarokke

De avontuurlijke orgelkas (1973) in de Kurioskerk te Leeuwarden. (Foto: Ad Fahner)

naar historiserende nieuwbouw, die zich voltrok in de jaren zeventig, niet aan het bedrijf voorbijgegaan is.

Gedurende de 32 jaren waarin Bert Yedema de leiding van het bedrijf had, bleef het hoge artistieke en ambachtelijke niveau gehandhaafd en bleef de orderportefeuille goed gevuld. Zo werden in de afgelopen 20 jaar restauraties en deelrestauraties uitgevoerd aan een kleine 70 orgels, aan een kleine 30 orgels werd groot onderhoud uitgevoerd en er werd één orgel overgeplaatst.

Per 1 oktober 2023 is aan het bestaan van de firma een einde gekomen. Het bedrijf en het bedrijfsarchief zijn overgenomen door Orgelmakerij Reil te Heerde. Reil heeft uiteraard de voor de komende jaren aan Bakker & Timmenga verstrekte opdrachten inmiddels al voor zijn rekening genomen. Die werkzaamheden worden uitgevoerd in samenwerking met Bert Yedema.

THEO JELLEMA,
met dank aan Ad Fahner

Links het Adema-orgel (1872) in de doopsgezinde kerk in Grou en rechts het Bakker & Timmenga-orgel in Westernijtsjerk. Het front is duidelijk beïnvloed door Adema.

(Foto's: Michiel van 't Einde en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Het pand met de werkplaats in Kleine Kerkstraat te Leeuwarden. (Foto: Peter van der Zwaag)

Kerk gesloten, orgel Quo Vadis?

Als een kerk wordt afgestoten, is het orgel een probleem. Is er een koper? Moet het ongebruikt blijven staan of gaat het naar de schroothoop? Aan te raden is om te overleggen met de orgelbouwer die het instrument in onderhoud heeft. Die kan adviseren over een redelijke verkoopprijs en het orgel mogelijk op zijn website te koop aanbieden.

Zodra beslist was dat in Sneek zowel de Zuider- als de Oosterkerk afgestoten moesten worden, plaatste firma Reil (belast met het onderhoud) beide orgels op de website. Omdat het orgel van de Zuiderkerk slachtoffer was van extreme droogte in het gebouw was het advies dat aan een arme kerk in Oost-Europa te schenken. Dat hebben we gedaan. Het staat nu in de oud-katholieke kerk in Lodz. Het speelt al mee in het culturele leven van de stad en wordt ook gebruikt door het plaatselijk conservatorium. Mijn oudste

zoon en ik hebben daar in december 2022 gespeeld. Zo goed als de Poolse orgelbouwer het gerestaureerd heeft hebben wij het in Sneek nooit gehoord.

Het orgel van de Oosterkerk is verkocht voor een bescheiden prijs, eveneens naar Polen. Dat ging via een Poolse tussenpersoon, die de website van Reil leest. Hij verzorgde het transport. Hoewel hij geen orgelbouwer of organist is, was ik onder de indruk van de buitengewoon zorgvuldige manier waarop

hij en zijn beide helpers met het orgel omgingen. Het bleek dat hij heel veel orgels uit het zuiden van ons land naar Polen vervoert. In Den Bosch is een organist die bemiddelt in deze zaken. Als u geen koper vindt, overweeg het orgel te schenken.

Het Proper-orgel van de gereformeerde kerk in Oudega (Súdwest-Fryslân) staat nu in een nieuwe kerk in Cluj-Napoca. Dit gebeurde dankzij de bemiddeling van de christelijke-gereformeerde gemeente in Leeuwarden, die de bouw van deze kerk steunde. Peter van der Zwaag en ik werkten mee aan de ingebruikname. Recent werd het orgel van de doopsgezinde kerk in Koudum naar Hongarije gebracht. Bij de vele geïnteresseerden die ik in de Oosterkerk moest ontvangen waren twee orgelbouwers uit respectievelijk

Hongarije en Roemenië, beiden namens een kerk. Helaas was de bescheiden vraagprijs in het ene geval niet op te brengen, in het andere geval kwamen de afmetingen in de beschikbare ruimte niet overeen met de maten van het orgel. Beide orgelmakers zullen graag meer orgels uit Nederland halen.

De doopsgezinde kerk in Sneek is verkocht aan een aannemer die er appartementen in wil bouwen. Men wil de preekstoel en het orgelfront daarboven laten staan als herinnering aan vroeger tijden. Door de opstelling van het orgel op de zolder achter het front is demontage van de mechaniek, de laden en pijpwerk achter het front een moeilijke zaak. Men spreekt al over de schroothoop... Daarbij gaat het om een zeer waardevol historisch instrument, dat de monumentenstatus door de verbouwing van de kerk verloren heeft. Nieuwbouw van een dergelijk instrument kost tussen de 350.000 en 400.000 euro. Het woord schroothoop heb ik in dit verband al eerder gehoord. 30 jaar geleden besloot de doopsgezinde gemeente te Harlingen de veel te grote kerk te vervangen door een kleinere zaal. Jan Jongepier liep zich het vuur uit de sloffen om plaats te vinden voor het grote orgel. Toen dat niet zo snel ging kreeg hij een briefje met "opschieten, anders maar naar de schroothoop". Het orgel werd uiteindelijk gedemonteerd en opgeslagen door Bakker & Timmenga. De verkoop naar Vollenhove ging in verband met de financiën niet door, maar uiteindelijk is het gerestaureerd door Reil en geplaatst in de Oude Kerk in Soest, waar het voor het eerst in december 2017 werd bespeeld. Voor de nieuwe zaal in Harlingen kocht men zonder deskundig advies en zeer tegen de wens in van de toenmalige organist een pneumatisch apparaat uit 1917. Met enige moeite had men een klein en waardevol orgel kunnen vinden in één van de kerken die ook toen al gesloten werden.

Ons aller waakzaamheid is dringend nodig!

FOLKERT BINNEMA

Het Scheuer-orgel (1847) in de Doopsgezinde Kerk te Sneek dat verloren dreigt te gaan.

(Foto: Peter van der Zwaag)

30 jaar orgel en 25 jaar carillonconcerten in Dokkum

Bij lang lopende series van orgelconcerten in Friesland denk je al snel aan Bolsward, Sneek en Leeuwarden, plaatsen waar al decennia lang orgelconcerten in de zomer worden georganiseerd. Ook Dokkum mag in dat rijtje genoemd, zij het met een iets kortere traditie. Bijzonder is wel dat hier de orgel- en carillonconcerten worden gecombineerd in de zomer. Op de vrijdagavond zijn de concerten na elkaar en veelal verzorgd door dezelfde concertant. Eigenlijk niet zo vreemd omdat veel beiaardiers zelf van huis uit ook organist zijn. In vroegere eeuwen was deze combinatie heel vanzelfsprekend. De stadsorganist en de stadsbeiaardier waren vaak dezelfde persoon en daarnaast ook lid of leider van het plaatselijke Collegial Musicum, zeg maar het stadsorkest. Om zo enkele te noemen, in Leeuwarden speelden ooit Evert Haverkamp, Rynoldus Popma van Oevering of Pieter Jans Franck het klokkenspel in Leeuwarden en ook het orgel in de Jacobijnerkerk, in Sneek werd dit door Willem Muselaar, Jacob Velds of Dirk S. Donker en nu Bob van der Linde gedaan in de Martinikerk en in Dokkum waren Dirck Gerrijts Claes, Egbert Ennius Veltkamp en tegenwoordig Auke de Boer de stadsspeellieden.

Dokkum heeft een lange orgel en beiaard-geschiedenis. Zeker in de 17e eeuw was er al een orgel in de kleine parochiekerk. De grote abdijkerk stond er ooit naast, waar nu de Markt is met het Elfstedenkunstwerk. Tijdens de Waalse Furie in 1672 werd de stad deels platgebrand en geplunderd. 400 à 500 mensen werden vermoord. Ook het orgel in de kerk was vernield. Het gemeentebestuur kocht toen het orgel uit de voormalige Vituskkerk in Leeuwarden aan. De kerk met als toren

de Oldehove stond op nominatie afgebroken te worden. In 1688 werd er een nieuw orgel gemaakt door Jan Helman uit Groningen en het oude 'Vitus'-orgel verhuisde naar de kerk van Minnertsga, waar het nog dienst deed tot A.A. Hinsz er in 1778 een nieuw instrument leverde.

Naast het Helman/Flentrop-orgel (1688/ 1979) heeft de kerk sinds 2016 de beschikking over een koororgel. Orgelbouwer Bakker & Timmenga bouwde in 1979 een orgelpositief voor de tentoonstelling 'Achter het Friese Orgelfront' in het Fries Museum. Het orgel in een nieuwe kast – geheel in de lijn van de traditie door het gebruik van oudere delen zoals een windlade uit 1800 en prestantpijpwerk uit 1700 – kreeg later een plek in de Open Hof in Leeuwarden. Het verhuisde in 2016 naar Dokkum.

Al voor 1614 moet er sprake zijn geweest van een beiaard in de stadhuiskeoepel, want in dat jaar krijgen de klokkengieters Jean en Francois Simon uit Lotharingen de opdracht voor herstelwerkzaamheden en om "te maken veertienklokken tot een clockspel op het Raadhuisstoorn, alle van goeden toon ende goedt ende perfect accoordt". Met andere woorden de klokken moesten zelf een goede klank hebben maar ook onderling met elkaar stemmen. Toch voldeed dit klokkenspel op den duur niet aan de verwachting en in de 19e eeuw werd het verwijderd om plaats te maken voor een nieuw instrument. Echter dit liet op zich wachten. Pas na de stadsfeesten van 1954 (Dokkum bestond 1200 jaar) kwam er in 1955 een Van Bergen-carillon. Dat gaf echter weinig voldoening. De klokken klinken als 'melkbussen' zei de beiaardier. In 1983 komt

er een nieuw carillon met 49 klokken gegoten door de firma Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel. Het wordt door menig beiaardier geroemd als één van de klankpareltjes in ons land.

Na de reconstructie van het orgel door Flentrop Orgelbouw in 1979 werden er jaarlijks een tiental concerten georganiseerd. Organisten als Wim van Beek, Jan Jongepier, Jos van der Kooy, Theo Jellema, Albert de Klerk, Charles de Wolf en vele anderen bespeelden en roemden het fraaie instrument. Vanaf 1993 concentreerden deze concerten zich in de zomermaanden. Auke de Boer werd in 1992 benoemd als organist van de Grote of Sint Martinuskerk en in 1999 als stadsbeiaardier van Dokkum op het carillon van het oude historische stadhuis aan de Zijl. De combi orgel+beiaard-concerten startte ook in de zomer van 1999.

De vaste beiaardbespeling is op de vrijdagavond van 19 tot 20 uur. In de zomermaanden worden gastbeiaardiers uit binnen- en buitenland uitgenodigd. Waarbij geprofiteerd kan worden binnen het netwerk van oud-medestudenten, talent volle jonge studenten, docenten en collega-stadsbeiaardiers. Zo zijn er al vele beroemde spelers uit Europa en Amerika in Dokkum te horen geweest. Mede door de combinatie met het orgelconcert weet men hen voor Dokkum te strikken. De beiaardier spoedt zich na zijn beiaardbespeling vervolgens naar de Grote Kerk om daar aansluitend om 20 uur een inloop-zomeravondconcert te verzorgen van zo'n drie kwartier. Bij een inloopconcert kan men komen en gaan, maar eigenlijk blijft iedereen luisteren. Deze formule blijkt al jaren goed te werken.

In het begin werd de programmering aan de speler vrij gelaten, nu is er al jaren de gewoonte van een 'rode lijn' door de programma's. De speler wordt gevraagd ten minste één werk binnen het thema te spelen. Zo is er de afgelopen jaren een serie componisten aan bod geweest die op de een of andere manier iets te gedenken hadden zoals 'Bach in Dokkum' in 2000 bij zijn 250e sterfjaar of Buxtehude in 2007. Maar ook waren er series met een accent op Duitsland, Frankrijk, Italië of Engeland. Componisten uit die landen zijn voor het voetlicht geweest, waarbij soms verrassende onbekende werken werden gehoord. De laatste jaren ligt het accent op compositievormen. Het Concerto, de Toccata zijn al geweest, dit jaar ligt het accent op de Passacaglia. Maar er zijn ook 'orgel+'-concerten, zoals vorig jaar de samenwerking tussen orgel en het Noord-Nederlands Trombone Ensemble. Verder is er ieder jaar een concert met muziek voor de beide orgels 'musica per duo organi' verzorgd door Arie Goud en Auke de Boer.

In de week voorafgaande aan de start van de concertserie is er op 12 en 13 juni 2024 een 'luisterwedstrijd' om 10.00 uur op de Zijl voor het stadhuis, in samenwerking met Opus 3. Alle basisscholen uit de gemeente zijn uitgenodigd. Daarna kunnen de scholieren in het stadhuis een 'doe-beiaard' gaan bouwen en in de Grote Kerk het 'doe-orgel'. Beide instrumenten kunnen gebouwd worden als een soort van Legopakket en vervolgens kan er ook worden gespeeld. Op woensdagmiddag 12 juni vanaf 14.00 uur kunnen ook de volwassenen die proberen in de Grote Kerk. Daar staat dan ook een oefen-beiaard.

AUKE DE BOER

In gesprek met nieuw bestuurslid Judith Oost

Behoeftte aan transitie naar toekomst van ‘klinkend erfgoed’

De Stichting Organum Frisicum heeft een nieuw bestuurslid. Celliste en theatermaakster Judith Oost is sinds november 2023 betrokken bij de Stichting. In de orgelkrant van 2023 figureerde ze al als Bach-vertolkster met organist Simon Bouma. Nu meer over haar plannen als bestuurslid.

Judith Oost volgde een theateropleiding aan de Kleine Academie Brussel en deed een aanvullende opleiding bij het Russische danstheatergezelschap Derevo. Ook studeerde zij gedurende een jaar cello aan het Conservatorium Maastricht bij Alexander Petrasi. In 1988 was zij medeoprichter van Theater Compagnie Barrevoet. Daar is zij nog steeds aan verbonden als artistiek leider, theatermaker en docent. Barrevoet is gespecialiseerd in locatie- en muziektheater. Enkele jaren geleden pakte Oost haar cellostudie weer op bij Ran Varon, hoofdvakdocent Conservatorium Utrecht. Ook deed ze masterclasses. De muziektheoretische vakken rondde zij af aan de Schumann Akademie. Na een jarenlang verblijf op Terschelling keerde Oost enkele jaren geleden terug naar Kimsward aan de vaste wal.

Wat heb jij met het orgel?

“Ik ben organistendochter, dus ik ben opgegroeid op de orgelbalustrade. Mijn vader, Gert Oost, heeft me laten ervaren hoe veelzijdig het instrument is, door als organist mee te werken aan mijn theaterproducties. In 2007/2008 realiseerden we met elkaar een tournee langs 28 historische kerken.

Het orgel bleek uitermate geschikt als ‘theaterinstrument’ en mijn enthousiasme was voorgoed gewekt! Wij hadden plannen om de samenwerking theater en orgel samen voort te zetten, maar tot mijn grote verdriet overleed mijn vader in 2009.”

“In 2018 kwam het orgel terug in beeld, toen mijn theatergezelschap ‘Compagnie Barrevoet’ op Terschelling een Under de Toerproject realiseerde. In diezelfde periode ontmoette ik organist Simon Bouma, met wie ik de combinatie cello en orgel ben gaan verkennen. Dit bleek een gouden greep. We vormen inmiddels al vijf jaar een vast duo en realiseren, met ontzettend veel plezier, vernieuwende theaterconcerten in de combinatie cello en orgel.”

“Theater Compagnie Barrevoet heeft ons de mogelijkheid gegeven om de concerten op professionele basis te kunnen produceren, waardoor ik inmiddels fulltime voor deze producties aan de slag ben. Mijn leven speelt zich dus, net als vroeger, weer af op de orgelbalustrade...”

“Simon en ik reizen van kerk naar kerk. Onderweg komen we veel verhalen tegen, want

Mijn leven speelt zich dus, net als vroeger, weer af op de orgelbalustrade...

zowel voor de kerken als voor het ‘klinkend erfgoed’ is er, door de veranderde situatie, behoefte aan een transitie richting toekomst. Ik vind het fantastisch om hierover mee te denken en er mijn steentje aan bij te dragen. Zowel door middel van onze concerten, waarbij we orgels op een verfrissende manier onder de aandacht brengen en een nieuw publiek bereiken, als door middel van uitwisseling, samenwerking en het opzetten van verbindende, toekomstgerichte projecten om de concerten heen.”

“Bij onze huidige tournee ‘O CIELO’ zijn ook jongeren en studenten betrokken, die werken vanuit de onderzoeksvraag: ‘Hoe kunnen we het klinkend erfgoed bij jullie generatie onder de aandacht brengen?’. Met dit soort projecten hoop ik iets wezenlijks te kunnen doen voor het instrument dat mijn vader met zoveel toewijding en liefde bespeelde.”

Wanneer en wat wist jij van het bestaan van Stichting Organum Frisicum?

“Ik vermoed dat er in 2007/2008 al contact is geweest rond de tournee die we met mijn vader realiseerden, maar Organum Frisicum is sterker in beeld gekomen toen Simon Bouma en ik gingen samenwerken. Eerst kende ik met name de orgelagenda op de website. Sinds ik meer actief ben geworden in mijn missie om mee te werken aan de toekomst van het klinkend erfgoed, ben ik me gaan verdiepen in het beleidsplan. Daarin vond ik veel raakvlakken met wat wij binnen Barrevoet en met ons duo nastreven.”

In elke kerk is er een orkest in de orgelkast aanwezig

Wanneer en waarom heeft de stichting jou benaderd voor het bestuur?

“Ik heb de Stichting vorig jaar vanuit Stg. Compagnie Barrevoet benaderd, omdat ik het belangrijk vind dat er uitwisseling en samenwerking is tussen alle partijen en personen die zich met klinkend erfgoed in Friesland bezighouden. Ik heb destijds een goed en open gesprek gehad met de secretaris, waarin de wens tot samenwerking werd uitgesproken.”

“In de herfst van 2023 raakte ik intensiever in contact met artistiek adviseurs van Organum Frisicum, omdat wij met elkaar hebben meegedacht over mogelijkheden voor het klinkend erfgoed in de gemeente Waadhoeke. Daar stond het orgel politiek op de agenda.”

“Ik maakte een overzicht van de situatie rond het klinkend erfgoed in Friesland naar aanleiding van resultaten van pilotprojecten die Simon en ik in de afgelopen jaren realiseerden. Vervolgens ontstonden er constructieve visies en plannen. Naar aanleiding van de gesprekken rond de orgels in Friesland, hebben de artistiek adviseurs aan de bestuursleden van Organum Frisicum voorgesteld om mij in het bestuur van de stichting op te nemen.”

Hoe lang heb je erover na moeten denken?

“Niet lang.”

Waarom heb je ja gezegd?

“Omdat ik me graag voor de toekomst van het orgel wil inzetten, in samenwerking met anderen. Organum Frisicum kan hierin een belangrijke functie vervullen, denk ik.”

“In het beleidsplan van de stichting kan ik me zeker vinden. Daarnaast is het leuk en interessant om verschillende visies te horen, nieuwe kennis op te doen en te kijken wat ik zelf kan bijdragen vanuit mijn invalshoek als theatermaker/orgel-plus-celliste en productiemedewerker.”

Wat voor reacties krijg je op deze nieuwe functie voor jou?

“Grappig genoeg heb ik veel enthousiaste reacties gekregen vanuit de orgelwereld. Het feit dat ik, gezien mijn achtergrond, vanuit een andere, nogal onconventionele, invalshoek naar de materie kijk, vindt men interessant en hoopgevend als het om vernieuwing gaat. Ik zit op geen enkele manier vast aan tradities en dat geeft natuurlijk vrijheid. En tegelijkertijd heb ik een sterke en liefdevolle band met het orgel.”

Welke ideeën heb je over de toekomst van de orgelcultuur en Organum Frisicum?

“Wat ik sterk vind aan Organum Frisicum, is dat het onder andere functioneert als een overkoepelend orgelorgaan binnen de provincie Fryslân. Er is veel kennis en er is verbinding met andere partijen. Mijn droom is dat Fryslân voorloper wordt als het gaat om concrete oplossingen voor de (landelijke) problematiek rond klinkend erfgoed. Het is een proces dat tijd kost, omdat het om een transitie gaat, die zowel voor de kerken als voor de orgelcultuur omvangrijk is.”

“De eerste stappen zijn wat mij betreft als volgt: De orgelwereld heeft er baat bij om te openen. Verbinding te zoeken met andere partijen, andere disciplines en een nieuw publiek. Er valt nog veel terrein te winnen op het gebied van promotie, professionalisering op organisatorisch gebied en het vinden van middelen om dit voor elkaar te krijgen.”

“Kerkbetrokkenen organiseren culturele activiteiten veelal op vrijwillige basis, maar moeten concurreren met theaters en concertzalen, waar een professionele organisatorische structuur is met betaalde medewerkers. Dat is niet eenvoudig. Maar de motivatie is er wel!”

De orgelwereld heeft er baat bij om te openen

“Het is belangrijk om het klinkend erfgoed hier direct in mee te nemen. In elke kerk is

er een orkest in de orgelkast aanwezig. Daar kan ontzettend veel mee gedaan worden, naast de reguliere orgelconcerten en het orgelspel in kerkdiensten, dat absoluut moet blijven bestaan."

"Ik ben een voorstander van 'orgelplus'. Het orgel in samenspel met andere instrumenten of met andere disciplines. Ook is het belangrijk om het instrument via verschillende wegen onder de aandacht te brengen van jongere generaties."

"Ik weet zeker dat er veel enthousiasme voor het orgel kan ontstaan bij de jeugd. Dat is op dit moment heel belangrijk, want anders zijn er op enig moment geen organisten meer... Maar alles hangt met elkaar samen, want nieuwe organisten moeten er ook een boterham mee kunnen verdienen. Het beroep zal dus ook financieel aantrekkelijker moeten worden gemaakt. Daarvoor is de professionalisering van de kerk als podium een belangrijke factor vermoed ik."

Ik weet zeker dat er veel enthousiasme voor het orgel kan ontstaan bij de jeugd

"Zoals het orgel vroeger deel uitmaakte van het dagelijks leven via de diensten, kan het in de toekomst op nieuwe creatieve manieren deel gaan uitmaken van het dagelijkse bestaan, door op te duiken bij goedbezochte maatschappelijke activiteiten. Daarnaast zijn educatieve jeugdprojecten belangrijk en vooral ook fantasievolle projecten, die de nieuwsgierigheid van kinderen en jongeren voor het instrument aanwakken."

"Ik hoop en denk dat Organum Friscum een goede rol kan spelen als verbindende partij, met kennis van de traditie, maar ook met een open blik richting de toekomst."

Hoe is het om als vrouw bestuurslid te worden in wat je toch wel een overwegend mannenwereldje kunt noemen?

"Er zijn meer vrouwelijke bestuursleden bin-

nen Organum Friscum. Voor mij is het allemaal niet zo belangrijk. Het gaat vooral om mensen. Maar ik werk graag samen met mannen. Lekker relativerend, concreet en met een gezonde portie humor hier en daar. En als ik mag kiezen, heb ik liefst ook enkele vrouwen in het gezelschap, voor de beste 'to-do-lijstjes', overzichten en snelle heldere

communicatie. Om maar eens flink te generaliseren... Voor zover ik al ben ingewerkt, durf ik wel te zeggen: Het is allemaal prima geregeld binnen dit bestuur!"

WIEBE VAN DER HOUT

Mense Ruiter
Orgelmakers BV

Rijksweg 167 · 9792 PD Ten Post
T 050 301 05 50 · mense.ruiter.nl

Van Rossum Orgelbouw
adviseren, begeleiden, restauratie, nieuwbouw

Nijverheidstraat 13 · 4261 TK Wijk en Aalburg
T 041 656 17 90 · rossumorgelbouw.nl

Partners in hoogwaardige ambachtelijke orgelbouw en restauratie

Een herboren Van Dam-orgel in Vrouwenparochie

De orgelmakers Van Dam waren bijna anderhalve eeuw actief. Vier generaties leidden van 1779 tot 1927 het in Leeuwarden gevestigde bedrijf. De eerste en de derde generatie waren beide heel lang 'aan de macht'. Het bewind van de tweede generatie duurde maar van 1820 tot 1846. Ook dat van de vierde generatie duurde niet zo lang.

In zijn boek over vijf eeuwen Friese orgelbouw stelt Jan Jongepier vast dat die tweede generatie 27 orgels bouwde, waarvan er 11 verloren zijn gegaan. In onze provincie kunnen we ze nog bewonderen in Wierum, Engwierum, Lekkum, Peins, Dongjum, IJlst, Oosthem, Stiens, Jelsum, Franeker, Hemelum, Vrouwenparochie en Sint Jacobiparochie.

Het zijn fascinerende instrumenten. De broers Jacob (1787-1839) en Luitjen Jacob (1783-1846) slaan nieuwe wegen in en verlaten in een aantal opzichten de 18e-eeuwse patronen. Het begin van die ontwikkeling is al zichtbaar en hoorbaar in de latere orgels van hun vader Lambertus (1744-1820). In het oog springend is bij tweeklaviers orgels het verdwijnen van het rugwerk ten gunste van het bovenwerk. Er verschijnen ook nieuwe registers, zoals het Carillon. Een indrukwekkende prestatie leverden Jacob en Luitjen Jacob met de bouw van een driekla-

viers orgel voor de Leeuwarder Galileërkerk (1832). Na de sloop van deze kerk in 1940 bevond het orgel zich 15 jaar lang in opslag, waarna het een nieuw leven gegund werd in de Grote Kerk van Tholen. De klank van de 'tweede-generatie-orgels' laat zich niet zo gemakkelijk in algemene termen beschrijven. Dat komt voor een deel doordat een aantal van die orgels een aanzienlijk percentage ouder pijpwerk bevat. Zo klinkt in Engwierum (1823) Müller mee en in Franeker (1842) onder meer Radeker. Men hoort daar dus maar ten dele Van Dam II.

De niet zo eenduidige identiteit van deze orgels maakt restauratie ervan steeds weer tot een spannend avontuur. Deze restauraties helpen ons de klankwereld van Luitjen Jacob en Jacob beter te leren kennen.

Een openbaring is wat dat betreft de in december 2023 door Bakker & Timmenga voltooide restauratie van het Van Dam-orgel in de Bordenakerk van Vrouwenparochie.

Op 31 januari 1844 werd het opgeleverd met de volgende dispositie:

Hoofdwerk (C-f3): Prestant 8'; Bourdon 16'; Holpijp 8'; Octaaf 4'; Quint 3'; Octaaf 2'; Cornet IV-V sterk (d), Trompet 8' (b/d/)

Bovenwerk (C-f3): Prestant 4'; Fluit dolce 8'; Viool de gambe 8' (d), Fluit d'amour 4'; gereserveerde plaats

Pedaal (C-f0): aangehangen

Speelhulpen: manuaalkoppel, tremulant bovenwerk, afsluiter hoofdwerk, afsluiter bovenwerk

Bijna een eeuw lang, tot 1943, bleef het orgel ongewijzigd. Toen sloeg het 'vooruitgangdenken' toe en is er grondig in het Van Dam-orgel ingegrepen door Valckx & Van Kouteren. De drie spaanbalgen werden vervangen door een magazijnbalg. Op het hoofdwerk werden twee dispositiewijzigingen doorgevoerd: de Quint werd vervangen door een Violon 8' en de Trompet door een Mixtuur. Op de vrije plaats op het bovenwerk, bestemd voor een Gemshoorn 2', verscheen een Aeoline 8'. De Viool de Gambe disc. werd een volledig register door combinatie met de bas van de Fluit dolce. In een voornamelijk uit plaatwerk opgetrokken aanbouw achter het orgel werd een pneumatisch functionerend vrij pedaal gerealiseerd (Subbas 16'; Gedekt 8'). C-d1 van de Bourdon 16' van het hoofdwerk werden daartoe van de hoofdwerkklade verwijderd en kregen een plaats op de pneumatische pedaallade. Als transmissie vanuit het pedaal konden ze hun rol in de manuaal-Bourdon blijven vervullen. Veel pijpwerk werd verschoven en van expressions voorzien. De afsluiters verdwenen en er kwam een moderne tremulant. Er werden nieuwe registerknoppen vervaardigd met in de knoppen aangebrachte naamplaatjes in een modern lettertype. De oude register-

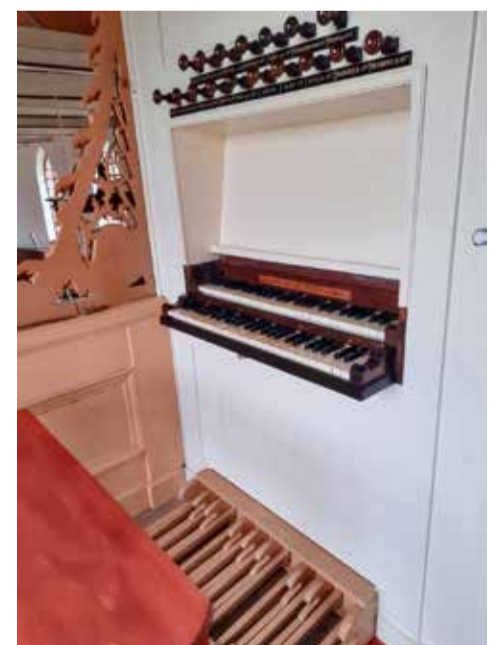
strips met gouden belettering verdwenen. Een nieuw modern vormgegeven voetklavier werd gemaakt met een omvang C-d1. Uiteraard was toen ook een nieuwe orgelbank noodzakelijk. In 1964 werkte de firma Pels aan het orgel. Pedaalwalsbord en pedaalkoppel werden vernieuwd.

Al spoedig bleek het resultaat van de werkzaamheden van Valckx & Van Kouteren zowel technisch als artistiek van twijfelachtige kwaliteit te zijn. Er traden veelvuldig storingen op en het klankbeeld van het orgel was verward. In de jaren tachtig vervaardigde Jan Jongepier een rapport waarin hij terugkeert naar de situatie van 1844 bepleitte als enige mogelijkheid om het orgel weer een identiteit te geven. Zijn rapport is in grote trekken het uitgangspunt geweest van de restauratie die in 2023 onder advies van Theo Jellema door Bakker & Timmenga is uitgevoerd. Bijna alle ingrepen van 1943 zijn ongedaan gemaakt

Het Van Dam-orgel (1844) in Bordenakerk te Vrouwenparochie.

(Foto: Orgelmakerij Bakker & Timmenga)

De gerestaureerde klaviatuur.

(Foto: Theo Jellema)

en het Van Dam-orgel van 1844 is daarmee bijna volledig teruggekeerd. De werkzaamheden waren dan ook zeer omvangrijk.

De in 1943 verlegde windkanalen werden met inbegrip van afsluiters en tremulant gereconstrueerd. Windladen en mechanieken werden gerestaureerd. Door Valckx & Van Kouteren verplaatste pijpen herkreten hun oorspronkelijke positie, expressions werden dichtgemaakt en latere intonatie-ingrepen werden zoveel mogelijk geëlimineerd; Van Dam-steminrichtingen werden gerehabiliteerd. Op het hoofdwerk werd de Violon uit 1943 vervangen door een nieuwe naar Van Dam-voorbeeld gemaakte Quint 3'. De Aeo-line die Valckx op de vrije plaats in het bovenwerk had gezet werd verwijderd ten gunste van een Gemshoorn 2', die Van Dam had bedoeld en die naar historisch voorbeeld kon worden gemaakt. Ontbrekende pijpen in bestaande registers zijn bijgemaakt.

Een bijzonder verhaal is de terugkeer in de dispositie van een Trompet op het hoofdwerk. Ruim voordat aan de restauratie van het orgel van Vrouwenparochie werd begonnen, werd ik benaderd door de orgelbouwer Loek van Nes met de vraag of er een goede bestemming zou zijn voor tongen, lepels, koppen en stemkrukken van een Van Dam-trompet. Ik moest op zijn vraag het antwoord schuldig blijven, maar toen in 2022 de restauratie van 'Vrouwenbuurt' actueel werd, besefte ik dat ik me had moeten realiseren dat in 1943 het Vrouwenbuurtster Trompet-register verdwenen was. Navraag bij Van Nes leerde dat de Trompet-onderdelen inmiddels in bezit waren van de orgelmaker Sander Booij. Deels uit zijn herinnering, deels door recente naspeuringen kon Van Nes ook vertellen waar de Trompet-onderdelen vandaan kwamen en welke zwerftocht ze gemaakt hadden. Het bleek dat het ging om de Trompet van het orgel dat Van Dam in 1852 bouwde voor het orgel in de kerk van de afgescheidenen in Sneek. Dat orgel kwam in 1938 terecht in de Onze-Lieve-Vrouw-van-Goede-Raadkerk in Utrecht. Toen deze kerk in 1990

Adviseur Theo Jellema vertelt over het orgel bij de ingebruikneming.

(Foto: Ad Fahner)

gesloten werd, kwam het orgel in opslag bij de firma Elbertse in Soest. Het Trompetregister werd via Elbertse bezit van Loek van Nes, die het later overdeed aan Sander Booij. Alhoewel bekend is dat de oorspronkelijke Trompet van Vrouwenparochie cilindrische metalen stevels heeft gehad terwijl de Sneker Trompet rechthoekige houten stevels had, hebben orgelbouwer en adviseur met beide handen de kans aangegrepen om

Van Dam-onderdelen die zoveel jaren op een bestemming hebben gewacht, weer een plaats te geven in een Van Dam-orgel. Er zijn prachtige houten stevels bijgemaakt en ze bleken nét in het orgel te passen.

De manuaalkoppel werd teruggebracht in de unieke positie en uitvoering van 1844: een klein 'registerknopje' midden onder het ondermanuaal. Naar Van Dam-voorbeeld werden een nieuw voetklavier (omvang C-g0), nieuwe registerknoppen, nieuwe registerstrips met opschriften in goudverf en een nieuwe orgelbank gemaakt. Het spreekt vanzelf dat 'voorbeeldorgels' van Van Dam werden bezocht, die zowel voor vormgeving als klankgeving richtinggevend waren. Het waren de orgels van Sint-Jacobiparochie (1845) en Hemelum (1843).

Het uitgangspunt 'terug naar 1844' is niet helemaal zonder compromissen ten uitvoer gebracht.

De magazijnbalg uit 1943 (die toen de oorspronkelijke drie spaanbalgen verving) is gebleven. Dat geldt ook voor de uitbreiding van de Fluit dolce. Ook is de originele kleur van het orgel niet teruggekeerd. Uit sporen in de orgelkas blijkt dat die imitatie-mahonie is geweest. Later is daarvoor een donker imitatie-eiken in de plaats gekomen. Dat heeft in het kader van de restauratie van het kerkinterieur enige jaren geleden moeten wijken voor ivoorwit. De kerkrentmeesters hebben ervan afgezien om binnen een zo kort tijdsbestek de kas alweer opnieuw te schilderen; het ivoorwit is dus gebleven.

De restauratie is uitgevoerd door Bakker & Timmenga (Leeuwarden) met medewerking van de orgelmaker Henk Heideveld (Beilen) voor de restauratie van de bovenwerkklade en van de firma Reil (Heerde) voor een deel van de pijpwerkreconstructie en de intonatie. De beschrijving van de strips met de registernamen werd uitgevoerd door L.K. van der Meer (Mantgum). Adviseur was Theo Jellema. Het orgel is officieel in gebruik genomen op 2 maart 2024. Aan deze restauratie werd financieel bijgedragen door Stichting Organum Frisicum.

Vakoverleg tussen orgelmaker Bert Yedema en adviseur Theo Jellema.

(Foto: Ad Fahner)

Column

Op 22 januari van dit jaar was Henri Bontenbal, lijsttrekker van het CDA, in Franeker voor het CDA-netwerkdiner in Grand Café De Doelen. Dit café staat naast de Martinikerk met het prachtige Van Dam-orgel. Zoals wellicht bekend, speelt Bontenbal ook orgel en natuurlijk was dit een uitgelezen kans om daar goed gebruik van te maken. Marijn Kamerling, CDA-raadslid in de gemeente Waadhoeke (waar Franeker toe behoort), vroeg aan mij, als organist van de Martinikerk, of Bontenbal even op het orgel mocht spelen. Dat was natuurlijk geen probleem, want zo iets levert alleen maar mooie publiciteit op voor het orgel.

En dat bleek ook zo te zijn: in de krant een uitgebreid artikel met een foto van Bontenbal achter de klavieren van het Van Dam-orgel en op sociale media filmpjes waarop te zien is hoe Bontenbal met alle registers open het Friese volkslied ten gehore brengt. De betreffende filmpjes gingen *viral* en ik kreeg ook reacties op Facebook en van mensen die het krantenartikel hadden gelezen. Bontenbal speelt naar eigen zeggen 'op zijn Jan Boerenfluitjes', maar als zo iemand vol op het orgel gaat, weet hij toch mensen te raken. Dat in de krant stond dat het orgel in Franeker veel mooier is dan dat van Kampen kan ik natuurlijk alleen maar voor zich laten spreken.

Het CDA en de VVD in Waadhoeke dienden vorig jaar een motie in om de rijke orgelcultuur in deze gemeente uitgebreid onder de aandacht te brengen en zo het klinkend erfgoed niet alleen te conserveren, maar ook te (laten) gebruiken. Op dit moment wordt er door verschillende partijen meegewerkt aan plannen om dit invulling te geven. Vanzelfsprekend gebeurt er al ontzettend veel op orgelgebied, maar met name de historische orgels die prachtig gerestaureerd zijn, maar vervolgens weinig gebruikt worden komen in deze plannen in de schijnwerpers te staan. En met steun van de gemeente Waadhoeke is er natuurlijk altijd meer mogelijk. Dat belooft voor de orgelcultuur in Waadhoeke veel goeds voor de jaren 2025 t/m 2028!

Ik hoop dat Henri Bontenbal nog veel orgels mag bespelen en dat andere burgerlijke gemeentes in Friesland ook zulke ambitieuze plannen gaan ontwikkelen rond het klinkend erfgoed. Dat kan een mooie *boost* geven aan onze zo geliefde Friese orgelcultuur!

THEO JELLEMA

JOCHEM SCHUURMAN

Veranderend Fries Orgellandschap

Restauratie, deelrestauratie en groot onderhoud van Friese orgels betrof in 2023/24 instrumenten uit de werkplaatsen van Van Dam, Hardorff, Bakker & Timmenga en Valckx & Van Kouteren.

Het meest avontuurlijk is de restauratie van het Van Dam-orgel uit 1844 in de Bordenakerk in Vrouwenparochie geweest. Al tientallen jaren stond dit instrument er treurig bij. Restauratie betekende in dit geval ook reconstructie van veel dat veranderd en verloren gegaan was. Er is zoveel over te vertellen dat er in deze krant een speciaal artikel aan wordt gewijd.

Het Van Dam-orgel uit 1869 in de Lutherse Kerk in Leeuwarden onderging, in tegenstelling tot dat in 'Vrouwbuurt', nauwelijks wijzigingen. Het elegante klankkarakter, mede bepaald door de aanwezigheid van een aanzienlijk aantal Van Gruisen-pijpen, bleef ongeschonden bewaard. Wél werd ruim een halve eeuw na de bouwtijd de pedaalomvang vergroot en werd het bovenwerk (in feite een dwarswerk) in een zwelkast geplaatst. Bakker & Timmenga restaureerde in 1969 de windladen en verwijderde de zwelkast. Begin van dit jaar is een begin gemaakt met een volgende deelrestauratie. In dat kader wordt de verzakte kas rechtgezet en worden de magazijnbalg en schepbalgen, de klaviatuur en de speelmechaniek gerestaureerd en de pulpeten vernieuwd. De vormgeving en ligging van het pedaal worden verbeterd.

Bij twee grotere Van Dam-orgels, de instrumenten van Grou, Sint Piterkerk (1853) en Heeg, Haghakerk (1860), worden respectievelijk werden de balgen gerestaureerd. Van Dam maakte in de jaren vijftig de overstap van het oude beproefde systeem met spaanbalgen naar de toentertijd moderne vinding met één magazijnbalg met twee schepbalgen. In Grou gaat het dus om de restauratie van de drie spaanbalgen, in Heeg om de magazijnbalg met schepers.

In 1861 bouwde Willem Hardorff in Menaam in 1861 zijn grootste orgel. Het kreeg 12

stemmen op het hoofdwerk, 9 op het bovenwerk en 8 op het pedaal. In 1929 werd het instrument op een aantal punten gewijzigd door Bakker & Timmenga. Twee van de vijf tongwerken werden vernieuwd, een derde (de Fagot van het hoofdwerk) werd vervangen door een strijker en op het bovenwerk verdween de Quintfluit ten gunste van een Voix Céleste. Het klankkarakter van de Hardorff-registers werd gewijzigd. In 1989 vond een deelrestauratie door Bakker & Timmenga plaats die vooral restauratie van de windladen behelsde. Momenteel wordt er opnieuw aan het orgel gewerkt. Nu worden de balgen gerestaureerd, het interieur van het orgel wordt gereinigd, het toetsbeleg van het ondermanuaal vernieuwd en wordt er een veerconstructie gemaakt waardoor bij manuaalspel de pedaalmechaniek niet meer meeloopt.

De laatste twee orgels die in dit overzicht moeten worden genoemd, stammen uit de eerste helft van de 20e eeuw. Het eerste van de twee is nog gebouwd in de 19e-eeuwse traditie. Bakker & Timmenga maakte het in 1906 voor de doopsgezinde kerk van Holwerd. Dit éénklaviers instrument bleef altijd bij deze firma 'in portefeuille'. Het bedrijf richtte de stembeurten en verzorgde omvangrijker werkzaamheden in 1977 en 1988. Vorig jaar werden opnieuw werkzaamheden van wat grotere omvang uitgevoerd. Er kwam een nieuwe windmotor, de magazijnbalg en

Het Van Dam-orgel in de Lutherse Kerk te Leeuwarden tijdens de restauratie. De kas wordt opnieuw geschilderd door vader Jilt en zoon Hedser Heidstra. Het fraaie instrument heeft nog altijd de originele kleur uit 1869. (Foto: Ad Fahner)

Het Hardorff-orgel (1861) in Menaam.

(Foto: Ad Fahner)

schepbalgen werden opnieuw beleerd, lekkage in kanalen werd ongedaan gemaakt, de klaviatuur werd gerestaureerd en de pedaalmechaniek werd voorzien van een veerconstructie.

Het 24 jaar later gebouwde orgel in de Leeuwarder Pelikaankerk ademt een heel andere geest. De prachtige kerk is een voorbeeld van baksteen-expressionisme, een topwerk uit het oeuvre van Egbert Reitsma dat invloeden van de Amsterdamse School verraadt. Het orgel werd door de Rotterdamse firma Valckx & Van Kouteren geleverd en het werd tegelijk met de kerk ontworpen. Het 'open front' vormt dan ook een perfecte eenheid met het kerkinterieur. In veel kerken uit die tijd heeft zo'n eenheid ook bestaan, maar is ze later verstoord doordat het orgel werd 'opgeruimd'. In Leeuwarden is dit gelukkig niet gebeurd en is het 'Gesamtkunstwerk' nog te bewonderen. Het orgel kreeg een dispositie van 20 stemmen op twee klavieren en vrij pedaal en werd gebouwd volgens het pneumatische systeem, wat het ook mogelijk maakte de vrijstaande speeltafel te situeren op een galerij onder het orgel. In de loop der jaren heeft slechts eenmaal een register moeten wijken voor een ander (de Voix Celeste werd afgelost door een Sexquialter). In de eerste helft van 2023 is het orgel geheel nagekeken en zijn alle versleten onderdelen vernieuwd. Het leeuwendeel van het werk heeft bestaan uit vervanging van alle membranen. Een belangrijk aspect van de werkzaamheden aan het pijpwerk was de optimalisering van de aanspraak van de tongwerken. De ooit verdwenen Voix Celeste is nu aan de dispositie toegevoegd.

De werkzaamheden aan deze instrumenten werden of worden verricht door de volgende firma's:

Bakker & Timmenga (Leeuwarden): Holwerd en Vrouwenparochie; Flentrop (Zaandam): Heeg; Reil (Heerde): Grou, Leeuwarden Lutherse Kerk en Menaam; Nico van Duren (Rucphen): Leeuwarden (Pelikaankerk)

Adviseurs: in Grou en Heeg geen, in Holwerd, Leeuwarden en Vrouwenparochie Theo Jellema, in Menaam Peter van Dijk en Pelikaankerk Leeuwarden Frans Vermeulen.

THEO JELLEMA

Orgelconcerten in de GROTE KERK te Harlingen (Hinsz-orgel, 1776) op de volgende vrijdagavonden:

- 21 juni:** Veronique van den Engh (s-Hertogenbosch)
- 5 juli:** Gwendolyn Toth (New York)
- 19 juli:** Kees Nottrot (Bolsward)
- 2 aug.:** Henk de Vries (Groningen-Zuidbroek- Zeerijp)
- 16 aug.:** Udo Honnigfort (Bremen-Delmenhorst)
- 30 aug.:** Jos van der Kooy (Rotterdam)
- 6 sept.:** Eeuwe Zijlstra (Groningen-Harlingen, **zoekprogramma**)

Aanvang: 20.00 uur. Entree € 12,-.
Kerkpad 3, 8861 ES Harlingen

www.orgelharlingen.nl

Gjelt Visser na 60 jaar gestopt als organist

Onder Friese organisten in gereformeerd-vrijgemaakte kring is Gjelt Visser een bekende figuur. Niet alleen was hij er lange tijd als organist actief, in ander opzicht was hij eveneens actief. Hij vervulde bijvoorbeeld ook kerkelijke ambten. Hij is een schoolvoorbeeld van de gereformeerde mannenbroeders die langzamerhand schaarser beginnen te worden.

Op 1 november van het vorig jaar zette hij na 60 jaar een punt achter zijn loopbaan als organist.

Hij is gestopt omdat zijn taak als mantelzorgers van zijn ernstig zieke echtgenote daarmee niet langer te combineren valt. Het vervallen van de late middagdienst (aanvang 16.30 uur) in een aantal gereformeerd-vrijgemaakte gemeenten speelde bij dit besluit een doorslaggevende rol.

Wie is deze Gjelt Visser? Hierna volgt een portret.

De kleine arbeiderswoning aan De Steeg in Driezum, waar Gjelt Visser werd geboren. (Foto uit het persoonlijk archief van Gjelt Visser)

Het begin

Gjelt Visser werd op 28 juni 1947 geboren in Driezum, een dorp van nog geen 1000 inwoners in de gemeente Dantumadiel. Driezum vormt een tweelingdorp met Wâlterswâld. De beide dorpen delen meerdere verenigingen. Sinds 2009 zijn de Friese plaatsnamen de officiële, toen veranderden Driesum en Wouterswoude in Driezum en Wâlterswâld.*

Zijn ouders waren Andries Visser (1921-2000) en Grietje Vrieswijk (1922-2003). Gjelt groeide op met twee jongere zusjes. Vijf andere kinderen van zijn ouders overleden kort na hun geboorte.

Gjelt kroop dikwijls achter het harmonium dat thuis bij een vriend van de lagere school stond. Op aanraden van diens ouders mocht Gjelt van zijn ouders op muziekles en werd er, toen hij een jaar of 11 was, een harmonium voor hem aangeschaft. Zijn eerste orgelleraar was Frits Boskma uit Wâlterswâld, zelfstandig muziekdocent en dirigent. Om kosten te besparen werd met klavarskribo gewerkt, maar dat veranderde toen Boskma docent aan de nieuwe muziekschool De Wâldsang in Buitenpost werd. Klavarskribo was van toen af taboe en Gjelt moest opnieuw beginnen en dan met het gebruikelijke notenschrift.

Ook vader Visser probeerde het harmonium te bespelen, maar dat vlotte niet echt. De andere gezinsleden toonden weinig belangstelling voor het harmonium. Toen na verloop van tijd een groter harmonium werd gekocht, verhuisde het 'oude' harmonium naar pake en beppe Vrieswijk in Wâlterswâld.

Beide harmoniums hadden geen pedaal. Dit probleem werd enigermate opgelost met hulp van de plaatselijke predikant. In de pastorie te Driezum stond een pedaalharmonium met twee manualen en Gjelt mocht daar op maandagavond zijn pedaalspel oefenen. Met het vertrek van de dominee naar Wenschoten verviel deze mogelijkheid. Toen is Gjelt Visser met orgellessen gestopt. Nadat hij in 1968 was getrouwd en kort daarna zélf een orgel met pedaal kon aanschaffen, is hij weer orgellessen gaan nemen, eerst bij Arnold Feddema uit Murmerwoude (in 1971 opgegaan in Damwoude, nu Damwâld) en later bij H.K.W. Frenkel, organist-onderwijzer in Rinsumageast. Beiden waren bekende kerkmusici in Fryslân.

Diverse redenen leidden tot onderbroken orgellessen waardoor Gjelt nooit een orgeldiploma heeft behaald. Dit heeft zijn lange loopbaan als kerkorganist echter niet belemmerd. De leerzame periode bij zijn orgel-docenten Feddema en Frenkel is daaraan vooral debet geweest. Op latere leeftijd onderhield en verdiepte hij zijn orgelspel door les te nemen bij Arie Goud uit Dokkum en bij Theo Jellema uit Leeuwarden.

Benoemingen tot organist

Zijn eerste aanstelling als organist vond plaats bij de gereformeerde gemeente vrijgemaakt van Driesum c.a. (later Driezum-Wâlterswâld) per 1 november 1963. Gjelt was toen 16 jaar. De gereformeerde kerk vrijgemaakt (GKv) staat in Wâlterswâld en is gebouwd in 1952. Er bevond zich sinds 1955 een orgel van Spiering uit 1929 (zie Friese Orgelkrant van 2018, blz. 26-28).

Vervolgens was hij van 1966-1968 organist van de GKv in Hallum. De gemeente was in 1946 geïnstitueerd en is in 1987 samengevoegd met Ferwert. Aanvankelijk werd de kerk in Hallum gebruikt, waar een harmonium aanwezig was. Na de bouw van een nieuwe kerk in Ferwert werd de Hallumer kerk in 1995 verkocht. Het pand is nu een garage.

Enkele jaren nadat Gjelt Visser organist in Driezum-Wâlterswâld was geworden, maakte hij kennis met Fokje Teitsma uit Hallum. Ze ontmoetten elkaar tijdens een kerkelijke jeugdmeeting. In de pauze spraken ze elkaar en de vonk sloeg over. Zij zijn elkaar daarna

Gjelt Visser in 2010 bij het voormalige orgel van Simon Bak (1977/78) in de GKv van Damwâld.

(Foto: Wybe Bosch)

nooit meer uit het oog verloren. Vrij kort nadat zij verkering kregen, werd Gjelt organist in Hallum en begeleider van het koor waar ook Fokje in zong.

Op 12 december 1968 traden zij in het huwelijk. Het burgerlijk huwelijk werd voltrokken in het gemeentehuis te Ferwert en de kerkelijke bevestiging vond plaats in de GKv van Hallum. Tijdens de trouwdienst zaten de aanwezigen twee keer in het donker omdat de stroom uitviel. Het jonge paar ging in Murmerwoude (nu onderdeel van Damwâld) wonen. Behalve huisvrouw werd Fokje kosteres. Gjelt verdiende aanvankelijk de kost als receptionist bij een plaatselijk garagebedrijf. In verschillende functies werkte hij vervolgens 40 jaar bij Achmea in Leeuwarden.

Zij kregen 6 kinderen, van wie enkelen muzikaal waren. Eentje speelt nog altijd gitaar. Inmiddels heeft het paar 13 kleinkinderen, van wie de 19-jarige Wouter serieus orgel speelt. Gjelt Visser werd in zijn nieuwe woonplaats organist van de GKv. Daar werd hij in 1969 organist van de GKv De Begroeting. Dat is hij geweest van 1969 tot 2009. Hier kreeg hij achtereenvolgens met drie orgels te maken: tot circa 1977 met een Frans drukwindharmonium, daarna korte tijd met een positief van Pels & Van Leeuwen en ten slotte van 1978 tot 2009 met een nieuw gebouwd positief van Simon Bak uit Edam.

De GKv van Damwâld is in 2010 vanwege de achteruitgang in ledental opgeheven. Het gebouw De Begroeting werd inclusief het Bak-orgel verkocht aan een lokale afsplitsing van de christelijk-gereformeerde gemeente, de Andreasgemeente (zie Friese Orgelkrant 2018, blz. 22-23).

Vanaf 1995 was Gjelt Visser ook organist van de twee gereformeerde kerken vrijge-

maakt in Drachten: tot 2003 in De Fontein en tot 2023 in De Hoeksteen. Toen hij in 2023 na zestig jaar als organist stopte, was Gjelt dus 28 jaar lang organist van De Hoeksteen geweest. Daarnaast was hij toen ook organist van De Rank in Zuidhorn (zie hierna).

De Fontein werd gebouwd in 1965 als gereformeerde kerk 'synodaal'. De kerk is in 1993 aan de GKv verkocht. Voor een uitgebreide beschrijving van het Pels-orgel (1966) in De Fontein van Drachten zie Theo Jellema, 'Orgelbouw na 1945 in Friese kerken', Leeuwarden 2019, blz. 63-65. Jochem Schuurman, organist van de Martinikerk in Franeker, was vóór zijn benoeming in Franeker maar ook nu nog organist van De Fontein.

Het orgel van Mense Ruiter (12(11) / II / vP) in De Hoeksteen werd in 1976 voltooid. De manualen hebben een mechanische tractuur, het pedaal een elektrische. Voor meer gegevens over dit orgel zie www.orgbase.nl en www.kerk-en-orgel.nl

Van 2010-2015 was Gjelt Visser tevens orga-

Front van het Van Leeuwen-orgel (1954) uit de in 2020 gesloten GKv van Dokkum.

(Foto: Johan Sjoukema)

Een jonge Gjelt Visser achter zijn eerste harmonium, in gezelschap van zijn zusjes.

(Foto van circa 1960 uit het persoonlijk archief van Gjelt Visser)

nist van zowel de GKv in Dokkum als van de GKv De Morgenster in Ferwert. In Dokkum bespeelde hij een gewijzigd orgel van W. van Leeuwen uit Leiderdorp, dat oorspronkelijk werd gebouwd voor de hervormde kerk in Gameren (Gld.). In 1990 is het geplaatst in de GKv van Dokkum.

In februari 2020 ging de GKv dicht omdat de gereformeerd-vrijgemaakte gemeenten van Dokkum en Driezum-Wâlterswâld fuseerden tot een nieuwe kerkelijke gemeente Dokkum-Driezum. De nieuwe gemeente kerkt in Wâlterswâld. Het Van Leeuwen-orgel uit Dokkum bevindt zich nu in de GKv van Grijskerk (zie orgbase.nl beschrijvingsnummer 1006354). De gereformeerd-vrijgemaakte gemeente van Ferwert werd op 29 augustus 1945 geïnstitueerd. In hetzelfde jaar werd een kerk gebouwd. De vrijgemaakte gemeenten van Ferwert en Hallum zijn in 1987 gefuseerd. Aanvankelijk werd daarna gezamenlijk in Hallum gekerkt, maar op 19 maart 1993 werd een tot kerk verbouwde voormalige gymnastiekzaal van de openbare basisschool te Ferwert in gebruik genomen. In deze nieuwe kerk werd een elektronisch Johannus-orgel gebruikt. In 2015 werd de GKv wegens dalend ledental opgeheven, op zondag 29 maart 2015 vond de laatste kerkdienst plaats. Sinds 2008 was er geen eigen predikant meer en de laatste jaren had de gemeente ook geen eigen organist(en) meer, vandaar dat Gjelt Visser met enkele collega-organisten insprong. Alle organisten waren tijdens de laatste dienst in Ferwert actief en Gjelt nam het slotspel voor zijn rekening. Het kerkgebouw werd net als de eerste GKv van Ferwert aan een particulier verkocht en het Johannus-orgel werd aan het plaatselijke verzorgingshuis geschonken. In 2015 was Gjelt Visser nog altijd organist van De Hoeksteen te Drachten. Dat bleef hij tot 2023. Daarnaast was hij vanaf 2019 tevens organist in de GKv** De Rank van Zuidhorn. Deze kerk bezit een fraai Van Vul-

pen-orgel (25/II/vP) uit 1989. Zie orgbase.nl beschrijvingsnummer 1001889. De bekende Groninger organist Sietze de Vries was hier ruim 25 jaar organist.

Ten slotte zij nog vermeld dat Gjelt Visser van 2007-2022 organist was bij de officiële dodenherdenking van de gemeente Dantumadiel. Hij volgde in 2007 Arnold Feddema in deze hoedanigheid op.

Jubilea

Gjelt Vissers jubilea 25 en 40 jaar organist vielen in de periode dat hij verbonden was aan de GKv De Begroeting in Damwâld. In 1988 is zijn 25-jarig jubileum niet gevierd, wél werd in 1994 gevierd dat hij toen 25 jaar organist in Damwâld was. Hij kreeg toen van de kerkelijke gemeente een bundel met 'Koraalbewerkingen over de 150 psalmen'. In 2003 was Gjelt 40 jaar organist. Bovendien had de GKv toen 25 jaar geleden het Bak-orgel aangeschaft. Het jaar daarop, toen de gereformeerd-vrijgemaakte gemeente Damwâld 60 jaar bestond, is dat samen met 25 jaar Bak-orgel gevierd. Eraan voorafgaand kreeg het orgel een grote onderhoudsbeurt door Mense Ruiter Orgelmakers, waarbij het ook opnieuw werd geïntoneerd. Gjelt wist ter gelegenheid van de jubilea organist Jan Jongepier uit Leeuwarden voor een improvisatieconcert te strikken. Dit concert is een hoogtepunt geweest in de geschiedenis van de GKv in Damwâld (zie Friese Orgelkrant 2018, blz. 23). Het 50-jarig organistenjubileum van Gjelt viel in 2013 op de Dankdag voor Gewas en Arbeid. Na de middagdienst in De Hoeksteen te Drachten werd Gjelt tijdens een feestelijke bijeenkomst in het zonnetje gezet en iets dergelijks gebeurde na de avonddienst in de Morgenster te Ferwert opnieuw.

In 2018 namen Gjelt en zijn echtgenote zélf het initiatief tot de feestelijke viering van twee jubilea: zij combineerden de viering van 50 jaar huwelijk met Gjelts 55-jarig jubileum

Maandagmiddag 30 oktober 2023: Gjelt en Wouter samen achter het orgel in De Hoeksteen.

(Foto: Johan Sjoukema)

als organist. Vanwege Fokjes gezondheid werden beide op één avond in Leeuwarden gevierd (zie foto van de uitnodiging). De datum van 1 november 2023 waarop hij exact 60 jaar kerkorganist zou zijn, was voor Gjelt het moment om een punt achter zijn loopbaan als kerkorganist te zetten.

Overige activiteiten van Gjelt Visser

Sommige andere muzikale activiteiten van Gjelt hingen samen met het feit dat hij kerkorganist was. Zo is Gjelt van 1969 tot 2003 begeleider van koren geweest. Van de volgende koren was hij vaste begeleider: Gereformeerd Gemengd Koor uit Hallum, Gloria Deo uit Blije, Zingend Geloven uit Surhuisterveen en Zingt De Heer uit Zuidhorn. Verder was hij bestuurslid van de in 1973 opgerichte Vereniging van Gereformeerde Kerkmusici VGK, afdeling Fryslân. Heel iets anders was zijn lidmaatschap van het muziekkorps in Blije en van het Driezumer muziekkorps Excelsior. Hij sloeg er de kleine (concert)trommel en speelde tuba. Met een vriend richtte hij in Driezum een drumband op waarvan hij enige tijd tamboer-maitre was.

In de GKv van Damwâld was Gjelt Visser niet alleen veertig jaar organist en lid van de liturgiecommissie, maar ook een poos koster, webmaster en leider van de jeugdvereniging. Hij deed de kerkelijke boekhouding en vervulde zowel het ambt van diaken als ouderling. In die laatste functie was hij ook enige tijd scriba van de kerkenraad. Daarnaast is hij lid geweest van het afdelingsbestuur van de Vereniging 'Dit Koningskind' (zie www.ditkoningskind.nl) en was hij Deputaat Fryske Earetsjinsten (DFE) en Provinciaal Deputaat ad artikel 11 (hulpbehoevende kerken).

Ten slotte

Gjelts echtgenote Fokje is ernstig ziek. In 2016 werden Alzheimer en nierfalen gediagnosticeerd. Toen is Gjelt gestopt met het begeleiden van de ochtenddienst en de vroege

middagdienst van 14.30 uur. De laatste jaren kon ze na eerst gerust te hebben alleen nog naar de late middagdienst in Drachten. Er ging dan altijd iemand van de kinderen of van vrienden mee, zodat Fokje niet alleen in de kerk zat als Gjelt het orgel bespeelde. Toen de late middagdiensten na de coronapandemie werden opgeheven, verviel deze optie om samen een kerkdienst bij te wonen. Vanwege de verslechterende gezondheid van Fokje was Gjelt Visser in 2022 ook al gestopt als organist bij de officiële dodenherdenking van de gemeente Dantumadiel. Naast de professionele hulp voor zijn vrouw is Gjelt inmiddels 24/7 als mantelzorger voor haar nodig.

Op 30 oktober 2023 bespeelde Gjelt samen met zijn 19-jarige kleinzoon Wouter het orgel in De Hoeksteen te Drachten. Woensdag 1 november stond Gjelt ingeroosterd voor de Dankdag voor Gewas en Arbeid. Die middag samen met zijn kleinzoon deed hem definitief besluiten in precies 60 jaar als kerkorganist te stoppen. Geen makkelijk besluit, maar wel één met een lichtpuntje: met een gerust hart kan hij immers het 'orgelstokje' doorgeven aan zijn kleinzoon.

JOHAN SJOUKEMA

* Met het oog op de leesbaarheid heb ik de huidige, dat wil zeggen Friese, spelling van plaatsnamen aangehouden, tenzij dat vanwege een officiële naamgeving van een gemeente of vereniging niet wenselijk was.

** Strikt genomen is Gjelt Visser nog een halfjaar organist van de Nederlandse Gereformeerde Kerken (fusie in mei 2023 van GKv en NGK) geweest. Gemakshalve ben ik hieraan in dit artikel voorbij gegaan.

ORGELCONCERTEN SNEEK ZOMER 2024

AANVANG 20:00
TOEGANG € 9,-

1 juli	Martinikerk Bob van der Linde
8 juli	St. Martinus-aan-de-Singel Mark Heerink
15 juli	Martinikerk Maurits Bunt
22 juli	St. Martinus-aan-de-Singel Theo Jellema
29 juli	Martinikerk Masako Honda
5 augustus	St. Martinus-aan-de-Singel Sneekweekconcert Peter van der Weide en Frits Haaze en gast(en)
12 augustus	Martinikerk Diederik Blankensteijn
19 augustus	St. Martinus-aan-de-Singel Maarten Wilmink
26 augustus	Martinikerk Bob van der Linde
9 september	St. Martinus-aan-de-Singel Margreeth C. de Jong

In vier etappes van Duitsland naar Balk

Het koororgel in de Sint-Ludgeruskerk van Balk

In de twee vorige edities van de Friese Orgelkrant behandelden we de geschiedenis van het koororgel in de Martinikerk van Sneek en van twee Flentrop-kabinetorgels met een start in Harlingen. Het Sneeker koororgel is in 2021-2022 door Van den Heuvel te Dordrecht voor groot onderhoud onder handen genomen. Licht gewijzigd werd het op een andere plek in de heringerichte kerk teruggeplaatst. Voor zover ons bekend is de situatie van de beide Harlinger kabinetorgels niet gewijzigd.

Dit jaar wijden we een artikel aan het koororgel in de rooms-katholieke kerk van Balk. Omdat koororgels veelal niet zo goed gedocumenteerd zijn als 'hoofdorgels', moest de geschiedenis van koororgels voor een belangrijk deel met behulp van derden of informanten achterhaald worden. Bij het koororgel van Balk was dat niet anders. Van diverse personen kregen we belangrijke informatie, maar wat archieven betreft konden we alleen de verslagen van het rooms-katholieke kerkbestuur in Balk raadplegen. Van ongeveer 2002-2007 konden we de geschiedenis van het koororgel in Balk via het gemeentearchief Súdwest-Fryslân verifiëren. Van het instrument konden de eerste fasen van de 'levensloop' helaas niet altijd tot in detail nauwkeurig worden beschreven.

Het begin van het orgel is grotendeels helder: het is ca. 1965 in Duitsland gebouwd door orgelmaker Klaus Becker. Deze begon in 1955 een orgelmakerij Kupfermühle nabij Hamburg. Zijn zoon Michael Becker nam in 1990 de orgelmakerij over. Na eerst een opleiding in de klassieke muziek te hebben gevolgd, werkte Michael Becker in het bedrijf van zijn vader om het vak van orgelbouwer te leren. In 1973 sloot hij de leertijd bij zijn vader af en vervolgde nog geruime tijd zijn opleiding bij andere orgelbouwers in het Duitse Hessen en in Oostenrijk. In 1986 legde hij met goed gevolg zijn meesterproef af, waarna hij in 1990 als volwaardig orgelmaker het bedrijf van zijn vader overnam. Hij verplaatste de orgelmakerij naar Freiburg im Breisgau in de deelstaat Baden-Württemberg.

Desgevraagd liet Michael Becker ons weten dat er geen bedrijfsarchief van orgelmakerij Klaus Becker aangelegd is, maar wél een werkljst. Daar komt het koororgel van Balk echter niet op voor, maar hij wist zich echter te herinneren dat het instrument als huisorgel verkocht werd aan ene Wijnands in Nederland. Het bouwjaar van het koororgel in Balk schatte hij op ongeveer 1965.

De eerste koper: Ed Wijnands

De eerste die het Klaus Becker-huisorgel kocht, was de onderwijzer Eduard Victor Ernestus (roepnaam Ed) Wijnands. De koop vond najaar 1975 plaats. Hoe koper en verkoper met elkaar in contact gekomen zijn, is onbekend. Klaus Becker kwam het instrument zelf in een vrachtwagen bij Wijnands thuis afleveren. Het orgel had vier registers, één manueel en geen pedaal.

Ed Wijnands werd op 1 oktober 1945 in Wageningen geboren en startte zijn loopbaan als onderwijzer waarschijnlijk in 1969.

Op 3 juli 1970 trouwde hij in Eethen (NB). Het jonge echtpaar ging in 1971 wonen in Biddinghuizen (gemeente Dronten) en verhuisde in september 1975 naar Kraggenburg (Noordoostpolder). Enkele kilometers buiten het dorp, aan de Neushoornweg, lag een fruitkwekerij waarvan het huis verhuurd werd. Daar ging het gezin Wijnands wonen, op steenworp afstand van de dijk langs het Zwarte Meer en met uitzicht op Ens.

Hoelang het Becker-orgel precies in huize Wijnands heeft gestaan, is onbekend, maar al gauw 'parkeerde' hij het instrument in de hervormde kerk van Kraggenburg. Wellicht klonk het orgel te krachtig en wilde hij het verkopen zodat hij een klavecimbel zou kunnen aanschaffen.

Of hij in Kraggenburg nog een klavecimbel heeft gekocht, is onbekend. Zijn hele leven bleef hij belangstelling voor orgels houden. Hij heeft na verkoop van het Becker-orgel verschillende orgels in bezit gehad. We hebben kunnen achterhalen dat hij een kistorgel uit Marrum (zie de Friese Orgelkrant 2023, blz. 23), een huisorgel van W.N. de Jong uit Lisse (nadere gegevens onbekend) en een positief van Van Vulpen (zie <https://www.orgelsite.nl/zuidland-christelijke-gereformeerde-kerk/>) heeft gehad. In het nummer van maart 2020 memoreert het protestantse kerkblad De Wakker van IJhorst-De Wijk dat het Ed Wijnands' hobby was orgels te restaureren. Ook zou hij wel in orgels hebben gehandeld. Voorts organiseerde hij diverse kerkdiensten met Bach-cantates. Deze muzikale belangstelling zat waarschijnlijk in de familie: zijn in Fryslân bekende broer Bas was naast beiaardier in Heerenveen ook organist van de Doopsgezinde Kerk in Grou.

Registernamen en -knoppen van het Klaus Becker-orgel. V.l.n.r.: Gedackt 8', Schwegel 4', Waldflöte 2' en Mixtur 3f(ach). (Foto: Johan Sjoukema)

Tweede eigenaar: Paasloo

Eind 1976 verkocht Ed Wijnands zijn orgel aan de Hervormde Kerk van Paasloo, nadat een kleine delegatie uit Paasloo het Becker-orgel in de kerk van Kraggenburg had goedgekeurd. Naar verluidt werd een bedrag van fl. 17000,00 voor het orgel betaald, maar dit bedrag viel helaas niet met behulp van geschreven bronnen te controleren. Ed Wijnands, die – waarschijnlijk naast zijn werk als onderwijzer – in Kampen theologie was gaan studeren, ging in 1978/1979 enige tijd stage lopen bij de samenwerkende kerkelijke gemeenten van Oldemarkt (Nederlands hervormd én gereformeerd 'synodaal') en Paasloo (Nederlands hervormd).

Toen de kerkelijke gemeente van Paasloo het Becker-orgel kocht, was het Van Dam-orgel (1924) in de kerk onbespeelbaar geworden (zie orgbase, beschrijvingsnummer 1002522). Restauratie was geen haalbare kaart omdat het instrument (nog) geen monument was. Het Becker-orgel werd dus ter vervanging aangeschaft. Stagiair Ed Wijnands en Afke Burghgraef, dochter van de predikant in Oldemarkt en tegenwoordig organiste van de Lutherse Kerk in Leeuwarden, behoorden tot een groepje vaste organisten van de samenwerkende kerken en begeleidden aldus regelmatig de gemeentezang op het Becker-orgel in de kerk van Paasloo.

Enkele motoren achter de kerkelijke samenwerking in Oldemarkt en Paasloo vertrokken echter. Zo ook ds. Burghgraef, die begin 1980 een beroep naar Spijk-Losdorp (Groningen) aannam. De gereformeerd-hervormde samenwerking van beide dorpen ging stroever verlopen en werd daarna al vrij snel beëindigd. Ook Ed Wijnands, die zijn stage in 1979 afsloot, vertrok. Hij verhuisde in januari 1980 naar Lemele-Lemelerveld (Overijssel), waar hij eerst 'kandidaat' was en in 1981 gereformeerd predikant werd. Zijn derde en laatste gemeente was de hervormde gemeente in PKN-verband van IJhorst-De Wijk. Op 26 september 2010 ging hij met emeritaat. Hij overleed 16 januari 2020. Henk Braad werd eind jaren zeventig eveneens organist in Paasloo. Hij werkte bij Orgelmakerij Bakker & Timmenga te Leeuwarden en kon dus de conditie van het Klaus Becker-orgel bewaken. Hij vond het instrument van degelijke makelij. Jaarlijkse stembeurten waren meestal niet nodig en het enige onderhoud dat in Paasloo aan het instrument moest gebeuren, was een kleine reparatie aan de motor. Over het onderhoud na de verkoop gedurende de jaren 1999-2004 had hij geen informatie.

Het Van Dam-orgel in Paasloo is in 1998/1999 alsnog gerestaureerd. De restauratiewerkzaamheden werden onder advies van Jan Jongepier verricht door Orgelmakerij Bakker en Timmenga uit Leeuwarden (per 1 oktober 2023 overgenomen door Orgelmakerij Reil BV uit Heerde). De orgelrestauratie was mede mogelijk geworden vanwege het feit dat het instrument uit 1924 op basis van nieuwe regelgeving tot monument kon worden verklaard. Het Van Dam-orgel werd op 19 maart 1999 weer in

gebruik genomen. Het orgel van Becker werd daarmee overbodig.

Derde eigenaar: Klaas Hoekstra

Nog in 1999 kocht Klaas Hoekstra uit Lemmer het Becker-orgel. De informanten noemen verschillende prijzen: fl. 10.000,00 en fl. 13.000,00. Het orgel werd geplaatst in het huis van zijn vader, die destijds in Oldemarkt woonde. Toen Hoekstra sr. in 2002 kleiner ging wonen, moest naar een andere locatie voor het orgel worden gezocht, omdat Klaas Hoekstra het in zijn eigen huis vanwege een te laag plafond niet kon plaatsen. Klaas Hoekstra was in die tijd dirigent van onder andere het Kritekoar uit Balk. Jaarlijks gaf dit koor rond kerstmis een concert in de Balkster rooms-katholieke Ludgeruskerk. Als begeleidingsinstrument werd een elektronisch orgel van matige kwaliteit gebruikt dat voor in de kerk stond. Een mechanisch koororgel zou een hele verbetering zijn. Hoekstra kende de pastor (Wiebe Mulder) goed, want deze begeleidde zo nu en dan het Kritekoar. Zo kwam het Becker-orgel van Klaas Hoekstra in de Ludgeruskerk terecht. Van 2002 tot 2004 werd het instrument voorlopig in de kerk geplaatst. In 2004 kocht de parochie het.

De dispositie was (en is) nog steeds de oorspronkelijke: Gedackt 8', Schwegel 4', Waldflöte 2' en een Mixtur III sterk. Het Becker-orgel heeft één manueel met een omvang van C-f3 en geen pedaal.

Klaas Hoekstra schreef me: "Het orgel heeft een prachtig, zacht klinkend 8-voets register, een iets pittiger 4-voets register en een mixtuur die je oren er bijna afblaast". Het 8-voets register klinkt als een Holpijp en het 4-voets register als een Prestant. Een deel van de Schwegelpijpen staat dan ook in het front. De Mixtuur zou een Scherp kunnen heten en is misschien de reden geweest waarom het instrument als huisorgel te krachtig in huize Wijnands aan de Neushoornweg klonk.

Klaas Hoekstra, die met een Canadese vrouw getrouwd was, is in januari 2010 in Canada gaan wonen. Toen hij in 2023 even terug was in Nederland, heeft hij zelf kunnen zien dat 'zijn' orgel nog altijd in de Sint Ludgeruskerk van Balk staat.

Vierde eigenaar: Sint-Ludgeruskerk in Balk

In 2002 komt het Becker-orgel voor het eerst ter tafel tijdens een vergadering van het kerkbestuur. De vergadering staat positief tegenover de aanschaf ervan als koororgel. Welke overwegingen daarbij een rol hebben gespeeld, vermelden de archieven niet. Feit is wel dat met enige regelmaat een orgel 'rechts beneden' in de kerk is bepleit. Er is daarbij zelfs gesuggereerd het hoofdorgel naar beneden te verplaatsen. Het koororgel van Becker zou in die wens kunnen voorzien.

In de kerkbestuursvergadering van 10 maart 2003 merkt pastor Mulder op het jammer te vinden niet betrokken te zijn bij het aankoopbesluit. Op de volgende vergadering van het kerkbestuur wordt het besluit tot aankoop echter uitdrukkelijk bevestigd.

Het koororgel van Klaus Becker in de Ludgeruskerk van Balk, situatie januari 2024.

(Foto: Johan Sjoukema)

In mei 2003 komt eigenaar Klaas Hoekstra met een prijs- en betalingsvoorstel, dat in totaal € 12.000,- behelst. Het kerkbestuur doet vervolgens een veel lager tegenvoorstel. Het verslag van de kerkbestuursvergadering d.d. 13 oktober 2003 meldt dat een concept koopakte is opgesteld en bij de notaris berust. Verdere details ontbreken.

Daarna treedt in de afronding vertraging op, want er blijkt van extra kosten sprake te zijn. Daarom besluit het kerkbestuur zelfs de aanschaf van het koororgel terug te draaien. Ook geeft het meer prioriteit aan het onderhoud van de kerk dan aan een koororgel. In de jaarvergadering 2003 wordt er echter op aangedrongen de aankoop toch door te laten gaan. Het kerkbestuur is daarop in overleg getreden met de parochieraad en in april 2004 schrijft het kerkbestuur daarom aan de Belastingdienst Noord een verzoek tot clementie bij schenking van het instrument. Het resultaat is dat in oktober 2004 definitief besloten wordt het koororgel alsnog aan te schaffen. Over de prijs wordt een compromis overeengekomen, waarbij Hoekstra € 1000,00 contant (mogelijk door een gift van een parochiaan) ontvangt en voor het overige het orgel ter waarde van

€ 9000,00 schenkt. Hoekstra kan vijf jaar lang € 1800,- voor de belasting als gift aftrekken. Daartoe wordt als bewijs de concept 'koopakte' bij de notaris aangepast. Op deze manier werd er dus geen geld aan de parochiekas onttrokken.

De situatie anno 2024

Helaas wordt het koororgel van Klaus Becker – maar ook het hoofdorgel uit 1906 van de firma Gebroeders Adema (zie orgbase beschrijvingsnummer nr.: 1004566) – nauwelijks meer gebruikt in reguliere diensten. De rooms-katholieke kerk van Balk beschikt niet meer over een organist. Alleen het zogenoemde themakoor van de Balkster parochie maakt nog gebruik van het koororgel. En dan erg karig, want het koor zingt voornamelijk a capella. Het koororgel wordt alleen gebruikt om sommige koorpassages in te studeren. Tijdens de sporadische bijzondere diensten wordt het uitsluitend gebruikt als er een gastorganist beschikbaar is.

We woonden in januari van dit jaar een woord- en communieviering in Balk bij. Voorganger was mevrouw Schothorst-Vos, pastoraal werker van de parochie Heilige Christoffel waartoe

Balk sinds 2015 behoort. Inderdaad werd er geen orgel bij het zingen van liederen en liturgische teksten gebruikt. Er werd a capella gezongen en sommige teksten werden gesproken in plaats van gezongen. Het ontbreken van orgelbegeleiding was ons inziens beslist een gemis. De 35 aanwezige parochianen scheen het niet te deren.

Hoofd- en koororgel worden nog wel enigermate onderhouden en gestemd. Dat gebeurt door Adema's Kerkorgelbouw BV in Hillegom, te beschouwen als een voortzetting van de firma Gebroeders Adema die in 1906 het hoofdorgel, dat net als het kerkgebouw rijksmonument is, leverde. Mede door de coronapandemie is de regelmaat er de laatste jaren een beetje uit. Zo is in 2023 alleen het koororgel nagekeken en gestemd. Op basis van de bevindingen in 2023 is aanbevolen zowel het pijpwerk na te kijken en waar nodig te repareren als de houtworm in de zijanten van de ventielkast aan te pakken. Nu de beide orgels niet of nauwelijks meer gebruikt worden, rijst er twijfel of in de toekomst nog wel middelen voor regelmatig onderhoud

en stemmen van beide instrumenten uitgetrokken zullen worden.

Maar gelukkig zijn beide instrumenten nog aanwezig, zo kon ook Klaas Hoekstra in 2023 constateren. Hoe het koororgel klinkt hebben we helaas niet met eigen oren kunnen horen. Ons is verzekerd dat het mooi klinkt in de Sint-Ludgeruskerk. In 2007 werd bij een taxatie van de kerkinventaris de waarde van het koororgel op € 60.000,00 geschat. Nieuwwaarde of vervangingswaarde, het gaat in elk geval om een orgel van waarde. Het is dus voor de Heilige Christoffelparochie en met name voor de parochianen in Balk een uitdaging het waardevolle instrument in goede staat aan de toekomstige generatie door te geven. In 2025 zou dan een perspectiefrijk diamanten jubileum van het Klaus Becker-orgel gevierd kunnen worden.

JOHAN SJOUKEMA

Dank aan alle informanten die mij over verschillende perioden van het Becker-orgel bruikbare gegevens hebben verstrekt.

ALHOEWEL WE DE HELE DAG
BEZIG ZIJN MET HIFI-GELUID EN
VIDEO-BEWEGING HEERST ER
BIJ ONS GROTE RUST.

STILTE OM TE LUISTEREN
TIJD OM TE KIJKEN
RUST OM TE PRATEN

ERINGA is geen zaak waar de audioracks staan te dreunen en waar een muur van beeldschermen u tegemoet flikkert.

Wij zijn een **audio-visueel centrum** van rust, waar volop de tijd is voor al uw vragen en een deskundig antwoord.

Daarom vindt u bij ons **geluidskamers** waar u (niet gestoord door andere klanten) persoonlijk en in volle vrijheid een veelvoud van apparatuur kunt bedienen tot u het geluid van uw keuze hebt gevonden.

DEMONSTRATIE en informatie geven wij met gelijke betrokkenheid en aandacht aan zowel de kritische consument als aan de creatieve (sémi-)professional.

Wij hebben dan ook alleen maar medewerkers die van hobby hun werk en van dat werk weer dienstbetoon maken. Alle hifi-componenten (tuners, versterkers, luidsprekers, cd/blu-ray-spelers, streaming) en elk home-cinema systeem kennen zij nog beter van binnen dan de mooie (soms bedrieglijke) buitenkant.

In onze rustig gelegen zaak is er **alle tijd** om daarover te praten. U merkt dan dat geluid natuurlijke spraak en muziekbeleving wordt. En Eringa video-systemen heldere en contrastrijke beelden leveren.

“Een hifi-audio specialist in de kerk?”
Ervaar het verschil:
wij verzorgen graag een proefplaatsing.

advies verkoop technische service
Het EringaGeluid

hifi audio & audiovisuele techniek • advies & technische service

OOSTERGRACHTSWAL 109, 8021 AC LEEUWARDEN | T. 058 213 87 87

WWW.ERINGA.EU

Hendriksen & Reitsma

KERKORGELS

- nieuwbouw
- restauratie
- onderhoud
- stemmen

Vreeweg 49
8071 SJ Nunspeet
Tel. 0341 25 24 84
www.hendriksen-reitsma.nl
info@hendriksen-reitsma.nl

Hervormde kerk Numansdorp
Restauratie en uitbreiding 2018

BOLSWARD

HINSZ-ORGEL 1781

MARTINIKERK

2024

- 02 · 07 JOS VAN DER KOOY
JAN HAGE IMPROVISATIECONCERT
- 09 · 07 JOCHEM SCHUURMAN
PETER VAN DER ZWAAG
- 16 · 07 OLIVIER PENIN ORGANIST SAINTE CLOTILDE PARIJS
- 23 · 07 MINNE VELDMAN
- 30 · 07 JOS VAN DER KOOY
- 06 · 08 DAVID BRIGGS NEW YORK - USA
- 13 · 08 MARCO DEN TOOM
- 20 · 08 GERT VAN HOEF
- 27 · 08 KEES NOTTROT
- 03 · 09 MARTIN MANS

TOEGANG € 10 - AANVANG 20.00 UUR

MARTINIKERKBOLSWARD.NL - HINSZORGELBOLSWARD.NL

Orgelmakerij Steendam

orgelmaker met passie

- voor restauratie in eigen werkplaats
- verkoop orgels onderdelen, advies
- verkoop orgelboeken en CDs

ORGELMAKERIJ STEENDAM

Westerdijkstraat 21
9983 PR Roodeschool
The Netherlands

Telefoon (0031) (0)595-412261
Mobiel b.g.g. (0031) (0)6-53404806

info@orgelmakerijsteendam.nl
www.orgelmakerijsteendam.nl

Klinkend aanbod voor orgelliefhebbers: alles over orgels!

De Orgelvriend biedt jaarlijks 10 nummers over:

- Oude en nieuwe pijporgels
- Restauraties
- Organisten
- Orgelbouwers
- Componisten
- Concoursen
- Uitgebreide concert-agenda
- Muziekbijlage (ook in klavar)
- Audio- & videofragmenten

Proef-abonnement
3 nummers
€19,50

Jaar-abonnement:
1e jaar slechts
€51,-

Ga voor een (cadeau)abonnement of meer informatie naar:
www.orgelvriend.nl

KokBoekencentrum tijdschriften

Colofon *De Friese Orgelkrant en Orgelagenda 2024* www.organumfriscum.frl

De Friese Orgelkrant en de Friese Orgelagenda worden jaarlijks uitgegeven door de **STICHTING ORGANUM FRISICUM**, die in 1994 is opgericht. In 2024 komt de Friese Orgelkrant voor de 26e keer uit. Alle orgelconcerten in Friesland van Pasen tot en met Nieuwjaar staan in de Friese Orgelagenda. Volgens haar statuten heeft de stichting Organum Friscum ten doel: "...het instandhouden en bevorderen van orgelconcerten in Friesland en voorts hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords". De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door publicitaire middelen, het bieden van een platform voor coördinatie en het jaarlijks uitbrengen van een Friese orgelagenda voor een heel seizoen. De Stichting Organum Friscum is

een culturele Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Daardoor zijn alle manieren waarop u het werk van de stichting steunt – door een eenmalige of periodieke schenking, door een erfstelling of door een legaat – in beginsel aftrekbaar voor de belasting dan wel belastingvrij (geen successierechten). De Friese Orgelkrant verschijnt éénmaal per jaar en is opgemaakt door Flevodruk B.V. te Harlingen. De redactie van de Friese Orgelkrant bestaat uit Sietse van der Hoek, Wiebe van der Hout en Peter van der Zwaag (eindredactie). Vaste medewerkers zijn onder meer Theo Jellema, Auke de Boer en Victor Timmer. Ook 'externe medewerkers' leveren veelal een bijdrage. De foto's in de Friese Orgelkrant worden meestal door diverse (amateur)fotografen gemaakt. De namen van de fotografen

zijn zoveel mogelijk bij de foto's vermeld. De Stichting Organum Friscum beschikt over een website: www.organumfriscum.frl. Deze is opgezet door de gebroeders Foppe en Luuk Duursma en kan ook worden gebruikt om met het stichtingsbestuur en de webmasters te communiceren. Met vragen of opmerkingen naar aanleiding van de Friese Orgelkrant kunt u ook terecht bij mw. J. de Vries in Feanwâlden. De Stichting Organum Friscum organiseert elk jaar diverse orgelactiviteiten en heeft inmiddels twee boeken doen verschijnen: 'Vijf eeuwen Friese orgelbouw' dat een overzicht van het Friese orgelbezit biedt en is geschreven door Jan Jongepier en het vervolg daarop, 'Orgelbouw na 1945 in Friese kerken', geschreven door Theo Jellema.

Voor meer informatie over deze activiteiten kunt u onze website bezoeken of bellen met onze administratrice: mevrouw J. de Vries, Pluimzegge 6, 9269 MA Feanwâlden; telefoon: 0511 – 476042.

Ik meld mij aan als donateur van de **STICHTING ORGANUM FRISICUM**:

BON

Dhr. / Mw. _____ (naam)

Adres _____

Postcode _____ Woonplaats _____

Voor een bedrag van tenminste € 20,00 bent u donateur van de Stichting Organum Friscum. U geniet dan korting bij deelname aan haar activiteiten. U kunt een bedrag van € 20,00 of meer overmaken naar IBAN NL64 INGB 0002 3777 93 ten name van Stichting Organum Friscum, Pluimzegge 6, 9269 MA Feanwâlden (onder vermelding 'donatie').

